

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**FUNKCE ŠKOLNÍ DRUŽINY OČIMA DĚTÍ, RODIČŮ A
VYCHOVATELŮ**

Vedoucí práce: Mgr. Richard Macků, Ph.D.

Autor práce: Bc. Hedvika Jechová

Studijní obor: vychovatelství

Ročník: 2.

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

22. března 2018

Mé poděkování patří na prvním místě vedoucímu diplomové práce Mgr. Richardu Macků, Ph.D. za cenné rady, připomínky, podporu a pomoc v průběhu přípravy diplomové práce. Dále děkuji své rodině a též děkuji všem respondentům za ochotu zapojit se do výzkumného šetření.

Obsah

Úvod.....	7
1 Výchova ve volném čase	9
1.1 Průzkum české společnosti ohledně trávení volného času.....	10
1.2 Průzkum Národní knihovny ohledně trávení volného času dětí	12
2 Školní družina.....	14
2.1 Vymezení pojmu školní družina	14
2.2 ŠD a její funkce.....	15
2.2.1 Funkce ŠD dle Hájka	15
2.2.2 Funkce ŠD dle Pávkové.....	17
2.2.3 Jeden z pohledů, jak lze naplňovat funkce školní družiny v praxi	18
2.2.4 Srovnání uváděných funkcí	19
3 Úloha vychovatele	20
3.1 Úloha rodičů.....	23
4 Vývojový stupeň dětí na 1. stupni základní školy.....	24
4.1 Tělesný vývoj	25
4.2 Psychický vývoj	25
4.3 Sociální vývoj.....	26
4.4 Charakteristika osobnosti dítěte mladšího školního věku	27
5 Vlastní výzkum.....	28
5.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky	28
5.2 Metodika výzkumu.....	29
6 Kvantitativní výzkumné metody	30
6.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky	30
6.2 Charakteristika a výběr výzkumného vzorku.....	31
6.3 Tvorba dotazníku	32
6.4 Metodika a průběh průzkumu	33
6.5 Analýza dotazníků.....	34
6.6 Výsledky kvantitativního výzkumu	36
6.6.1 Výsledky analýzy dat z dotazníků pro děti.....	37
6.6.1.1 Jaký postoj zaujímají respondenti ke ŠD? Kdo rozhoduje o tom, že tam bude dítě chodit?.....	38
6.6.1.2 Co děti nejraději ve ŠD dělají?.....	39
6.6.1.3 Co mají děti ve ŠD nejméně rády?.....	47

6.6.1.4	Prostředí ŠD	55
6.6.1.5	Ideální program ve ŠD dle dětí a dle rodičů	56
6.6.1.6	Co je pro děti ve ŠD nejdůležitější?	57
6.6.1.7	Jak funguje vzájemná interakce dítě – rodič a rodič – dítě	60
6.6.1.8	Těší se děti do ŠD?	61
6.6.2	Výsledky analýzy dat z dotazníků pro rodiče	62
6.6.2.1	Jak často navštěvuje dítě ŠD	63
6.6.2.2	Projekce zkušenosti rodiče na dítě	63
6.6.2.3	Nejdůležitější funkce ŠD dle rodičů	64
6.6.2.4	Co je nejdůležitější ve ŠD dle rodičů i dětí	65
6.6.2.5	Spokojenost rodičů s fungováním ŠD	67
6.6.2.6	Co změnit ve ŠD dle rodičů	70
6.7	Shrnutí výsledků dotazníků pro děti a rodiče	71
7	Kvalitativní výzkumné metody	73
7.1	Cíle výzkumu a výzkumné otázky	73
7.2	Charakteristika a výběr výzkumného vzorku	75
7.3	Metodika a průběh průzkumu	75
7.4	Analýza rozhovorů	76
7.5	Výsledky kvalitativního výzkumu	77
7.5.1	Délka praxe	79
7.5.2	Činnosti ve ŠD	80
7.5.3	Používání mobilních telefonů ve ŠD	81
7.5.4	Vypracovávání domácích úkolů ve ŠD	82
7.5.5	Kontakt s rodiči	83
7.5.6	Negativa vychovatelské práce	84
7.5.7	Akce mimo prostory ŠD	85
7.5.8	Nejdůležitější pro práci vychovatele	86
7.5.9	Jak profesi vychovatele vidí ostatní? (rodiče, pedagogové, vedení)	87
7.5.10	Největší odměna za práci	88
7.5.11	Srovnání práce vychovatele na malé škole a velké škole	89
7.6	Zjištění z jednotlivých rozhovorů	90
7.6.1	Respondentka č. 1	90
7.6.2	Respondent č. 2	90
7.6.3	Respondentka č. 3	91
7.6.4	Respondentka č. 4	91

7.6.5 Respondentka č. 5	92
8 Diskuse nad závěry	93
Závěr	98
Seznam použitých zdrojů	99
Seznam příloh	101
Přílohy	102
Abstrakt	117
Abstract	118

Úvod

Výchova probíhá v různých prostředích: nejprve v rodině; dále ve škole, školských zařízeních a konečně také v zaměstnání; v širším pohledu také v prostředí ovlivňovaném masmédií; v obcích a dalších veřejných prostředích až po celostátní a mezinárodní dimenzi.

Zmíněná školská zařízení se snaží obecných cílů výchovy, definovaných např. ve Školském zákoně, dosahovat za ztížených podmínek, ve volném čase. Práci vychovatelů a vychovatelek v takových zařízeních je přitom, ve srovnání s odbornou reflexí učitelské profese, věnováno velmi málo pozornosti. V důsledku demografického vývoje se ale ukazuje, že právě práce vychovatelů a vychovatelek ve školních družinách je důležitým článkem úspěšného fungování školy. Ve většině škol činnost školní družiny přímo navazuje na právě ukončené vyučování a pokračuje až do pozdních odpoledních hodin. Víme, že žáci tráví ve školní družině obvykle pět dnů v týdnu a v průměru 4 hodiny denně.¹ Znamená to tedy, že pobyt žáků ve škole a školském zařízení leckdy přesahuje běžnou pracovní dobu. To na jednu stranu školním družinám poskytuje poměrně široký prostor pro kreativní a všestranné využití potenciálu dětí a vychovatelů, na druhou stranu právě vyžaduje vysokou míru tohoto potenciálu vychovatelů. V opačném případě začnou přirozeně některé z funkcí školní družiny selhávat.

Hlavním výzkumným cílem této práce je identifikovat funkce školní družiny pohledem rodičů, dětí a vychovatelů. Chce zjistit, jak moc se liší či shodují názory těchto tří jmenovaných skupin. Také nás zajímá, jak by vypadala „ideální“ školní družina, pokud by mohly rozhodovat děti a stejně tak i pohled na „ideální“ školní družinu tak, jak to vidí rodiče a i vychovatelé. Rovněž si klade za cíl vyvrátit či potvrdit předpoklad, že školní družina plní pro rodiče hlavně funkci sociální – tj. hlídání dětí. Faktem je, že v dnešní době je spousta rodičů velice pracovně zaneprázdněna a školní družina se tedy nabízí jako vhodné volnočasové zařízení, které zajišťuje, že o děti bude v době jejich nepřítomnosti postaráno.

Diplomová práce je rozdělena na dvě, vzájemně propojené části. V první části, která je spíše teoretická, se zabýváme teoretickými pojmy vycházejícími z názvu diplomové práce. První kapitola se zabývá tématem výchovy ve volném čase. Tato první kapitola je rozdělena na dvě podkapitoly, které se zabývají aktuálními výzkumy volného času. První z podkapitol zpracovává výsledky výzkumu ohledně proměny české společnosti a trávení volného času. Druhá z nich se zabývá výzkumem organizovaným Národní knihovnou v Praze ohledně trávení volného času dětí a mládeže. Druhá kapitola je věnována tématu školní družiny a má několik podkapitol. První část se zabývá

¹ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 6.6.2.1.

legislativním vyměření pojmu školní družina a činnostmi ve školní družině. Další podkapitola se zabývá rozbořem funkcí školní družiny a specifikuje je dle Hájka a Pávkové. Nechybí ani pohled z praxe na naplňování těchto funkcí. Další podkapitola se zabývá porovnáním uváděných funkcí dvou již zmiňovaných autorů, ze kterých práce vychází. Třetí kapitola se zabývá úlohou vychovatele a rovněž úlohou rodičů, jako prvotních vychovatelů. Čtvrtá kapitola je věnována vývojovému stupni dětí na prvním stupni základních škol a je členěna do čtyř podkapitol, dle tělesného, psychického a sociálního vývoje a je zakončena charakteristikou osobnosti dítěte mladšího školního věku.

Druhá část diplomové práce je věnována empirickému výzkumu, který byl proveden pomocí dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů s využitím teorie o funkcích školních družin vymezených Pávkovou a Hájkem. Výzkum probíhal na třech základních školách podobného typu. Jde o málotřídní školy, s jedním oddělením školní družiny pro děti z prvního stupně. Polostrukturované rozhovory potom byly vedeny s pěti vychovateli. Dva vychovatelé působí na málotřídní škole a další tři vychovatelky pracují ve velké škole v Českých Budějovicích, kde je 10 oddělení školních družin. Vychovatelé byli různého pohlaví i věku, měli rovněž odlišnou dobu praxe a působení v daném zařízení.

Jak již bylo zmíněno, práce se opírá především o dva české autory, Bedřicha Hájka a Jiřinu Pávkovou, kteří se v oblasti výchovy ve volném čase pohybují již delší dobu a vydali i řadu významných publikací. Dále vycházím z vlastní praxe, protože již čtvrtým rokem pracuji jako vychovatelka ve školní družině na málotřídní škole a práce na tomto tématu mi přinesla mnohá osvětlení i do mé vlastní praxe. V neposlední řadě také vycházím z poznatků studia oboru pedagog volného času na Teologické fakultě v Českých Budějovicích. Práce rovněž navazuje i na ostatní práce mých kolegů, kteří se tomuto či podobnému tématu věnovali v rámci svých bakalářských či diplomových prací. Mohu konstatovat, že zájem o tuto problematiku roste a proto se dá najít poměrně dost prací s tematikou školní družiny.

1 Výchova ve volném čase

„Volný čas je dnes významnou oblastí života a výchovy, časem očekávání a rizik. Mimořádný význam má pro děti a mládež, nejmladší a perspektivní součást společnosti, která spolu s generacemi dospělých a za jejich aktivního podílu zajišťuje jak kontinuitu, tak také nezbytnou inovaci dalšího vývoje.“²

Každý z nás vstupuje během svého života do sféry volnočasových aktivit. Tyto aktivity nás učí nacházet různé možnosti, jak svůj volný čas trávit smysluplně. Volnočasové aktivity se stávají stále významnějším životním činitelem. Vždyť ve svém volném čase rozvíjíme své socializační schopnosti, individuální předpoklady i své životní ambice. Málokdo si uvědomuje, že smysluplnému využití svého volného času se učíme již od svých dětských let. Volným časem disponuje každý z nás a v každé etapě života ho samozřejmě využíváme trochu jinak. Jako volný čas označujeme obecně takový čas lidského života, který probíhá mimo čas pracovní (pro školáky je to čas strávený ve škole) a také tzv. čas vázaný (čas zahrnující bio-fyziologické potřeby člověka, čas na různé domácí práce, péče o děti, dojíždění za prací atd.). Volný čas ve své podstatě by tedy měl být čas, který má člověk k dispozici opravdu „pro sebe samého“, čas, který nás formuje a zhodnocuje. Pokud mluvíme o volném čase, mluvíme o dobrovolném trávení volného času, záležet by mělo pouze na našem osobním rozhodnutí, co chceme a budeme v uvedený čas dělat.³

Pokud hovoříme o volném čase dětí a mládeže, lze konstatovat, že tato skupina má relativně hodně volného času.⁴ Z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování, protože děti ještě nemají tolik zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností a potřebují rovněž citlivé vedení. Nezbytnou podmínkou je dobrovolnost těchto činností, důležité je i to, aby nabízené činnosti byly pestré a přitažlivé. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí a také na jejich mentální a sociální vyspělosti. V neposlední řadě záleží i na charakteru rodinné výchovy.⁵

Prostředí, ve kterém děti tráví svůj volný čas může být velmi různorodé. Otázkou také je, kde by nejraději svůj volný čas trávily. Jak vyplývá i z výzkumu této práce, odpověď není jednoznačná.⁶ Tato práce je zaměřena na prostředí školní družiny,⁷ kde tráví děti 1. stupně svůj volný čas nejčastěji.⁸ Děti svůj volný čas mohou trávit ale i doma,

² HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 26.

³ Srov. HÁJEK, B. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s.7-12.

⁴ Srov. kap. 1.1.

⁵ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 13-14.

⁶ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 6.6.1.1, tab.4.

⁷ viz kap. 2.

⁸ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 6.6.2.1, tab.15.

v různých dalších společenských organizacích a institucích. Pravdou je, že prostředí, kde děti prožívají svůj volný čas mohou být i prostředí ne příliš motivující, jako jsou různá veřejná prostranství, ulice, kde tráví svůj volný čas bez jakéhokoli dohledu.

Z výše uvedeného vyplývá, jak důležité je „správné“ využití volného času pro každého jedince, ale pro děti a mládež obzvláště. Děti mají úžasnou příležitost se tomu naučit právě v prostředí školních družin, kde mají možnost najít široké spektrum nejrůznějších volnočasových aktivit pod profesionálním vedením vychovatelů – tedy pedagogů volného času.

1.1 Průzkum české společnosti ohledně trávení volného času

O důležitosti „správného“ využití volného času jsme již mluvili. Je třeba si uvědomit, že to, jak se děti naučí trávit svůj volný čas již v dětství je velice důležité i proto, že toho později využijí pro sebe, až budou dospělí, ale také pro své děti, které jednou budou mít. Pravidelná realizace výzkumů zaměřená na trávení volného času je doporučována na úrovni Evropské unie, ale Česká republika začala s tímto rozsáhlým statistickým šetřením až v roce 2015. Tento výzkum byl nazván *Proměny české společnosti* a byl organizován Sociologickým ústavem Akademie věd ČR, v.v.i., CERGE-EI a Fakultou Sociálních věd Masarykovy univerzity. Prvního ročníku se v roce 2015 zúčastnilo 5 212 českých domácností s více než 13 000 členy. Většina těchto domácností byla znovu dotázána ve druhém ročníku, který začal v létě 2016. Šetření se zaměřuje na potřeby, přání a bariéry spojené s nejdůležitějšími oblastmi života, jako je zdraví, vzdělání, práce či bydlení. Jeho výsledky tak mohou najít uplatnění v řadě oblastí života společnosti od sociální politiky po vzdělávací systém. Tento projekt, *Proměny české společnosti*, je mezioborovým čtyřletým šetřením domácností, které má probíhat od roku 2015 do roku 2018. Jeho velký rozsah a široký tematický záběr z něj činí jeden z nejvýznamnějších výzkumů české společnosti v historii. Třetí ročník výzkumu byl zahájen 25.6.2017.

Hned v úvodu výzkumu si autoři kladou otázku: „Proč zkoumat, jak lidé tráví čas?“ A vysvětlují, že výzkumy trávení času jsou dnes standardem ve většině zemí světa. Tyto výzkumy totiž umožňují získat komplexní údaje o způsobu života různých skupin obyvatel, které jsou cenným informačním zdrojem při plánování sociálních politik. Výzkumy užívání času představují významný zdroj informací o:

- Objemu *placené a neplacené práce*;
- Způsobu a rozsahu *péče* o děti a dospělé;
- *Sladění práce a rodiny*, rovnosti mužů a žen;
- Množství a způsobu *trávení volného času*;
- *Kvalitě života* různých skupin obyvatel.

Pokud zůstaneme u našeho tématu volného času, zaměříme se ve výzkumu na výsledky získané v tomto oboru. Vedle věku a ekonomické aktivity se využívání času liší zásadním způsobem podle *pohlaví*.⁹ V této zprávě je proto kladen důraz na rozdílné trávení času muži a ženami.

Podle provedeného výzkumu se jako volný čas berou ty okamžiky, o jejichž využití rozhodujeme sami a které nám zbývají, když jsou ostatní povinnosti splněny.¹⁰ Objem volného času se tedy odvíjí od času stráveného ostatními činnostmi. V běžný den připadá na průměrného Čecha 6 a půl hodiny volného času. Zatímco pracující tráví volnočasovými aktivitami 5 hodin denně, o víkendu jim mohou věnovat 6 a tři čtvrtě hodiny.

Množství volného času se s věkem mění. Nejvíce volného času mají mladí lidé do 24 let – denně je to přes 7 hodin. Poté objem volného času klesá až k 5 hodinám u věkové kategorii 35 až 44 let. S rostoucím věkem volný čas opět přibývá. Seniori starší 65 let si už užívají přes 8 hodin volného času denně.

Co nejčastěji děláme ve volném čase?

1. Nejběžnější a také nejdéle trvající volnočasovou aktivitou je *sledování televize*. V typický den ji sledují tři dospělí ze čtyř a televize nám v průměru zabírá dvě hodiny denně – tedy téměř třetinu celkového volného času. U seniorů jsou to přes 3 hodiny a k televizi v běžný den usedá téměř 90 % z nich. Naopak mezi mladými do 25 let sleduje televizi v běžný den jen každý třetí.
2. Zhruba jednu hodinu se oddáváme odpočinku. Ten má ve svém denním programu přes polovinu dospělých. Mezi seniory odpočívá během dne více než 6 lidí z deseti. Necelá hodina připadá také na trávení času s rodinou a přáteli. Tímto způsobem tráví volný čas v typický den každý druhý dospělý. U mladých lidí je to více než mezi seniory.
3. Kolem půl hodiny denně si čteme a posloucháme hudbu. V kategorii do 34 let to v běžný den dělá jeden dospělý ze tří, mezi seniory staršími 65 let je to téměř dvakrát tolik. Dalších 30 minut nám zabírá sport a cvičení včetně pobytu venku. Tyto aktivity provozuje v běžný den třetina lidí. Mezi seniory je to téměř tolik, kolik mezi mladšími ročníky.
4. Půlhodinu denně věnujeme také brouzdání na internetu. K internetu přitom v typický den zasedá 40 % lidí. Mezi mladými do 25 let jsou to ale dva lidé ze tří, mezi seniory zhruba každý pátý. Hraním her na počítači, tabletu či telefonu trávíme v průměru asi 20 minut denně. V běžný den přitom hry hraje téměř 15 %

⁹ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 6.6.1.2 a 6.6.1.3.

¹⁰ Srov. 1. kapitola.

dospělých. Nejvíce je tato aktivita rozšířena mezi mladými lidmi do 34 let. V běžném dni počítačové hry hraje téměř čtvrtina z nich.

5. Návštěva kulturních akcí a představení včetně kina patří k méně všedním aktivitám. V běžný den takto tráví čas méně než desetina dospělých. Mezi mladými do 34 let je to přitom jen o trochu více než mezi seniory. Dobrovolnické a náboženské činnosti se v typický den věnuje jen zhruba 4 až 5 lidí ze sta.

Důležité je také zjištění, že mezi dospělými od 45 do 54 let *časovou tíseň* pociťuje každý druhý. Po šedesátce míra stresu rapidně klesá. Ženy se necítí ve stresu častěji než muži. Výjimkou jsou ženy po pětadesátce.

Míra stresu se zvyšuje s rostoucí pracovní dobou. Tento trend je patrný především u mužů. Pro muže je také přítomnost více nezletilých dětí v domácnosti rizikovějším faktorem než pro ženy.

Zajímavé je také zjištění, na co bychom si přáli mít více času?

Šest z deseti dospělých mladších 50 let by si přálo mít *více času na rodinu*. Třetina lidí by chtěla mít více času pro kariéru, než má nyní. A více než každý druhý by si přál mít více času sám pro sebe.

Závěrem bychom mohli říci, že si všichni bez rozdílu uvědomujeme důležitost volného času a většina z nás by si přála mít více volného času a trávit tento volný čas s rodinou. Čím více pracujeme, tím více zažíváme stresu. Mezi dospělými ve věku 45-54 let pociťuje časovou tíseň každý druhý. I když bychom mohli možná využít svůj volný čas „smysluplněji“ většina z nás ho nejvíce tráví před televizní obrazovkou.¹¹

1.2 Průzkum Národní knihovny ohledně trávení volného času dětí

Průzkum proběhl v roce 2017 na základě iniciace Národní knihovny ČR. Výzkum byl zaměřen na četbu knih, čtenářské chování, *obvyklé způsoby trávení volného času*, vlivy rodinného a školního prostředí na vztah dětí ke knihám a čtení obecně. Výzkum byl realizován pomocí kvantitativních a kvalitativních metod, cílovou skupinou byly děti ve věku 6 až 8 let (nejmladší školní děti), 9 až 14 let (starší děti) a zcela nově byli zařazeni do výzkumu také mladí dospělí ve věku 15 až 19 let (mládež). Předmětem průzkumu byli i rodiče dětí z věkové kategorie dětí 6 až 8 let. Výzkum byl realizován ve spolupráci

¹¹ Srov. Sociologický ústav AV ČR: *Proměny české společnosti*[online].Praha: SOÚ AV ČR, Posl.úpravy 2.10.2017 [cit. 17-10-02]. Dostupné na WWW:<<http://www.promenyceskespolecnosti.cz>>.

s výzkumnou agenturou NIELSEN ADMOSPHERE metodou F2F (CAPI) na reprezentativním vzorku 2009 respondentů, na základě kvótního výběru v souladu se sociodemografickou strukturou populace ČR.

Výsledky výzkumu týkající se věkové skupiny 6 až 8 let a věkové skupiny 9 až 14 let (týkající se cílové skupiny naší práce):

- *Ve věkové skupině 6 až 8 let:* 78 % dětí tráví svůj volný čas přípravou do školy, 60 % dětí tráví svůj volný čas hraním, 50 % četbou ze slabikáře či jiného školního sešitu a 60 % dětí několikrát týdně navštěvuje kroužky/sportovní oddíly atd.
- *U věkové skupiny 9 až 14 let:* 63 % dětí tráví svůj volný čas přípravou do školy, 46 % sledováním televize a 37 % poslechem hudby.

Aktivity, které rodiče dětí 6 až 8 let považují pro své děti za nejprínosnější:

54 % sportování, 33 % návštěva kroužků, 37 % čas strávený s kamarády, 35 % malování, kreslení, 34 % četbu knížek/časopisů.¹² Volný čas mladších dětí je v dnešní době poměrně organizován. 86 % nejmladších školních dětí navštěvuje alespoň jednou týdně nějaký kroužek (umělecký, sportovní oddíl atd.), 60 % nejmladších školních dětí navštěvuje kroužky dokonce několikrát týdně. Frekvence návštěvy kroužků klesá postupně s věkem dětí. Výrazné rozdíly mezi způsoby trávení volného času jsou také mezi dívkami a chlapci, tyto rozdíly s věkem spíše narůstají. Zejména starší dívky se častěji věnují poslechu hudby, využívání sociálních sítí a přípravě do školy, zatímco chlapci tráví častěji svůj volný čas hraním elektronických her, sledováním televize i návštěvou YouTube.

Rovněž využívání sociálních sítí roste skokově. Zatímco více než dvě třetiny dětí ve věku 9-10 let (68 %) lze považovat za „neuživatelé“ sociálních sítí (nevyužívají nebo využívají méně často než 1x měsíčně), ve skupině 11-12 let klesá počet „neuživatelů“ sociálních sítí na 38 %. Celkové výsledky průzkumu vyjdou v roce 2018 v samostatné knižní publikaci, kterou vydá Národní knihovna ČR ve spolupráci s nakladatelstvím Host.¹³

¹² Viz výsledky vlastního výzkumu, kap.6.6.1.5, tab.10.

¹³ Srov. Národní knihovna ČR: *České děti a mládež jako čtenáři v roce 2017* [online].Praha: NK ČR, 2017 [cit. 2018-01-17]. Dostupné na WWW:<<http://www.nkp.cz>>.

2 Školní družina

2.1 Vymezení pojmu školní družina

„Školní družina¹⁴ je školské zařízení pro zájmové vzdělávání, je mezi ostatními zařízeními určenými pro volný čas dětí nejčastější a také zaměstnává nejvíce vychovatelů a jeho odděleními prochází nejvíce dětí.“¹⁵ Je určena především pro děti prvního stupně¹⁶, dělí se na oddělení, která se naplňují nejvýše do počtu 30 žáků.¹⁷ Pro tyto děti tvoří jakýsi mezičlánek mezi dobou školního vyučování a pobytem doma. Družina není pokračováním školního vyučování, pedagogická práce v ní má svá specifika a je výrazně odlišná od běžné vzdělávací praxe. Ze zjednodušujícího pohledu části rodičů¹⁸ plní jen funkci sociální, pro děti však zabezpečuje odpočinek, rekreaci a zájmové činnosti.¹⁹ V současné době jsou školní družiny jako instituce mimoškolní výchovy hojně využívány a dokonce musejí zájemce i odmítat, protože jejich kapacita je z velké části naplněna.²⁰

Výhodou práce ve ŠD je to, že se její činnost neřídí žádným z rámcových vzdělávacích programů. Vychovatelka tak může snadněji reagovat na různorodé potřeby konkrétních dětí. Může plánovat a organizovat činnost ve ŠD tak, aby zaujala děti, a aby jim pomohla naplňovat i jejich potřeby úspěchu, kladného sebehodnocení, citové odezvy, poznání atd.

Základní formou činnosti ŠD je *pravidelná činnost*, tj. každodenní pedagogická činnost s žáky přihlášenými k pravidelné docházce. V rámci ŠD můžeme však vykonávat i např. *příležitostné aktivity* (např. slavnosti, sportovní dny, besídky, karnevaly), a také *spontánní aktivity* (neorganizované hry, pobyt venku, volná činnost žáků při pobytu venku).

¹⁴ Dále budeme používat místo pojmu školní družina pouze označení ŠD.

¹⁵ HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 9.

¹⁶ Dle vyhlášky č. 74/2005 Sb., § 7, o zájmovém vzdělávání je pro žáky druhého stupně základní školy, žáky nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře, určen tzv. školní klub.

¹⁷ Dle vyhlášky č. 74/2005 Sb., § 10 mohou být jednotlivá oddělení naplněná nejvýše do počtu 30 účastníků.

¹⁸ Příklady negativního vnímání ŠD dle Hájka a Pávkové: a) družina je vnímána jako nutnost, aby děti neběhaly s klíčem na krku; b) děti přijdou co chvíli zmazané a rodiče nevědí proč; c) vychovatelky se střídají a rodiče nevědí, která pracuje s jejich dítětem; d) vychovatelky neznají děti jménem.

¹⁹ HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 9.

²⁰ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 7.5.6.

2.2 ŠD a její funkce

Hájek uvádí, „že prvotním požadavkem rodičů na družinu je bezprostřední naplňování volného času jejich dětí, tj. výchova ve volném čase. Vyšším posláním je vytváření návyků na účelné trávení volného času a na získání dostatku informací o různých zájmových volnočasových činnostech a praktických dovednostech v nich, což je součástí výchovy k volnému času. ŠD slouží výchově, vzdělávání a rekreaci žáků. Svou funkci naplňuje činnostmi odpočinkovými (klidové činnosti, rekreační i zájmové aktivity) i přípravou na vyučování.“²¹

Dle Pávkové se ve ŠD uskutečňují „činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové, sebeobslužné, společensky prospěšné a příprava na vyučování.“²²

Pojďme si jednotlivé funkce ŠD představit blíže dle jednotlivých autorů.

2.2.1 Funkce ŠD dle Hájka

Dle Hájka,²³ můžeme den dítěte rozdělit na tři časové úseky – dobu tzv. *pracovní*, tj. doba, kterou dítě tráví při vyučování a také doba přípravy na vyučování, dále dobu *mimopracovní* (tj. doba, kterou potřebuje dítě k regeneraci sil a také pro nezbytné životní úkony jako je jídlo, spánek, hygiena ...) a dobu tzv. *volného času*, tj. velmi zjednodušeně řečeno doba, kterou dítě tráví činnostmi dle svého svobodného výběru. Když tedy rodiče na začátku školního roku přihlásí své dítě do ŠD, je doba zde strávená na pomezí mezi dobou volného času a dobou mimopracovní. Dle Hájka přihlašují rodiče dítě do družiny hlavně ze sociálních důvodů.²⁴ Rodičům jde hlavně o to, aby o dítě bylo postaráno v době, kdy jsou ještě většinou v práci.

Z toho vyplývá, že rodič vnímá ŠD jako místo, kde dítě může bezprostředně naplňovat svůj volný čas a dále se v této době rozvíjet, tzn. jde zde především o *výchovu ve volném čase*. Už vyšším posláním ŠD je naučit dítě účelně trávit svůj volný čas a také získat jakýsi přehled o tom, co vše se dá ve volném čase dělat. V takovém případě už hovoříme o *výchově k volnému času*.

ŠD slouží výchově, vzdělávání a rekreaci žáků. Svou funkci naplňuje *činnostmi odpočinkovými*, mezi které patří *činnosti klidové, rekreační a zájmové, i příprava na vyučování*.

²¹ Srov. HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 15-16.

²² Srov. PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 39-41.

²³ Srov. HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 15-18.

²⁴ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 6.6.2.3, tab.17.

Odpočinkové činnosti jsou obvykle zařazovány těsně po obědě, popř. do tzv. ranní družiny. Jak už název napovídá, tyto činnosti mají sloužit k odpočinku, mají tedy pomoci odstranit únavu (ať už ráno, kdy jsou tyto činnosti určeny pro žáky, kteří ráno brzy vstávají nebo odpoledne, kdy jsou již žáci unaveni po celodenním soustředění se ve školních lavicích). K těmto odpočinkovým činnostem např. patří předčítání, vyprávění příběhů a pohádek, stolní či námětové hry. Zařazení těchto činností je velice důležité, protože děti se již od školních let učí, jak důležité je umět si odpočinout. Tyto činnosti splňují tzv. *psychohygienické poslání*. K obnově sil dětí patří i tzv. *aktivní odpočinek*, který obsahuje náročnější pohybové, sportovní, turistické nebo manuální prvky. Nejlépe je tyto činnosti provádět venku ve skupinách, ať už jako organizované nebo jako spontánní činnosti. Tyto činnosti u dětí pomáhají vykompenzovat soustředění se na vyučování po celou dobu výuky.

Velice důležitou složkou odpočinku jsou i *zájmové činnosti dětí*. Musíme si uvědomit, že každé dítě potřebuje ke svému správnému rozvoji nejen seberealizaci, ale i další poznávání a rozvoj dovedností. Je důležité, pro osobní rozvoj každého jedince, aby mohlo v něčem vyniknout. Je třeba nepotlačovat aktivní činnost vycházející ze zájmu dětí, naopak toto rozvíjet a podporovat.

Co se týče *přípravy na vyučování* – toto záleží na pravidlech každé ŠD.²⁵ Při vypracování domácích úkolů hrají důležitou roli požadavky rodičů i učitelů, věk dítěte, důležitá je i doba strávená v odpolední ŠD, schopnost soustředění se v dosti hlučném prostředí ŠD i individuální zvláštnosti každého dítěte. Mělo by platit, že vychovatelka nevypracovává domácí úkol za dítě, může však poradit. Další možností je získávat ve ŠD nové vědomosti a dovednosti, navazovat na učivo třeba i netradičními formami, na které není v době vyučování příliš času (využívat interaktivní tabule, internetu, různých audio forem atd.). Je třeba upozornit na to, že nemá být snahou ve ŠD dohánět to, co se nestihlo probrat a procvičit ve vyučování. Úkolem vychovatelky není doučovat, ale spíše vést děti k samostatné práci.

Nesmíme zapomínat ani na to, že pobyt dětí v družině provází řada tzv. *režimových momentů*, mezi které patří např. přechody ze třídy do místnosti ŠD, odchod do školní jídelny a návrat zpět do prostorů ŠD, převlékání, sebeobslužné činnosti apod. Cílem vychovatelek je tyto relativně neproduktivní činnosti co nejvíce zkrátit a především vytvořit u dětí určité mechanismy, které povedou k tomu, že děti budou tyto činnosti později již vykonávat zcela automaticky s vynakládáním co nejmenšího úsilí a bez stresů.²⁶

²⁵ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 7.5.4.

²⁶ HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 15-18.

2.2.2 Funkce ŠD dle Pávkové

Dle Pávkové²⁷ plní výchova mimo vyučování, tedy i činnost ve ŠD, funkci *výchovně-vzdělávací, preventivní, zdravotní a sociální*.

Zvlášť velký význam je kladen na *výchovně-vzdělávací funkci*. ŠD se podílí na rozvíjení schopnosti dětí, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb a také na formování žádoucích postojů a morálních vlastností.

Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností se děti motivují k společensky žádoucímu využívání volného času, k získávání nových vědomostí, dovedností i návyků a tím i k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání. Díky úspěchům v zájmových činnostech mohou děti pocítit uspokojení, příležitost k seberealizaci a přiměřenému sebehodnocení. Na základě praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a na svět.

Co se týče *zdravotní funkce*, ta přispívá k vytváření zdravého životního stylu. Děti se tak naučí střídat činnosti různého charakteru (duševní a tělesné činnosti, práci a odpočinek, činnosti organizované a spontánní). Velice důležité je iniciovat děti k co nejčastějšímu pobytu na čerstvém vzduchu. Pohybové, tělovýchovné a sportovní činnosti ve volném čase kompenzují dlouhé sezení při vyučování a jsou pro zdraví dětí nezbytné. Velký význam má i dodržování hygieny a vedení ke správnému stolování. Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají ŠD i tím, že umožňují dětem pobyt v příjemném prostředí, v pohodě, mezi oblíbenými lidmi. Důležité je rovněž to, že mohou dělat to, co je baví. Velký zdravotní význam má i dobré materiální vybavení, dostatek prostoru pro činnost a také dodržování zásad bezpečnosti.

Velmi důležitá je rovněž *funkce sociální*. Tato funkce zbavuje rodiče starostí hlavně v době, kdy jsou v zaměstnání nebo mají jiné povinnosti.

Výchovně-vzdělávací zařízení mají také možnost v době mimo vyučování vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách. Tímto pomáhají hlavně dětem ze znevýhodněných prostředí. ŠD má rozhodující podíl na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů.²⁸ Součástí této sociální funkce je i nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování se s pravidly společenského chování.

Důležitá dle Pávkové je *prevence negativních jevů*, jako je drogová závislost, alkoholismus a kouření, kriminalita a delikvence, virtuální drogy (jako počítače, televize, chytré telefony), záškoláctví, šikanování, vandalismus a jiné formy násilného chování, xenofobie, rasismus, intolerance a jiné.²⁹

²⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s.39-40.

²⁸ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 6.6.1.2 a 6.6.1.6.

²⁹ Tamtéž, s.41.

2.2.3 Jeden z pohledů, jak lze naplňovat funkce školní družiny v praxi³⁰

1. *Výchovně-vzdělávací funkce:* v každodenní činnosti ŠD je obsažena v činnostech zájmových, odpočinkových i rekreačních.
2. *Zdravotní funkce:* je naplněna díky střídání různých činností, jako např. duševních, tělesných, střídání práce a odpočinku. Jde i o činnost, kdy si děti hrají spontánně, bez řízeného pedagogického ovlivňování. I Pávková zmiňuje důležitost častého pobytu na čerstvém vzduchu, součástí pravidelného denního režimu ŠD je v případě příznivého počasí pobyt venku. Nezbytnou součástí činnosti ŠD je i vedení dětí ke správnému stolování, k slušnému chování u jídla a dodržování základních hygienických návyků spolu s dodržováním pitného režimu. Výhodou ŠD je rovněž to, že dítě tráví svůj volný čas mezi svými vrstevníky a spolužáky, že využívá svého volného času k hraní či povídání, protože na to v době školního vyučování není příliš čas. Důležité je i prožívání radosti a uspokojení dětí z činností, které je baví.
3. *Sociální funkce:* o děti je postaráno v době, kdy jsou jejich rodiče v zaměstnání či mají jiné povinnosti.³¹ Mezi další ze sociálních funkcí patří i to, že se děti ve ŠD učí, jak spolu vzájemně komunikovat, jak rozvíjet své sociální kompetence a seznamují se s pravidly společenského chování.
4. *Prevence negativních jevů:* ŠD pracují většinou v oblasti nespecifické primární prevence. Pravdou je, že je snadnější problémům předcházet, než je řešit. Výchovnými prostředky se snadno mohou stát i jevy a situace, kde původně nebyl žádný výchovný záměr. Dobrý pedagog dokáže reagovat na takovéto neočekávané situace a vhodně je využít v rámci primární prevence.³²

³⁰ Viz příloha I. - Konkrétní týdenní činnost určité ŠD.

³¹ Viz otázka č. 3. v dotazníku pro děti, která se ptá na to, zda dítě chodí do ŠD protože musí, chtějí to rodiče či proto, že chce chodit samo od sebe.

³² Srov. HÁJEK, B. et al. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 70-75.

2.2.4 Srovnání uváděných funkcí

Tabulka 1: Srovnání funkcí Hájka, Pávkové

FUNKCE ŠD	HÁJEK	PÁVKOVÁ
Odpočinková funkce	ano – aktivní, zájmová činnost, klidové činnosti	
Příprava na vyučování	Ano	
Funkce výchovně-vzdělávací	Ano	Ano
Preventivní funkce		Ano
Zdravotní funkce		Ano
Sociální funkce		Ano

Obecně se dá říci, že Pávková funkce ŠD více specifikuje a rozlišuje je do více kategorií. U Hájka je výčet funkcí ŠD méně obsáhlý, ale navíc uvádí také kompetence vzdělávání ve ŠD. Pojem kompetence je dle Hájka definován jako souhrn *schopností a znalostí a s nimi souvisejících postojů i hodnotových orientací*, které jsou předpokladem k výkonu činností. Kompetence tedy lze chápat jako *specificky integrované vzdělávací cíle*.³³

Inspirací pro stanovení kompetencí účastníků činnosti ŠD mohou částečně být formulace klíčových kompetencí žáků v programech základního vzdělávání a dětí v předškolním vzdělávání, na které ŠD navazuje a které dále rozvíjí.³⁴

Dle Hájka patří do klíčových kompetencí zejména tyto kompetence:

1. Kompetence k učení;
2. Kompetence k řešení problémů;
3. Komunikativní kompetence;
4. Sociální a interpersonální kompetence;
5. Občanské kompetence;
6. Kompetence k trávení volného času.³⁵

Hájek se s Pávkovou shoduje v tom, že je důležité, aby dítě mohlo vyniknout alespoň v nějaké činnosti a toto dále rozvíjet a podporovat. K tomu je právě při činnostech ve ŠD ohromný prostor. Uspokojení z úspěchu vede k seberealizaci a vyššímu sebehodnocení.³⁶

³³ Srov. HÁJEK, B. et al. *Školní družina*, s. 11.

³⁴ Tamtéž, s. 12.

³⁵ Tamtéž, s. 12-13.

³⁶ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 7.6 a 8.

3 Úloha vychovatele

Vychovatelka či vychovatel ŠD působí v dosti odlišné roli než běžný učitel vyučující konkrétní školní předmět. Ve ŠD není důležitý školní výkon jednotlivého žáka, ale hlavně kvalita jeho sociálních vztahů k vrstevníkům. Důležité je osvojování sociálních dovedností, a zejména sociálních kompetencí. Mezi tyto sociální kompetence dle Mezera hlavně patří:³⁷

- Schopnost vyjádření odlišného názoru, než jaký je zastáván vrstevníky, rodiči nebo učiteli;
- Schopnost požádat o jakoukoli laskavost osoby v sociálním okolí;
- Schopnost zahájit rozhovor s druhým spolužákem nebo dospělým;
- Schopnost odmítnout návrh, se kterým dítě nesouhlasí;
- Schopnost pozvat vrstevníka k účasti na nějaké činnosti nebo hře;
- Schopnost pochválit druhého;
- Schopnost přijmout pochvalu;
- Schopnost požádat o pomoc při řešení určitého problému;
- Schopnost odolat tlaku vrstevníků chovat se nevhodným způsobem.³⁸

Mezi důležitou úlohu vychovatele ve ŠD tedy patří *schopnost aktivního naslouchání*. Jde o to, aby vychovatel byl schopen pochopit a rozklíčovat, co dítě v daném okamžiku cítí a co si skutečně myslí. Návik vybraných sociálních dovedností je v podstatě souborem mnoha sociálních návyků a reakcí. Velice rozšířenou metodou výchovně-vzdělávacího působení ve školství je tzv. metoda nápodoby či imitačního chování. Jde hlavně o tzv. *odpozorované učení*, kdy dítě pozoruje a často poté napodobuje ostatní vrstevníky. Pokud je toto chování vyhodnoceno jako kladné, je častěji napodobováno. Pokud je tomu naopak, tyto vzorce chování mají tendenci se snižovat.

Návik těchto sociálních dovedností je samozřejmě důležitý, ale ještě důležitější je, zda dítě tyto své nově nabyté sociální dovednosti užívá při svém každodenním pobytu ve ŠD. I proto je důležité, aby si byl vychovatel ŠD vědom toho, že prvním stupněm k získání profesionální jistoty je ujasnění vlastních postojů k sobě samým a teprve potom ke konkrétním dětem.³⁹

Rovněž bychom neměli zapomínat na to, že každé dítě je individualita a na jiné lidi reaguje jedinečným způsobem. Dle Fontany se děti tak samy podílejí na vytváření postojů dospělých vůči sobě. Je samozřejmé, že i někteří vychovatelé přirozeně vycházejí s některými dětmi lépe a s jinými hůře. Každý vztah je však nutno chápat jako vzájemné působení.⁴⁰

³⁷ Srov. HÁJEK, B. et al. *Školní družina*, s. 84.

³⁸ Tamtéž, s. 83-84.

³⁹ Tamtéž, s. 85-88.

⁴⁰ Srov. FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*, s. 43.

K hlavním činnostem, které spadají do práce vychovatele patří zejména:

1. *Práce s žákem*: přímá práce s žákem patří mezi stěžejní náplň pracovní činnosti vychovatele. Vychovatel by měl být schopen řešit problémy, se kterými se žák či žáci musejí potýkat. Rovněž by měl rozvíjet sociální schopnosti žáků, zaměřit se na vytváření společných hodnot, mezilidské vztahy, dobrou komunikaci. Důležité je také umět dětem ukázat, jak lze smysluplně trávit volný čas – nabídnout jim možnosti, aby si každý mohl vybrat dle svého.
2. *Práce s pedagogem*: vychovatel by měl spolupracovat především s třídním učitelem žáků. Jisté je, že třídní učitel nahlíží na dítě jiným pohledem, než vychovatel. Je to dáno i tím, že v době školního vyučování nemá dítě tolik volného času jako ve školní družině, kdy ten jeho čas již není tak přesně a přísně organizován.⁴¹
3. *Spolupráce s rodiči*: při řešení organizačních věcí, ale i výchovných problémů.
4. *Spolupráce s ostatními organizacemi*: např. při realizaci projektových dnů, spolupráce s Policií České republiky na preventivních aktivitách, atd.

Velice důležité pro práci vychovatele je navázat s dítětem vztah. Ten se vytváří na základě kontaktu. V tomto vztahu nám jde o výchovné působení pedagoga – vychovatele na dítě, hlavně v přijetí určitých hodnot dítětem. Daleko důležitější než mluvení o těchto hodnotách je vlastní příklad vychovatele. Vychovatel by tedy měl být kvalitní osobností.

V některých případech může vychovatel částečně nahradit i nefunkční rodinu nebo doplnit její působení tam, kde je funkční jen omezeně. Předpokladem takového „pečujícího vztahu“ je ochota vychovatele pravidelně si na dítě najít čas a ten věnovat pouze jemu.⁴²

V neposlední řadě je třeba si uvědomit, že práce vychovatelky⁴³ ve ŠD nespočívá pouze v naplňování času dětí různými dílčími aktivitami, ale že jde především o tzv. *cílenou činnost*, která má rozvíjet kompetence žáků, rozvíjet jejich osobnost a dávat jim dostatek námětů pro samostatné žádoucí naplňování jejich volného času, tj. *kompetenci k naplňování volného času*. K tomuto naplňování přispívají zejména činnosti výtvarné, rukodělné, různé výlety, exkurze, tematické vycházky, dále různé pohybové a didaktické hry a další činnosti k přípravě vyučování. Patří tam ale i čtení, nácviky písní, hudebních a tanečních činností atd. A neměli bychom zapomínat ani na prezentaci ŠD na veřejnosti v rámci různých veřejných vystoupení, výstav, společných akcí dětí a rodičů atd.⁴⁴

⁴¹ O tom, že to v praxi moc nefunguje, hlavně ze zkušenosti vychovatelek z velké školy viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 7.5.9. a 7.6.

⁴² Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 53-54.

⁴³ V případě tohoto povolání můžeme systémově užívat pojem vychovatelka, protože ve většině případů toto povolání vykonávají ženy. Nicméně v našem výzkumu je jedním z vychovatelů muž.

⁴⁴ Srov. HÁJEK, B. et al. *Školní družina*, s. 53.

O tom, že si důležitou úlohu vychovatele v životě dítěte uvědomují i zákonodárci svědčí, že v novele Školského zákona (zákon č. 101/2017 Sb.) je pamatováno na to, že i vychovatel může navrhnout vyšetření dítěte ve školském poradenském zařízení (§ 16 a odst. 2 Školského zákona).⁴⁵

V neposlední řadě je třeba připomenout, že díky novele Školského zákona se zavádí *povinné vyloučení žáka ze školní družiny* v případě zvláště závažného zaviněného porušení povinností stanovených školským zákonem (§ 31 odst. 2 školského zákona). Čímž se i do rukou vychovatelů dostává pravomoc spolurozhodovat o případném vyloučení žáka ze ŠD (rozhodující slovo má vždy ředitel zařízení).

V práci vychovatele je také důležitý kontakt s rodiči žáků. Jak vyplývá i z výzkumu této práce, díky současnému trendu zabezpečení škol se snižuje kontakt mezi vychovatelem a rodiči. Osobní kontakt je často nahrazován pouze tím, že vychovatel umožní rodiči vstup do objektu díky interaktivnímu telefonu a rodič si poté již dítě sám vyzvedne, často bez přítomnosti vychovatele. O tomto trendu se zmiňují všichni vychovatelé v polostrukturovaných rozhovorech, které jsou součástí výzkumu.⁴⁶ Na druhou stranu je nutno říci, slovy jedné z vychovatelek, „*že pokud vychovatel o kontakt s rodičem stojí, vždy si prostor najde*“.

Dalším důležitým zjištěním je i to, že vychovatelé a rodiče se mohou výrazně lišit v tom, jak vnímají a hodnotí dítě a jeho chování.⁴⁷ Pro většinu vychovatelů, se kterými byly vedeny polostrukturované rozhovory platí, že je pro ně důležité udržovat si dobré vztahy s rodiči dětí a často tedy s rodiči ani výchovné problémy jejich dětí neřeší, protože se nechtějí dostávat do konfliktů. Jedna z vychovatelek také uvedla, že se vždy snaží především získat rodiče „na svou stranu“, přesvědčit je, že její výchovná metoda je v danou chvíli a v daném prostředí nejlepší. Z rozhovorů také vyplynulo, že se vychovatelé domnívají, že rodiče neznají své dítě v tom smyslu, jak se chová v jiném prostředí než v prostředí domova a hlavně v kolektivu dětí. Dítě se samozřejmě v kolektivu chová jinak, než v prostředí rodiny, ale ne vždy si tento fakt rodiče uvědomují. Na druhou stranu je nutno podotknout, že z rozhovorů nevyplývá, zda se vychovatelé zamýšlejí nad tím, jestli chování toho určitého dítěte v prostředí školní družiny odráží spíše jeho povahu, nebo zda je toto chování spíše reakcí na podmínky, které vychovatel ve školní družině vytvořil.

⁴⁵ Novela Školského zákona (zákon č. 101/2017 Sb.) nabyla účinnosti dne 1.9.2017.

⁴⁶ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 7.5.5.

⁴⁷ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 7.5.9.

3.1 Úloha rodičů

Nezbytnou součástí práce vychovatele je spolupráce s rodiči. Rodiče samozřejmě hrají klíčovou roli při výchově dětí jako primární sociální skupina. Na výchovné působení rodiny poté navazují a doplňují je předškolní zařízení a později i škola jako jeden z nejvýznamnějších výchovných činitelů, tzv. socializace sekundární. Na výchově dětí a mládeže v době mimo vyučování se společně s rodinou podílejí instituce pro výchovu mimo vyučování a další subjekty.⁴⁸

I Helus zmiňuje, že tématu rodiny by se měla věnovat daleko větší pozornost, než je dosud obvyklé. Do sekundární socializace se totiž promítají jak pozitivní, tak negativní efekty rodinného působení a oboje s dalekosáhlými důsledky.⁴⁹

Příkladem dobré spolupráce mezi rodiči a vychovateli ve ŠD by mělo být větší zapojování rodičů či jiných dospělých do činností dětí ve volném čase. Rozhodně se tedy nejedná o to, že by si výchovná zařízení kladla za úkol odpoutávat děti od rodin, ale spíše jde o to, že profesionalita vychovatelů může přispět i ke zlepšování úrovně rodinné výchovy.⁵⁰

Je rovněž zřejmé, že i způsob trávení volného času u dětí je ovlivněn sociálním prostředím. Zvláště silný je samozřejmě vliv rodiny. Rodiče slouží svým dětem jako vzory, buď pozitivní nebo negativní. Tam, kde rodiny příliš dobře neplní svou výchovnou funkci, je velmi častý i nezáměr o to, jak dítě tráví svůj volný čas. A je potom na škole, aby se tento nedostatek pokusila kompenzovat kvalifikovaným pedagogickým vedením právě i např. v rámci trávení volného času ve ŠD. Tím se dostáváme i k prevenci nebezpečných patologických jevů (vandalismus, brutalita, alkoholismus...)⁵¹

Dle Fontany má domov i škola jako společenské instituce rozhodující úlohu při přetváření dětí ve zdatné sociální bytosti. Měli bychom vědět, že děti jsou za nedostatky svého chování odpovědny jen zčásti. Jejich nedostatky „patří“ méně k nim samým než k sociálnímu prostředí, v němž jsou vychovávány.⁵²

Pro vychovatele je tedy klíčové znát dítě a znát i rodinné poměry, z nichž dítě do ŠD přichází. Opět se tedy dostáváme na začátek, že na prvním místě, by měl být pro vychovatele vždy zájem dítěte a jeho spokojenost. Toho však nedocílíme bez spolupráce s jeho rodiči a také s jeho pedagogem, protože i ten vychovateli může spoustu věcí osvětlit.

⁴⁸ PÁVKOVÁ et al. *Pedagogika volného času*, s. 33.

⁴⁹ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 198.

⁵⁰ Tamtéž, s. 33.

⁵¹ Tamtéž, s. 15-16.

⁵² FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*, s. 45-46.

4 Vývojový stupeň dětí na 1. stupni základní školy

Existuje jasná spojitost mezi pedagogikou volného času a vybranými poznatky z psychologie, zejména vývojové, pedagogické, sociální, psychologie osobnosti a psychohygieny. Tato kapitola se zaměřuje na ty oblasti psychologie, které jsou významné pro práci vychovatele. Díky těmto poznatkům, by si vychovatel měl tyto věkové zvláštnosti lépe uvědomit a respektovat je. Neměli bychom zapomínat na to, že každé dítě je jedinečné a že na jeho vývoj má vliv spousta okolností. Mezi tyto okolnosti patří např. vrozené předpoklady, to, z jaké rodiny dítě pochází, prostředí, které dítě obklopuje atd. Dalšími významnými činiteli jsou způsob výchovy, podíl jednotlivých vychovávajících, kladené výchovné cíle, metody a formy výchovy, zejména však vztahy mezi vychovávajícím a vychovávaným.⁵³

Na rozdíl od klasických učebnic vývojové psychologie, které dělí školní věk dítěte na mladší a starší, Zdeněk Matějček ještě přidává střední školní věk.

Žáků prvního stupně ZŠ se týká mladší školní věk a střední školní věk. Mladší školní věk je období relativně krátké, které nastává od šesti či sedmi let přibližně do osmi či devíti. Týká se tedy přibližně prvních dvou tříd. Jde o tzv. přechodné období, které se vyznačuje hlavně tím, že je pro dítě plné změn a díky tomu jsou mezi dětmi v tomto období i poměrně velké rozdíly.⁵⁴

Střední školní věk řadí Matějček mezi velké vývojové epochy. Jde o věk přibližně od devíti do dvanácti let (u děvčat od 8 a u chlapců do 13 let). Zatímco u mladšího školního věku mohou být rozdíly mezi jednotlivými dětmi velké, v tomto středním školním věku jsou rozdíly víceméně vyrovnané. Matějček toto období nazývá dobou vyrovnané konsolidace. V tomto školním věku je dítě životní realista, je to doba maximální extravertze a příklonu k tomuto světu, je to doba sběratelství a zájmů přírodních, doba kolektivního života, kamarádství a přátelství⁵⁵, a v tomto období jsou také chlapecké a dívčí skupiny nejvíce oddáleny a kontaktů mezi nimi je méně nežli před tím a po tom. Je to i doba relativně nejlepšího zdraví a vysoké tělesné výkonnosti. V tomto období také dochází k procesu diferenciaci vlastní identity dětí podle pohlaví.⁵⁶

⁵³ Srov. HÁJEK, B. et al. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 83-84.

⁵⁴ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*, s. 57-60.

⁵⁵ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 6.6.1.6.

⁵⁶ Tamtéž, s. 61-65.

4.1 Tělesný vývoj

V období mladšího školního věku je nápadný růst do výšky. Vývoj kostry ještě není dokončen. Důležité je dbát na dobré držení těla. Výrazným znakem tohoto období je rovněž vývoj trvalého chrupu. Nervová soustava dítěte podléhá snadno únavě, a proto dítě potřebuje dostatečné množství odpočinku po duševní práci.

Dítě mladšího školního věku má rovněž velkou potřebu pohybu, jeho pohybová aktivita je velmi výrazná.⁵⁷ Zlepšuje se zejména jemná motorika ruky. Pohyby dětí jsou rychlejší, přesnější, vytrvalejší a rozmanitější. Do osmého roku se však dítě ještě příliš nezaměřuje na výkon, spíše má potřebu spontánního pohybu.⁵⁸

4.2 Psychický vývoj

Vnímání se v tomto období zdokonaluje v souvislosti s vyžíváním smyslových orgánů. Dítě vnímá lépe a přesněji to, co je názorné, živé, co v něm vzbuzuje bezprostřední emocionální reakci. Vnímání času a prostoru je stále nedokonalé. Vnímání se stále více stává cílevědomějším, systematictější a přechází v pozorování.

Pozornost dětí se zlepšuje, i když v 1. a 2. ročníku je ještě dost labilní a dítě se snadno rozptyluje vedlejšími podněty. V tomto období je pedagogicky vhodné motivovat děti k činnosti častějšími střídáními různých druhů a forem činností. Vhodné je rovněž oblíbené činnosti opakovat.

Představy dětí jsou názorné, konkrétní, velmi živé v oblastech, kde má dítě dostatek zkušeností na základě vnímání. Důležité je rozvoj názorného poznávání. Dostatek představ je podmínkou rozvoje myšlení.

Co se týče paměti, děti si snadno zapamatovávají konkrétní údaje. Mají sklon k mechanickému zapamatování a toto zapamatování bývá na dobré úrovni. Začíná se stále více uplatňovat i logická paměť a důležitá je i zraková paměť (v souvislosti s výukou čtení a psaní).

Fantazie je více kontrolována myšlením, takže dítě tohoto věku již dokáže odlišovat fantazijní představy od skutečnosti. Při činnostech ve volném čase se rozvíjí a uplatňuje především fantazie reprodukční (dítě si představuje to, o čem vychovatel vypráví).

Myšlení v tomto věku je konkrétní. Zpočátku se toto myšlení zaměřuje na řešení běžných každodenních problémů, teprve později i na minulé události a na budoucnost. Zdokonaluje se schopnost analýzy a následně i syntézy. Dítě si postupně osvojuje schopnost vyčlenit podstatné a zobecnit to.

Při rozvoji řeči se rozšiřuje aktivní i pasivní slovník dětí, roste schopnost souvislého vyjadřování, dítě používá delší věty i souvětí. Vlivem školní výuky si dítě

⁵⁷ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 6.6.1.2.

⁵⁸ Srov. HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 26-27.

rovněž osvojuje spisovný jazyk, gramatickou správnost písemného i ústního vyjadřování a kultivuje svůj řečový projev.⁵⁹

Co se týče citového vývoje, v tomto věku převažují spíše kladné city. Strach, který patří mezi záporné city je u těchto dětí nejčastější. Příčinou mohou být reálné obavy, ale i situace, které si dítě vytváří ve své fantazii. V tomto věku mají děti ještě malou schopnost vžít se do pocitů druhých, proto se mohou jevit jako bezcitné (posmívají se, žalují). Nově vznikajícím pocitem je stud z nahoty, pocit křivdy, tréma z vystoupení na veřejnosti, závist i škodolibost.

Mezi intelektuální city řadíme zvědavost, radost z poznávání a z dobře splněného úkolu. Velice důležitá v tomto období je obsahově bohatá a zajímavá činnost, jíž se dítě věnuje v době mimo vyučování.⁶⁰

Velký vliv mají i masmédia, dítě ještě není schopno posoudit pravdivost informací.

V oblasti mravních citů se zřetelně projevuje realismus, typický pro děti mladšího školního věku. Z hlediska morálky dítě posuzuje konkrétní osoby a činy v konkrétních situacích, zobecnění morálních zásad je pro něj v tomto věku ještě příliš obtížné. Mravní zásady děti ochotně přejímají od osob, které jsou pro ně autoritou. Tímto způsobem se učí rozlišovat dobré a špatné, správné a nesprávné.

Při dobrém vztahu k dospělým se dítě v tomto věku ochotně podřizuje jejich požadavkům. Z toho vyplývají velké nároky na vychovatele, pokud jde o stanovení přiměřených požadavků na dítě spolu s jejich adekvátní motivací.⁶¹

4.3 Sociální vývoj

Mladší školní věk je dobou navazování nových, četnějších a kvalitativně vyšších společenských vztahů. Dítě si vytváří i nové vztahy k dospělým, např. k vychovatelům.

Učitel i vychovatel jsou pro dítě v tomto věku silnou osobností, jejich názory dítě přijímá často bez výhrad. Po osmém roce věku dítěte přibývá ve vztahu k vychovateli a učiteli na kritičnosti.

V tomto věku také, v souvislosti se vstupem do školy, dochází k uvolňování dosud úzkých vazeb mezi dítětem a rodiči. Přes určité uvolnění vztahů a převzetí některých funkcí rodiny školou je vliv harmonické rodiny jako primární sociální skupiny nenahraditelný, zejména při vytváření citových vazeb a v oblasti výchovy k partnerství, manželství a rodičovství.

Mění se i vztah k vrstevníkům. Děti snadno navazují kontakt, vytvářejí herní skupiny, vznikají první kamarádství.⁶² Chlapci a dívky si většinou již nehrají společně,

⁵⁹ Srov. HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 27-28.

⁶⁰ Příloha I.– ukázka týdenní práce konkrétní ŠD.

⁶¹ Tamtéž, s. 28-29.

⁶² Viz výsledky vlastního výzkumu, kap.6.6.1.2.

ale vytvářejí se samostatné herní skupiny, jejichž hry mají odlišný charakter. Často mezi nimi vznikají spory.

Po osmém roce věku se začíná utvářet cit solidarity, což je nezbytný předpoklad pro rozvoj skupinového cítění.⁶³

4.4 Charakteristika osobnosti dítěte mladšího školního věku

Dítě tohoto věku je výrazně extravertně zaměřeno. Charakteristická je velká šíře zájmů, ale zájmy jsou nestálé a dosti povrchní. Nejčastějšími motivy jednání dětí jsou zájmy a potřeby (např. potřeba pohybu, poznání, citové odezvy, sebeuplatnění). Pro další zdravý rozvoj dítěte jsou velmi významné kladné citové vztahy. Na jejich základě se utvářejí postoje k objektivní skutečnosti a charakterové vlastnosti.

V tomto věku je třeba brát v úvahu, že vlastnosti se teprve vyvíjejí, jsou nehotové a nelze je ještě chápat jako trvalou, neměnnou charakteristiku dítěte.

Nejvýznamnější činností dětí mladšího školního věku je učení, které uspokojuje dětskou zvědavost.⁶⁴

Velký význam v tomto období má hra. Mění se však její charakter. Hra se stává více realističtější, méně fantastická, promyšlenější, plánovitější a složitější. Děti si více hrají ve skupinách, při hře spolupracují. Přibývá her s pravidly, zejména pohybových.⁶⁵ Pohybové hry mají v tomto věku také velký význam jako kompenzace duševní práce a dlouhého sezení ve škole.

Práce v tomto věku může mít podobu sebeobsluhy, pomoci kamarádovi, práce pro dětský kolektiv, pomoc při běžném provozu domácnosti nebo společensky prospěšné činnosti pro širší veřejnost.

Zvláštní formou činnosti dětí je spontánní kresba.⁶⁶ Úzce souvisí s psychikou dítěte, projevuje se v ní stupeň intelektuálního vývoje i postoje dítěte k okolí, zejména jeho citové vztahy. Kresba dětí mladšího školního věku je realistická, má více podrobností až detailů. Děti zobrazují to, co znají, nejen co vidí. Kreslí plošně, nejsou schopny perspektivního vidění, a proto mají potíže při zobrazování prostoru. V používání barev je dítě realistické. Zobrazování člověka z profilu je pro dítě nesnadné. Koncem období přibývá kritičnosti, dítě často porovnává svůj výtvar se skutečností a často je s ním nespokojeno. To je také jeden z důvodů, proč většina dětí v pozdějším věku přestává spontánně kreslit.⁶⁷

⁶³ Tamtéž, s. 29-30.

⁶⁴ Čtyři děti z 1. a 2. třídy v našem výzkumu při otázce, co dalšího se ti líbí ve ŠD, odpověděly, že učení.

⁶⁵ To dokazují i výsledky dotazníkového šetření této práce, kdy děti zmiňují, že je ve ŠD nejvíce baví hry a to zejména hry pohybové. Srov. výsledky vlastního výzkumu, kap. 6.6.1.5.

⁶⁶ Viz příloha II. – Spontánní kresba na dotazníku. Na 3 dotaznících pro děti ze ŠD Nedabyle byl na zadní straně dotazníku přimalován obrázek. Pro ilustraci vybíráme jeden z nich.

⁶⁷ Tamtéž, s. 30-31.

5 Vlastní výzkum

5.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, jak děti, rodiče a vychovatelé vnímají funkce školní družiny. Tuto základní otázku můžeme konkretizovat v podobě těchto dílčích výzkumných otázek dle výzkumného vzorku respondentů: dětí, rodičů, vychovatelů.

1. Mají rodiče povědomí o tom, že školní družina plní více funkcí?
2. Do jaké míry se liší názory na významnost funkcí ve ŠD u těchto tří skupin: dětí, rodičů a vychovatelů?
3. Potvrdí se domněnka, že pro rodiče plní ŠD v první řadě hlavně funkci sociální, tj. hlídání dětí?
4. Jak by vypadal „ideální program“ ŠD dle dětí a rodičů?
5. Jakým způsobem se liší zkušenosti vychovatelů z málotřídní školy na malé obci a z velké školy v centru města?

Tyto dílčí výzkumné otázky můžeme ještě konkretizovat:

1. Jaká je spokojenost dětí ve ŠD?
2. Jak vnímají ŠD chlapci a jak dívky?
3. Z jakého důvodu chodí děti do ŠD?
4. Jak ovlivňuje ŠD život dětí mimo své prostory?
5. Jaká je představa dětí o „ideálním dnu“ ve ŠD?
6. Jak si „ideální den“ ve ŠD představují rodiče?
7. Jaký je názor rodičů na funkce ŠD?
8. Je pro rodiče nejdůležitější sociální funkce ŠD?
9. Co rodiče ví o trávení času svého dítěte ve ŠD?
10. Jaká je spokojenost rodičů s fungováním ŠD?
11. Jaká je nejdůležitější funkce ŠD dle vychovatelů?
12. Co je pro vychovatele a jejich práci ve ŠD nejdůležitější?
13. Mají šanci vychovatelé nějak změnit povědomí rodičů o ŠD?
14. Jaká je komunikace mezi rodiči a vychovateli?
15. Co by vychovatelé změnili, pokud by mohli?
16. Najdeme něco, co mají rodiče, děti i vychovatelé společného?

5.2 Metodika výzkumu

Pro tuto diplomovou práci byla použita metoda kvantitativního i kvalitativního výzkumu. Přišlo mi smysluplné pro výsledky této práce použít kombinaci těchto dvou metod, protože nabízí v celku široké spektrum výsledných dat.

*Pro kvantitativní výzkum*⁶⁸ byl použit dotazník. Dotazník byl zvolen proto, že je nejfrekventovanější a jedním z nejrychlejších metod zjišťování údajů. I podle Chrásky je dotazník nejčastěji užívanou metodou pro získávání dat v pedagogickém výzkumu. Dotazník se skládá z předem připravených a písemně kladených otázek, na které respondent písemně odpovídá. Otázky musejí být sestaveny pečlivě a promyšleně tak, aby byly respondentům zcela jasné a srozumitelné. Musíme respektovat věk, vzdělání, ale i motivaci podle typu respondentů. Existují otázky, které respondenti mohou chápat různými způsoby, proto je důležité, aby jednotlivé otázky byly formulovány zcela jednoznačně. Příliš rozsáhlý dotazník může respondenty od jeho vyplnění odradit, z tohoto důvodu bychom měli zjišťovat pouze nezbytné údaje. Mezi jeho přednosti rovněž patří to, že získává údaje o velkém počtu respondentů a považuje se i za ekonomicky výzkumný nástroj.⁶⁹ Pro náš výzkum mi přišel jako ideální prostředek. Byly vytvořeny 2 typy dotazníků. První z dotazníků byl určen pro děti⁷⁰ a druhý dotazník byl určen pro rodiče⁷¹. Dotazníky byly rozdány na 3 málotřídních základních školách – ve školní družině ve Střížově, ve Svatém Janu nad Malší a v Nedabyli.⁷²

*Pro kvalitativní výzkum*⁷³ byla využita metoda polostrukturovaných rozhovorů s pěti vychovateli.⁷⁴ Vychovatel a jedna z vychovatelek pracují v málotřídní škole. Tři další vychovatelky pracují ve velké škole v Českých Budějovicích, kde mají celkem 10 oddělení školní družiny. Kvůli pracovnímu vytížení vychovatelek jsem na této škole dělala dva rozhovory. Při jednom rozhovoru jsem se dvěma vychovatelkami vytvořila ohniskovou skupinu. Třetí vychovatelka se nemohla z pracovních důvodů této skupiny zúčastnit, s ní jsem rozhovor vedla následující den. Všichni dotazovaní jsou ve věkovém rozmezí 27-60 let. Chtěla jsem, aby ve výzkumu byly zastoupeny různé věkové kategorie a vychovatelé s různou délkou praxe:

- **Respondentka č. 1:** žena, věk 60 let (již 6 měsíců je vedena jako důchodce), vychovatelská praxe 35 let;
- **Respondent č. 2:** muž, věk 27 let, vychovatelská praxe 3 roky;

⁶⁸ Viz kapitola 6 tohoto výzkumu.

⁶⁹ Srov. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*, s. 163-170.

⁷⁰ Příloha III. – Dotazník pro děti.

⁷¹ Příloha IV. – Dotazník pro rodiče.

⁷² Barevné označení jednotlivých školních družin je pro přehlednost dodržované v celé části kvantitativního výzkumu.

⁷³ Viz kapitola 7 tohoto výzkumu.

⁷⁴ Příloha VII. – Otázky polostrukturovaného rozhovoru pro vychovatele.

- **Respondentka č. 3:** žena, věk 45 let, vychovatelská praxe 9 let;
- **Respondentka č. 4:** žena, věk 53 let, vychovatelská praxe 28 let;
- **Respondentka č. 5:** žena, věk 55 let, vychovatelská praxe 25 let.⁷⁵

6 Kvantitativní výzkumné metody

Kvantita znamená v překladu mnohost, četnost, množství, velikost. Filosoficky je to cokoliv, na co se ptáme otázkou „kolik“? Je to tedy vždy vlastnost, kterou lze změřit a vyjádřit číslem.

6.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je zjistit, jak vnímají ŠD děti a jejich rodiče. Zajímá nás, zda jsou rozdíly ve vnímání funkcí ŠD těchto dvou skupin a zda se v některé části budou shodovat.

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaká je spokojenost dětí se ŠD?
2. Jaká je spokojenost rodičů se ŠD?
3. Jak vnímají ŠD chlapci a jak dívky?
4. Z jakého důvodu chodí děti do ŠD?
5. Jak ovlivňuje ŠD život dětí mimo své prostory?
6. Jaká je představa dětí o „ideálním dnu“ ve ŠD?
7. Jak si „ideální den“ ve ŠD představují rodiče?
8. Jaký je názor rodičů na funkce ŠD?
9. Jak je pro rodiče důležitá sociální funkce ŠD?
10. Co rodiče ví o trávení času svého dítěte ve ŠD?

Při dotazování jsme se zaměřili jednak na děti navštěvující ŠD, ale i na jejich rodiče.

U dětí jsme si stanovili tyto dílčí cíle průzkumu:

- Zjistit, kdo u respondentů rozhoduje o navštěvování ŠD;

⁷⁵ Barevné označení jednotlivých respondentů je pro přehlednost dodržované následně i ve všech schématech.

- Zjistit, jaký postoj zauímají respondenti k tomuto zařízení;
- Zmapovat představu respondentů o aktivitách, které by se podle nich měly ve ŠD realizovat;
- Zjistit, zda má u respondentů ŠD vliv na vytváření kamarádských vztahů;
- Zjistit, jak respondenti vnímají prostředí ŠD (jak to ve ŠD vypadá).

Při písemném dotazování rodičů jsme si určili tyto dílčí cíle:

- Zjistit, jaký vztah měli respondenti v minulosti ke ŠD, pokud ji také v dětství navštěvovali;
- Zjistit, jak podle respondentů vnímají jejich děti ŠD;
- Určit, zda děti respondentů podle jejich názoru navazují ve ŠD kamarádské vztahy.

Jednotlivé dílčí výzkumné otázky i dílčí cíle výzkumu pro děti jsou analyzovány v podkapitole 6.6.1. Jednotlivé dílčí výzkumné otázky i dílčí cíle výzkumu pro rodiče jsou analyzovány v podkapitole 6.6.2.

6.2 Charakteristika a výběr výzkumného vzorku

Pro tento výzkum byly vybrány 3 podobné typy škol. Jedná se o málotřídní školy, s jedním oddělením školní družiny a jedním vychovatelem.⁷⁶ Společně mají i to, že se jedná o školy, které jsou v malé obci, ne příliš vzdálené od velkého města.

Trochu informací o jednotlivých vybraných školách:

- 1) *Základní a mateřská škola Strážov:* základní škola má kapacitu 45 žáků, ve školním roce 2017/18 jí navštěvuje celkem 37 dětí. Jedná se o vesnickou školu v malé obci se dvěma třídami. I. třída – spojené ročníky 1. a 2. pro celkem 18 žáků a II. třída – spojené ročníky 3., 4. a 5. pro celkem 19 žáků. Provoz školy byl obnoven roku 1991. Škola je vzdálena asi 11 km od Českých Budějovic.
- 2) *Základní a mateřská škola Svatý Jan nad Malší:* jedná se o vesnickou školu v malé obci se dvěma třídami. I. třída – spojené ročníky 1. a 2. pro celkem 17 žáků a II. třída – spojené ročníky 3., 4. a 5. pro celkem 19 žáků. Školu navštěvuje celkem 36 žáků. Škola byla postavena již v roce 1788, od roku 1860 byla škola známá jako dvoutřídní. Škola je vzdálena asi 10 km od města Trhové Sviny a 10 km od Velešína.

⁷⁶ Zákon č. 561/2004 Sb. dovoluje v případě, že není dostatek žáků, aby byly zřízeny základní školy s nižším počtem ročníků než 9. Jedná se o školy, které mají pouze 1. stupeň. Aby se dalo hovořit o škole plnotřídní, musí mít v každém ročníku minimálně 15 žáků. Viz *Školské zákony a prováděcí předpisy s komentářem 2017/18.*

- 3) *Základní škola Nedabyle*: jedná se o málotřídní školu v menší vesnici vzdálené 4 km od Českých Budějovic. Školu navštěvuje celkem 74 dětí od 1. do 5. třídy. Jsou zde 4 třídy a 5 ročníků. Škola byla otevřena již roku 1914.

Výzkumný vzorek:

Tabulka 2: Struktura výzkumného vzorku - dotazníky

ŠD	Děti celkem	Návratnost dotazníků	Dívek	Chlapců	Rodičů	Návrat. dotazn.	Ročník
Střížov	30	100 %	14	16	26	87 %	1.-5.
Svatý Jan	29	97 %	18	11	22	73 %	1.-5.
Nedabyle	24	80 %	12	12	11	37 %	1.-2.
CELKEM	83	92 %	44	39	59	63 %	

Z hlediska navrhovaného pojetí výzkumu se jedná o prostý náhodný výběr – každý respondent (dítě, rodič, vychovatel) má stejnou šanci na výběr. Tento výběr se stanovuje, pokud nám jde o zkoumání obecných problémů.

Osloveno bylo 30 dětí v každé škole, které jsou zapsány ve ŠD. Jak vyplývá z tabulky 2, ve Střížově i ve ŠD Svatý Jan nad Malší⁷⁷ to jsou děti od 1. – 5. ročníku, ve ŠD Nedabyle to jsou děti 1.-2. ročníku ZŠ.

6.3 Tvorba dotazníku

Už z názvu „dotazník“ vyplývá, že je určen k tomu, aby kladl dotazy – otázky. Dotazník je způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Jeho tvorba není úplně jednoduchá a základem správně vypracovaného dotazníku je, že má výzkumník již od začátku jasně stanovený cíl.

Pro náš výzkum jsme vytvořili dva dotazníky:

1. dotazník pro děti;⁷⁸
2. dotazník pro jejich rodiče.⁷⁹

Zde je popis toho, jak jsme tvořili dotazník pro tuto práci.

Nejdříve jsme si položili základní otázku:

1. Co přesně chceme zjistit?
2. Jak chceme použít to, co jsme zjistili?

⁷⁷ Místo celého názvu obce Svatý Jan nad Malší bude nadále používáno pouze označení Sv.J.

⁷⁸ Viz příloha III. – Dotazník pro děti.

⁷⁹ Viz příloha IV. – Dotazník pro rodiče.

Při tvorbě dotazníků jsme dodržovali tyto zásady:

1. Dotazník by měl mít předem promyšlenou strukturu.
2. Při přípravě dotazníku je třeba nejdříve základní výzkumnou otázku rozdělit na několik podotázek.
3. Snažili jsme se být struční a snažili jsme se nevytvářet příliš komplikované otázky.
4. Dotazník jsme si pomyslně rozdělili na několik částí: *Úvodní část* – kde je oslovení pro adresáta (děti, rodiče) a vysvětlení toho, k čemu bude dotazník využit. *Druhá část* – ta obsahuje samotné otázky dotazníku. Na přední místo jsme umístili lehké otázky, abychom respondentů neodradili. Ke konci jsou poté umístěny otázky těžší. *Závěrečná část* – poděkování respondentovi za spolupráci.
5. Pro děti jsme volili otázky krátké a jasné. Pokud bylo třeba, otázka byla dovysvětlena. Záleželo nám i na vizuální stránce, proto je dotazník pro děti hodně barevný a využívá i symbolů – smajlíků (smějících se – pokud jde o pozitivní emoci a mračících se – pokud jde o negativní emoci). Dotazník pro děti obsahuje celkem 11 otázek.⁸⁰ V dotazníku byly použity otázky otevřené, uzavřené i škálové. Dotazník byl nejdříve otestován v tzv. předvýzkumu. Chtěli jsme si ověřit, že otázky jsou jasné a že jim děti budou rozumět. Až následně byl dotazník distribuován respondentům, tedy dětem.
6. Dotazník pro rodiče obsahuje celkem 7 otázek.⁸¹ Stejně jako dotazník pro děti obsahuje otázky otevřené, uzavřené i škálové. I tento dotazník je barevný, i když méně než ten pro děti. Na konci dotazníku jsou umístěny dvě otevřené otázky. I tento dotazník byl nejprve otestován v tzv. předvýzkumu, abychom si ověřili, že otázky jsou srozumitelné a jasné.⁸²

6.4 Metodika a průběh průzkumu

Pro tuto část diplomové práce jsme využili kvantitativních metod analýzy dat získaných z dotazníkového šetření.⁸³ Pro účely našeho výzkumu jsme vytvořili dva dotazníky. První z nich byl určený dětem navštěvujícím ŠD a druhý jejich rodičům. V obou dotaznících jsme využili otevřených, uzavřených i škálových položek.

Dotazník byl zpracováván respondenty v časovém období prosinec 2017 - leden 2018.

Jak vyplývá z tabulky 2 výše, podařilo se vybrat celkem 83 dotazníků od dětí a 59 dotazníků od rodičů. Nejvíce dotazníků odevzdali děti a rodiče ze ŠD Střížov, poté ze Sv. J. a nejméně dotazníků za rodiče a děti odevzdala ŠD Nedabyle (příkládám to tomu, že zde od září působí nový vychovatel, který ještě tak dobře nezná jak děti, tak jejich rodiče).

⁸⁰ Viz příloha V. - Příklad vyplněného dotazníku od konkrétního dítěte.

⁸¹ Viz příloha VI. - Příklad vyplněného dotazníku od konkrétního rodiče.

⁸² Srov. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*, s. 122-134.

⁸³ Viz kap. 6.2.

Dotazníky pro děti i dotazníky pro rodiče byly rozdány v jeden den. Dětem vše vysvětlil příslušný vychovatel či pedagog. Dětem z 1. třídy a i dalším dětem, které potřebovaly poradit, pomáhali s vyplňováním dotazníků třídní učitelé. Rodičům bylo vše vysvětleno na třídní schůzce, která předcházela rozdávaní dotazníků. Všichni rodiče s vyplněním souhlasili, ale ne všichni byli poté ochotni věnovat svůj čas jeho vyplnění a zaslání do školy. Výzkum probíhal v měsíci prosinci loňského roku. Záměrně jsem zvolila tento měsíc, aby děti z prvních tříd měly dostatek času pro sblížení se s prostředím ŠD a tedy i možnost snadnějšího hodnocení.

Dotazníky byly anonymní. Děti si mohly vymyslet i přezdívky, aby měly pocit, že mohou dotazník vyplňovat opravdu dle svého nejlepšího vědomí a svědomí bez možnosti nějaké sankce. Vychovatelé byli požádáni, aby pouze doplnili, zda jde o dívku či chlapce a aby stejnou přezdívku dodrželi i v dotazníku pro rodiče, aby se později mohly dotazníky spárovat dítě-rodič. Cílem bylo, aby každý rodič vyplnil dotazník za každé své dítě (v případě sourozenců), toto ale nebylo ze strany rodičů většinou dodrženo. Rodiče vyplnili dotazník za každé dítě, v případě sourozenců, pouze v jednom případě. V ostatních případech vyplnili rodiče jeden dotazník i pro více dětí (sourozenců).

6.5 Analýza dotazníků

V této části bych chtěla popsat, jakým způsobem jsem postupovala při zpracování dotazníků od dětí i od rodičů.

Po obdržení všech odevzdaných dotazníků od dětí i od rodičů jsem začala tím, že jsem si ke každému dítěti přiřadila jeho rodiče. Jak již bylo popsáno výše, dotazníky mohly být anonymní, ale ne všude to děti i rodiče využili. Důležité bylo, aby přezdívku, kterou použilo dítě, použil poté i jeho rodič. Jedinou podmínkou bylo vyznačit, zda jde o dívku či chlapce, protože jedním z cílů výzkumu bylo provést srovnání dat získaných od dívek a od chlapců a zjistit, zda se nějak mění preference dle pohlaví.

Nejdříve jsem měla přiřazené dotazníky dítě-rodič ze ŠD Střížov. Tam také děti i rodiče nejlépe spolupracovali. Všechny děti, zapsané do oddělení ŠD dotazník vyplnily a stejně tak i jejich rodiče. Dětem v 1. a 2. třídě pomáhala s dotazníky školní asistentka a starším dětem, ze 3. – 5. třídy pomáhala paní ředitelka. V této školní družině se průzkumu zúčastnilo celkem 30 dětí a 26 rodičů.

Další dotazníky byly od vychovatelky ze Sv.J. Dotazníky byly zpracovány během dvou týdnů. I v této škole pomáhali s vyplněním dotazníků dětem pedagogové školy. V této školní družině se průzkumu zúčastnilo celkem 29 dětí a 22 rodičů.

Nejobtížnější byla spolupráce se ŠD z Nedabyle. Jak již bylo zmíněno výše, od září zde pracuje nový vychovatel. Již na začátku výzkumu mne upozorňoval, že rodiče se školou příliš nespolupracují. Jeho slova se potvrdila, protože v této škole vyplnilo dotazník pouze 11 rodičů z 30 rozdaných dotazníků. Tyto dotazníky, od dětí i od rodičů, byly také nejhůře zpracované. Často na některé otázky respondenti vůbec neodpověděli.

U rodičů se jednalo především o tzv. otevřené otázky, kdy otázku č. 6⁸⁴ a otázku č. 7⁸⁵ nevyplnili ve třech případech vůbec a někteří pak vyplnili pouze jednu otázku ze dvou. I dotazníků od dětí se nám z této ŠD vrátilo nejméně. Z 30 dětí dotazník vyplnilo pouze 24 z nich. Doba výzkumu v této ŠD trvala měsíc.

Druhá fáze analýzy dotazníků začala v momentu, kdy jsem měla sebrané již všechny odevzdané dotazníky ze tří škol. Doma jsem nejdříve rozdělila dotazníky podle školy do velké obálky. Každá ŠD měla jinou barvu obálky. Poté jsem rozdělila jednotlivé dotazníky pro děti a očíslovala si je čísla. Chtěla jsem dodržet anonymitu dotazníků a také to, že příslušné dítě pod zadaným číslem vždy snadno najdu. Nejdříve jsem chtěla seřadit dotazníky abecedně podle příjmení, ale to fungovalo pouze ve ŠD Střížov, kde děti nepoužívaly přezdívky, u dvou ostatních družin už to nefungovalo, protože tam si některé děti místo jména zadávaly přezdívky. Poté jsem si řekla, že bych mohla dotazníky nejdříve rozdělit na chlapce a na dívky, ale později jsem si uvědomila, že je to zbytečné, protože až budu pracovat s konkrétními daty v tabulce Excel, tak se mi tam toto kritérium zobrazí. Proto jsem nakonec dotazníky nijak netřídila, pouze jsem si každý z dotazníků označila číslem od 1 výše.

První analýzu dotazníků, kterou jsem provedla, byla analýza četnosti doplněných údajů. Vytvořila jsem si v MS Word několik listů⁸⁶, kdy jsem do každé otázky ručně křížkovala počet odpovědí z vyplněných dotazníků. Již při této ruční analýze jsem vyhodnocovala jednotlivé otázky a dělala jsem si poznámky tam, kde mne nějaká odpověď zaujala. Později se tyto poznámky staly kritériem pro porovnávání i hodnocení jednotlivých dat.

Následně jsem již začala pracovat s tabulkou Excel. Vytvořila jsem si 3 listy, kdy každý list obsahoval kompletně všechna data z dotazníků od dětí i od jejich rodičů dle jedné konkrétní družiny. Do tabulky jsem si začala zadávat všechna data získaná nejdříve z dotazníků od dětí. Pokud měla otázka více možností, každou z možností jsem si dala na nový řádek a možnost, kterou dítě zvolilo jsem si označila číslem 1. Např. při otázce pohlaví dítěte, jsem si zadala celkem 2 řádky. Jeden řádek pro pohlaví chlapec a druhý řádek pro pohlaví dívka. Všichni chlapečci měli v prvním řádku pod svým číslem číslo 1. Ve druhém řádku měly podobně všechny dívky pod svým číslem číslo 1. Otázka číslo 4 a otázka číslo 9, byly otázky škálové, kdy dítě mělo vybarvit určitý počet „smajlíků“. U těchto otázek jsem postupovala tak, že jsem si jednotlivé podotázky dala zvlášť do každé řádky, vypočítala počet vybarvených „smajlíků“ a tento počet zanesla do tabulky. Při vyhodnocení jsem u těchto otázek pak počítala průměr ze všech odpovědí.

Podobným způsobem jsem postupovala i u dotazníků od rodičů. Ke každému dítěti – pod jeho číslo, kterým jsem si ho již na začátku označila – jsem přiřadila dotazník od jeho rodiče. U dotazníku pro rodiče byla jedna škálová otázka, kdy rodiče dávali počet

⁸⁴ Otázka č. 6 z dotazníku pro rodiče: Jak by podle Vás vypadal ideální den ve ŠD plné spokojených dětí?

⁸⁵ Otázka č. 7 z dotazníku pro rodiče: Je něco, co byste ve ŠD zlepšili? Nebo Vám něco ve ŠD chybí?

⁸⁶ Viz příloha VIII. – Ruční analýza dat z dotazníků od dětí.

bodů od 1 do 10. Jednalo se o otázku číslo 3 a i tuto otázku jsem řešila tak, že jsem si jednotlivé podotázky rozepsala zvlášť do řádků, do každé řádky dopsala počet bodů dle rodiče a při vyhodnocení jsem poté počítala průměr ze všech odpovědí.

Pokud šlo o otevřené typy otázek, do analýzy jsem započítávala pouze ty odpovědi, které měly četnost větší než 2. Tzn. že pokud se v dotazníku objevily dvě stejné odpovědi, tak jsem tuto odpověď zhodnotila ve výsledku analýzy. Pokud se objevila určitá odpověď pouze jednou či dvakrát, nebrala jsem ji v potaz. Tyto výsledky ale mohou sloužit k vnitřní evaluaci příslušné ŠD, kdy vychovatel snadno zjistí, co si které dítě či rodič myslí či přeje a může to sloužit k lepšímu fungování konkrétní ŠD. Všechny ŠD projevíly zájem o zaslání výsledků výzkumu.

U všech tří škol jsem si udělala namátkovou kontrolu správnosti dosazených dat do tabulky Excel. Vybrala jsem vždy 3 dotazníky od dětí a jejich rodičů a zkontrolovala jsem dle čísla dítěte, zda jsou v tabulce správné údaje dle konkrétního dotazníku. Namátková kontrola nepotvrdila chybný údaj ani v jediném případě.

6.6 Výsledky kvantitativního výzkumu

V této části kvantitativního výzkumu jsem se rozhodla pro zpřehlednění výsledků výzkumu pracovat s grafy a s tabulkami. Základem zpracování této části kvantitativního výzkumu byly vytvořené tři tabulky za pomoci programu Microsoft Office Excel 2016. Z obou dotazníků - od rodičů i od dětí - a ze všech tří ŠD jsem nasbírala řadu dat. Další otázkou tedy bylo, jak vyhodnotit tato data, aby tato část nebyla příliš rozsáhlá, ale abychom přesto došli k nějakým smysluplným výsledkům. Nejprve jsem chtěla vyhodnocovat otázku po otázce a porovnat výsledky ze všech družin v jednom grafu. Když jsem si ale uvědomila, že pouze v dotazníku pro děti máme 11 otázek a v dotazníku pro rodiče dalších 7 otázek, ukázalo se, že by to bylo příliš rozsáhlé. A to jsem ještě chtěla vyhodnocovat data týkající se dílčích výzkumných otázek. Znovu jsem tedy sedla a přehodnotila jsem svůj postup. Rozhodla jsem se, že budu v tomto výzkumu zpracovávat pouze výstupy týkající se mých výzkumných otázek, které vyhodnotím a dále se budu zabývat otázkami, které mi přišly zajímavé pro náš výzkum.

Doplňující otázky týkající se kvantitativního výzkumu:

1. *Zda rodiče, kteří sami nechodili rádi do ŠD předávají tuto negativní zkušenost i na své vlastní děti.*
2. *Zda to, že dítě do ŠD musí chodit, protože to tak chtějí rodiče, ovlivňuje jeho spokojenost ve ŠD.*

6.6.1 Výsledky analýzy dat z dotazníků pro děti

Představení souboru respondentů – děti dle pohlaví.

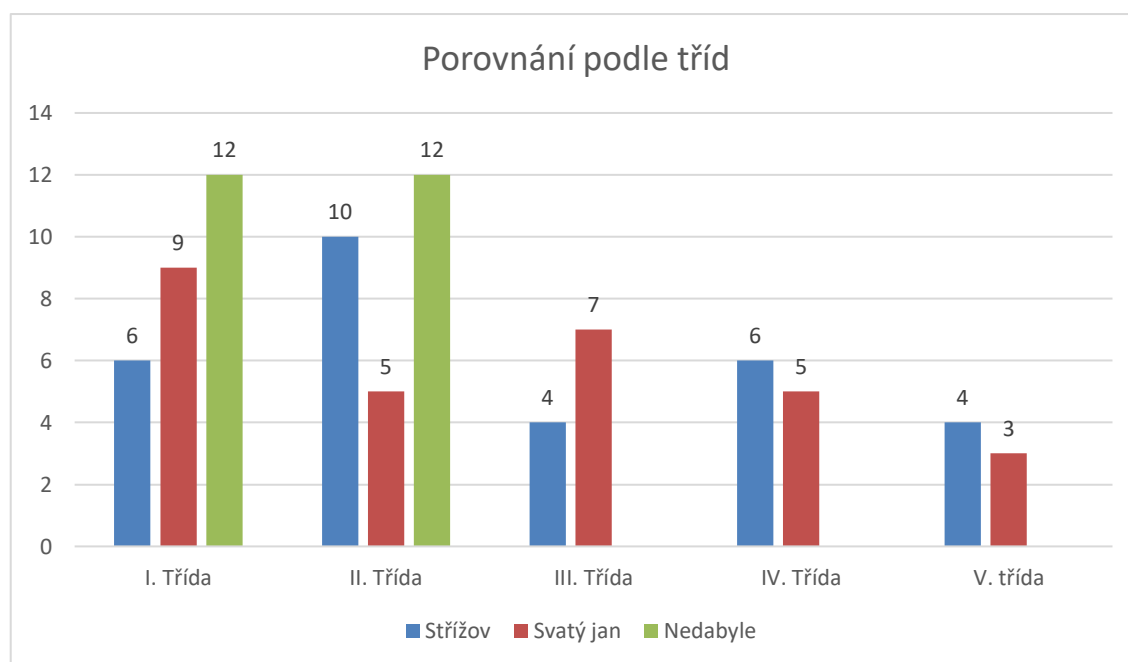
Tabulka 3: Soubor respondentů – děti podle pohlaví.

Pohlaví	Střížov		Svatý Jan		Nedabyle		CELKEM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
chlapci	16	53,33	11	37,93	12	50,00	39	46,99
Dívky	14	46,67	18	62,07	12	50,00	44	53,01
celkem	30	100,00	29	100,00	24	100,00	83	100,00

Tabulka uvádí poměr respondentů – dětí podle pohlaví v absolutních a relativních četnostech.⁸⁷ Chlapců v průzkumu bylo celkem 39, tj. 47 % a děvčat 44, tj. 53 %.

Pro přehlednost uvádíme *zastoupení dětí v jednotlivých třídách* pomocí grafu.:

Graf 1: Porovnání zastoupení dětí v jednotlivých třídách dle ŠD (počet)

⁸⁷ Dle Řezankové (2007: s.37) je četností myšlen počet prvků se stejnou hodnotou statistického znaku (označován n). Rozlišujeme četnost absolutní a relativní, přičemž absolutní četnost je počet jednotek v každé skupině a relativní četnost je poměr absolutní četnosti ve skupině k celkovému počtu v souboru.

6.6.1.1 Jaký postoj zaujímají respondenti ke ŠD? Kdo rozhoduje o tom, že tam bude dítě chodit?

Pokud bys měl/a na výběr, tak po skončení vyučování bys byl/a raději:

- a) *ve školní družině*
- b) *někde jinde, třeba ...*

Do školní družiny chodím, protože:

- a) *musím, chtějí to rodiče*
- b) *to chci sám.*

Tabulka 4: Kde chci být po skončení vyučování, proč chodím do ŠD?⁸⁸

	Střížov		Svatý Jan		Nedabyle	
	n	%	n	%	n	%
chci být ve ŠD	24	80,00	15	51,72	20	83,33
někde jinde	6	20,00	13	44,83	7	29,17
kde?	2 ⁸⁹	6,67	9 ⁹⁰	31,03	3 ⁹¹	12,50
					3 ⁹²	12,50
musím, chtějí to R	14	46,67	12	41,38	13	54,17
to chci sám	19	63,33	18	62,07	13	54,17
	30		29		24	

Z uvedené tabulky vyplývá, že ve ŠD Střížov a Nedabyle *chce být většina dětí po skončení vyučování ve ŠD*. Ve ŠD Střížov by chtělo být po skončení vyučování 80 % dětí a ve ŠD Nedabyle dokonce 83 % dětí. Ve Sv. J. je to 52 %, tzn. že téměř polovina dětí, které chodí do ŠD by chtěla být jinde než ve ŠD. Děti měly možnost odpovědět i na doplňující otázku, kdy mohly napsat, kde by chtěly být, když ne ve ŠD. Jak bylo řečeno již výše, pro analýzu jsme hodnotili pouze 2 a více stejných odpovědí (kde by děti chtěly být – uvedeno v poznámce pod čarou č.88-91).⁹³

Z tabulky dále vyplynulo, že pokud jsme se děti ptali, *kdo rozhoduje o tom, zda mají chodit do ŠD*, tak ve většině případů odpovídaly, že to chtějí samy. Ve ŠD Střížov 63 % dětí, ve Sv. J. 62 % a v Nedabyle to bylo shodně 54 % pro obě otázky, tzn. že 54 %

⁸⁸ U otázky číslo 2 v dotazníku, došlo k rozporu v odpovědích od dětí. Některé děti na tuto otázku odpověděly oběma možnostmi, tzn. že i by chtěly být ve ŠD, i že by chtěly být jinde. Což ve skutečnosti nejde, protože jedna odpověď vylučuje druhou. V tomto případě, tedy když děti odpověděly na obě části otázky, počítali jsme každou odpověď jako odpovídající; proto součet odpovídajících neodpovídá počtu dětí, které se zúčastnily výzkumu. My jsme však počítali s celkovým počtem odevzdaných dotazníků od dětí (viz poslední řádek v tabulce zvýrazněný tučným písmem).

⁸⁹ 2 děti by chtěly být u kamaráda.

⁹⁰ 9 dětí by chtělo být doma.

⁹¹ 3 děti by chtěly být doma.

⁹² 3 děti by chtěly být na Taryho campu.

⁹³ „Tary camp“ - jedná se o letní tábor pro děti a mladistvé od 7 let zaměřený na parkour, natáčení videí a zábavu. V rámci mimoškolní činnosti funguje na ZŠ Nedabyle kroužek „Parkouru“ a odtud zřejmě pochází zájem o tento druh zábavy.

děti do ŠD musí chodit, protože to chtějí rodiče a 54 % dětí chce do ŠD chodit samo. Některé děti, stejně jako v předchozí otázce, zakroužkovaly obě možnosti, z čehož vyplývá, že ne vždy je možná jasná odpověď. Děti mají zřejmě pocit, že i když tam chodit musí, protože to chtějí rodiče, tak stejně tak tam chodit chtějí i samy od sebe. Jak ostatně zmiňovala i jedna z vychovatelek v polostrukturovaném rozhovoru: „*Děti do ŠD prostě chodit musí, o tom rozhodují rodiče, protože chtějí, aby o ně bylo postaráno, když dospělí nemohou být doma. Ale cílem vychovatelů by mělo být, aby dětem dokázali, že i když tam chodit musí, že se ve ŠD dá zažít spousta zábavy a že to může být i fajn tam chodit.*“

6.6.1.2 Co děti nejraději ve ŠD dělají?

Co děti ve ŠD nejraději dělají? Je rozdíl v tom, co dělají raději děvčata a co kluci?

Tabulka 5: Co děti obecně ve ŠD nejraději dělají? A co raději děvčata? A co raději kluci? ⁹⁴

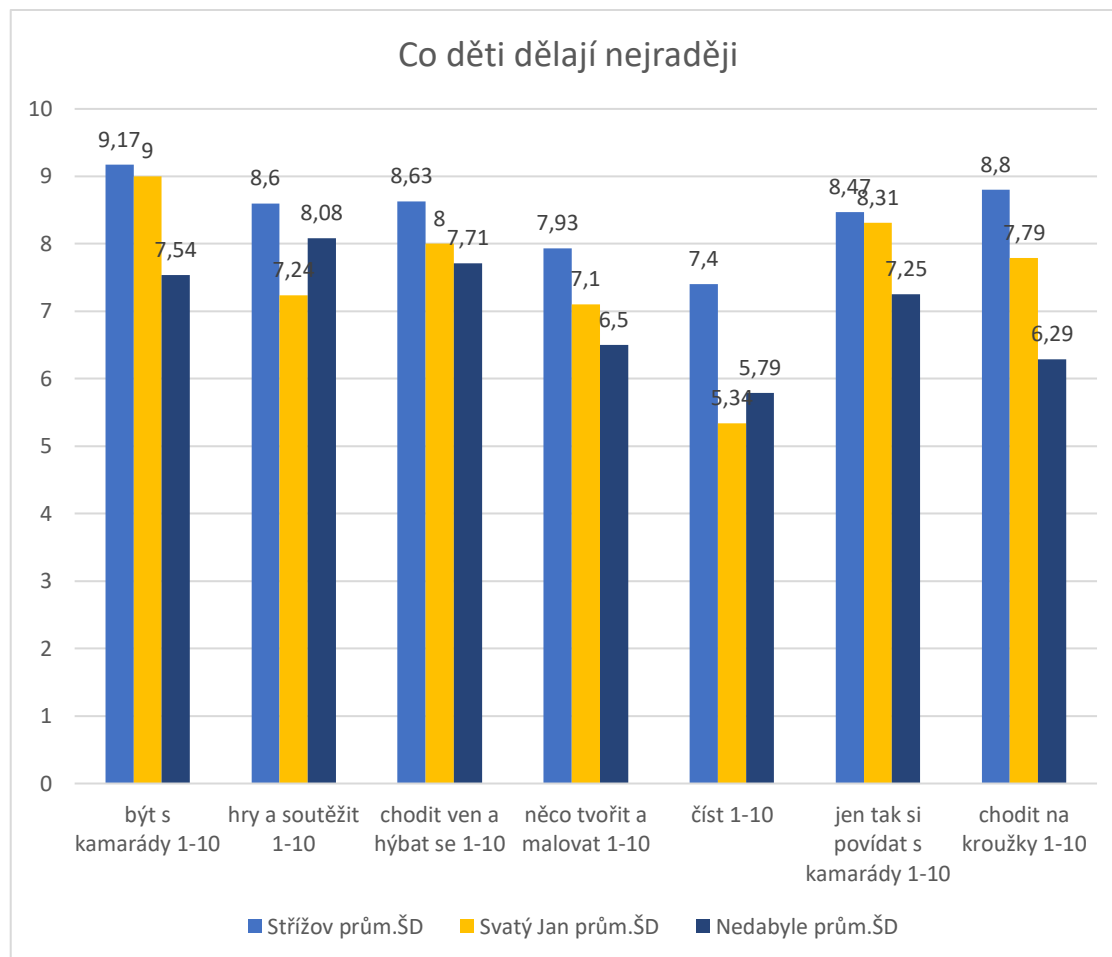
	Střížov			Svatý Jan			Nedabyle		
	Celkem ŠD	děvčata	kluci	Celkem ŠD	děvčata	Kluci	Celkem ŠD	děvčata	kluci
být s kamarády	9,17	9,79	8,00	9	8,94	9,09	7,54	7,83	7,25
hry a soutěžit	8,6	8,57	7,38	7,24	7,89	6,18	8,08	7,83	8,33
chodit ven a hýbat se	8,63	8,43	7,75	8	8,00	8,00	7,71	7,33	8,08
něco tvořit a malovat	7,93	10,00	6,06	7,1	8,11	5,45	6,5	7,08	5,92
číst	7,4	8,64	6,13	5,34	6,28	3,82	5,79	6,08	5,5
jen tak si povídat s kamarády	8,47	9,00	7,56	8,31	8,22	8,45	7,25	7,83	6,67
chodit na kroužky	8,8	9,57	7,50	7,79	8,72	6,27	6,29	6,33	6,25
MAX	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00

Tabulka 5 nám nejprve ukazuje celková data za jednotlivé ŠD v tom, co v každé ŠD děti dělají nejraději. Dále je tabulka rozdělena na chlapce a děvčata, abychom zjistili, zda se liší jejich preference.

⁹⁴ Jde o otázku č. 4 z dotazníku pro děti (Příloha III.): „Jak se ti líbí, co ve ŠD děláte? Zakroužkuj smajlíky. Čím více smajlíků zakroužkuješ, tím více se ti ta činnost líbí.“ Data v tabulce byla vypočítána průměrem všech spočítaných zakroužkovaných smajlíků. Nejvyšší počet smajlíků byl 10, nejnižší pak 1.

Pro lepší přehlednost jsme tabulku rozdělili do jednotlivých grafů.

Graf 2: Přehled oblíbenosti činností

Zjistíme, že je to ve dvou ŠD jednoznačně to, že děti mohou být s kamarády. Toto zjištění platí pro ŠD Střížov a ŠD Sv. J.

Shodné je pro tyto dvě ŠD, tedy Střížov i Sv. J., i třetí místo, co do oblíbenosti, a to je *chodit ven a hýbat se*. Na druhém místě ve ŠD Střížov je poté *chodit na kroužky* a ve ŠD Sv. J. *jen tak si povídat s kamarády*.

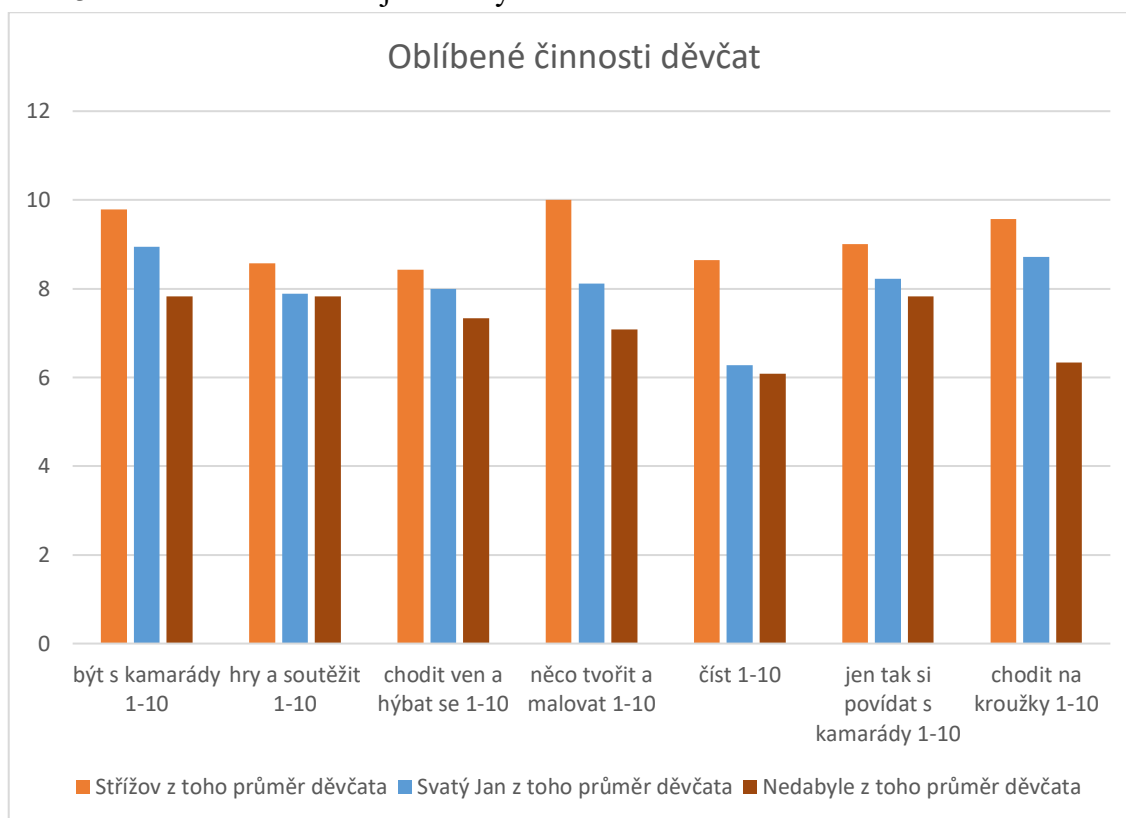
Celkově se od těchto dvou ŠD liší ŠD Nedabyle. Na prvním místě, co do oblíbenosti je pro děti z Nedabyle *hrát hry a soutěžit*, na druhém místě, *chodit ven a hýbat se* a na třetím místě *být s kamarády*.

Je rozdíl v tom, co dělají raději děvčata a co kluci?

V této tabulce 5 jsou rovněž zpracována data zvlášť za děvčata a zvlášť za chlapce. Pro lepší přehlednost jsou jednotlivá srovnání zpracována do grafických schémat. Graf 3 znázorňuje oblíbené činnosti děvčat srovnané dle jednotlivých ŠD a dále

grafy 4 - 6 znázorňují tři nejoblíbenější činnosti děvčat dle každé ŠD. Počínaje grafem 7 jsou znázorněny oblíbené činnosti chlapců.

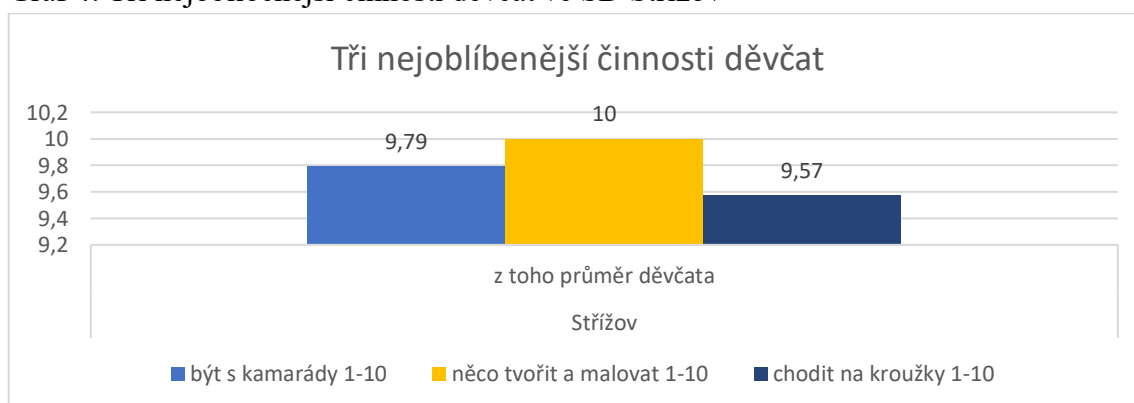
Graf 3: Srovnání oblíbenosti jednotlivých činností ve všech třech ŠD dle děvčat.

V grafu 3 vidíme porovnání nejoblíbenějších činností ve ŠD dle děvčat za všechny tři ŠD. Z tohoto grafu vyplývá, že nejoblíbenější činností u dívek obecně je hlavně *být s kamarády* (objevuje se u 3 nejoblíbenějších činností ve 3 ŠD), jen tak si povídat s kamarády (objevuje se u 3 nejoblíbenějších činností ve 2 ŠD) a *chodit na kroužky* (objevuje se u 3 nejoblíbenějších činností ve 2 ŠD). Nejméně oblíbená činnost z nabízených je *čtení*.

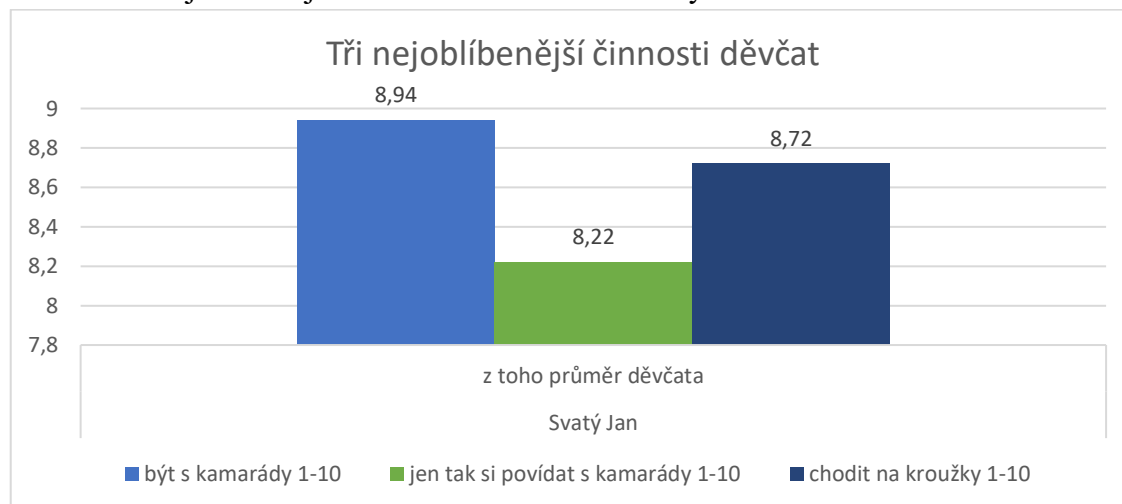
Tři nejoblíbenější činnosti děvčat dle každé ŠD (graf 4 - 6):

Graf 4: Tři nejoblíbenější činnosti děvčat ve ŠD Střížov

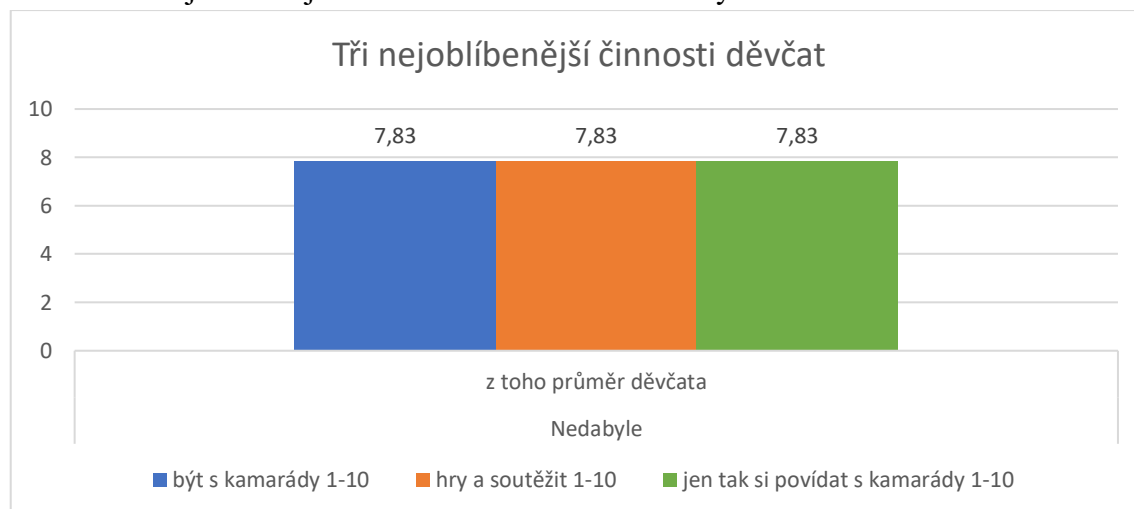
Nejoblíbenější činností děvčat ve ŠD Strážov je jednoznačně *něco tvořit či malovat*. Tato činnost dostala nejvyšší možný počet bodů, tedy 10. Na druhém místě je *být s kamarády* a na třetím místě děvčata baví *chodit na kroužky*.

Graf 5: Tři nejoblíbenější činnosti děvčat ve ŠD Svatý Jan

Nejoblíbenější činností děvčat ve ŠD Sv. J. je *být s kamarády*, na druhém místě je to *chození na kroužky*⁹⁵ a na třetím místě je to, že si mohou *jen tak povídat s kamarády*.

Graf 6: Tři nejoblíbenější činnosti děvčat ve ŠD Nedabyle

Zajímavé jsou výsledky nejoblíbenějších činností ve ŠD Nedabyle. Z dotazníků vyplynulo, že celkem tři činnosti mají stejný počet bodů. Jsou to tyto činnosti: *být s kamarády*, *hrát hry a soutěžit*, a také *jen tak si povídat s kamarády*.

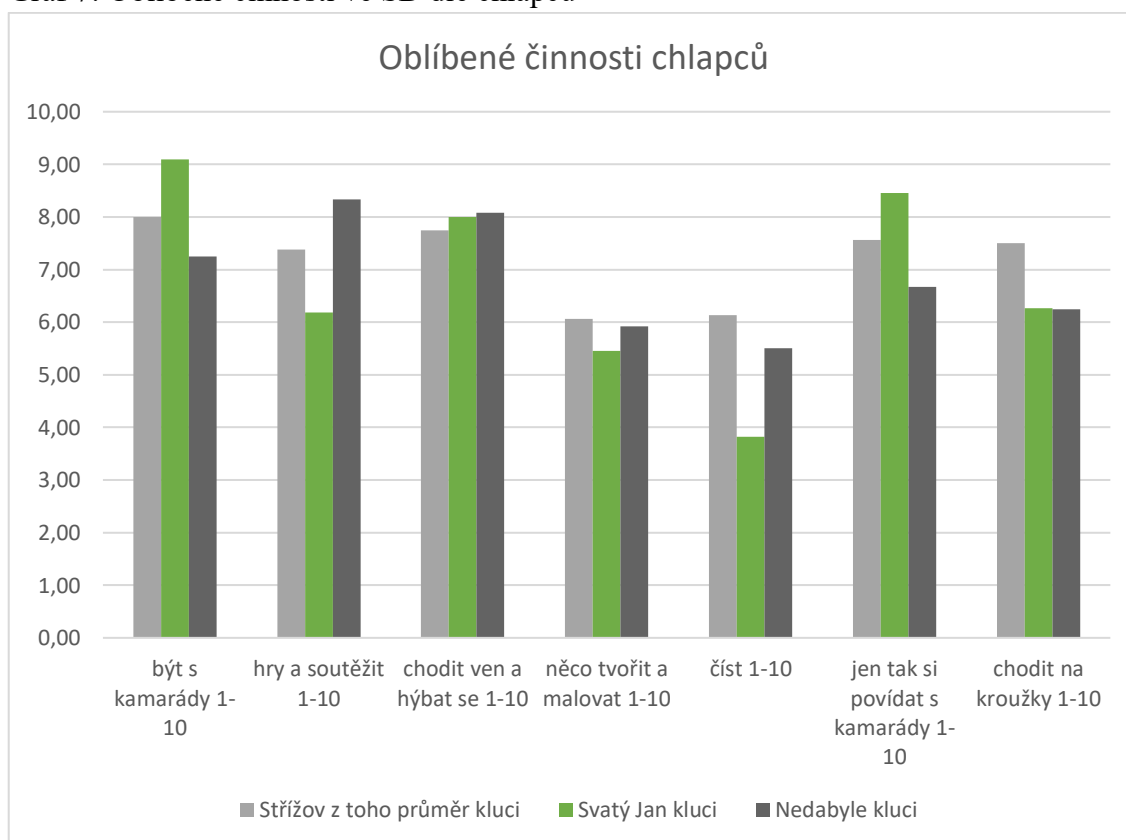
⁹⁵ Zajímavé je, jak nabídka kroužků ovlivňuje i náklonost dětí k určité činnosti. Ve ŠD Sv. J. je již tradicí, že děti připravují divadelní představení pro své blízké u příležitosti konce roku. V rámci tohoto představení děti nazkouší s pedagogy nějaké představení a připraví si i kostýmy. Větší počet dětí uvedl, že hrát divadlo je moc baví a že by chtěly hrát častěji.

SHRNUTÍ:

Pokud srovnáme to, co dělají rády dívky s celkovým průměrem dotyčné ŠD, dojdeme k tomu, že celkový vkus se od vkusu děvčat liší ve všech případech ve ŠD Střížov. Tam totiž je nejoblíbenější činností celé ŠD *být s kamarády* a u dívek je to *tvořit a malovat*. Ale ve ŠD Sv. J. a ve ŠD Nedabyle dochází ke shodě v nejoblíbenější činnosti celé ŠD se vkusem dívek. Ve Sv. J. je tou nejoblíbenější činností celé ŠD a i děvčat – *být s kamarády*. Ve ŠD Nedabyle je tou nejoblíbenější činností celé ŠD a i děvčat – *hrát hry a soutěžit*.

A jak je tomu u chlapců?

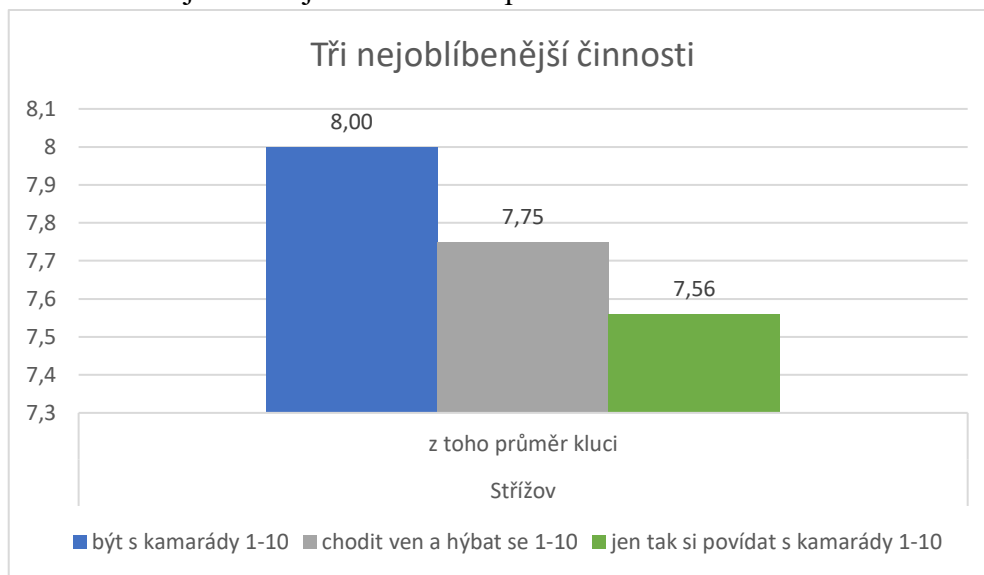
Graf 7: Oblíbené činnosti ve ŠD dle chlapců

V grafu 7 je přehled všech činností ve ŠD a jejich obliba u chlapců a jejich srovnání dle jednotlivých družin. Z tohoto grafu vyplývá, že nejoblíbenější činností u chlapců je hlavně *být s kamarády* (objevuje se u 3 nejoblíbenějších činností ve 3 ŠD), *jen tak si povídat s kamarády* (objevuje se u 3 nejoblíbenějších činností ve 2 ŠD) a *chodit ven a hýbat se* (objevuje se u 3 nejoblíbenějších činností ve 2 ŠD). Nejméně oblíbená činnost z nabízených je *čtení*.

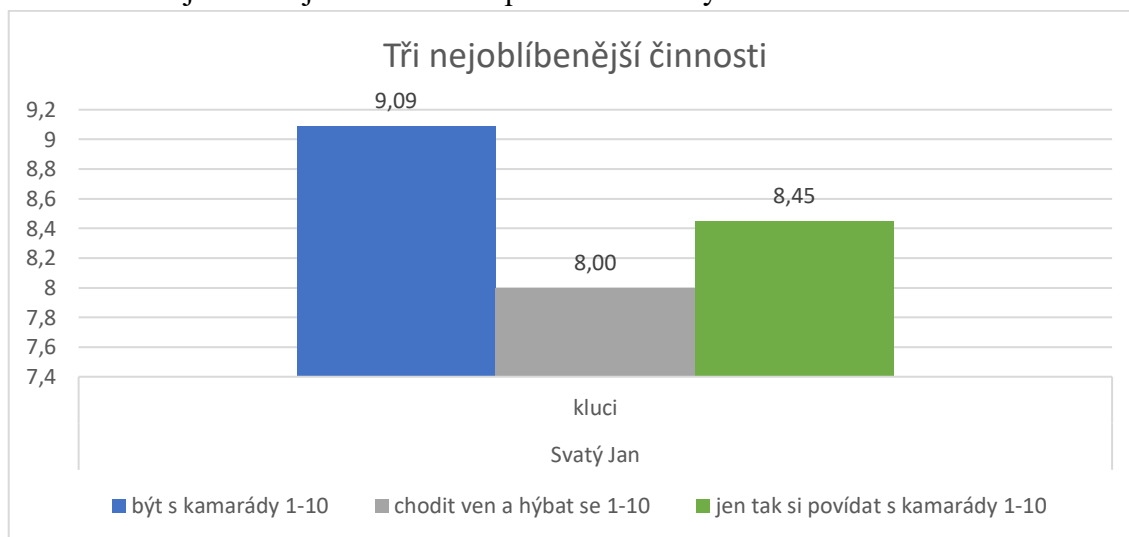
Tři nejoblíbenější činnosti chlapců dle každé ŠD (graf 8 - 10):

Graf 8: Tři nejoblíbenější činnosti chlapců ve ŠD Střížov

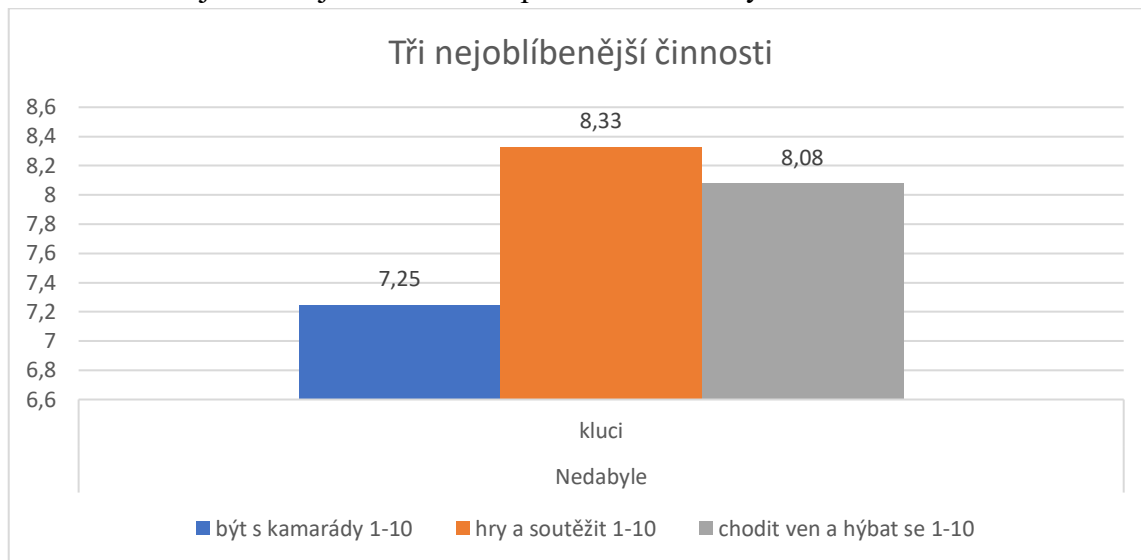
Nejoblíbenější činností chlapců ve ŠD Střížov je *být s kamarády*. Na druhém místě je *chodit ven a hýbat se* a na třetím místě co do oblíbenosti pro chlapce je *jen tak si povídat s kamarády*.

Graf 9: Tři nejoblíbenější činnosti chlapců ve ŠD Svatý Jan

Nejoblíbenější činností chlapců ve ŠD Sv. J. je stejně jako ve ŠD Střížov, *být s kamarády*, na druhém místě je to *jen tak si povídat s kamarády* a na třetím místě je, že mohou *chodit ven a hýbat se*.

Graf 10: Tři nejoblíbenější činnosti chlapců ve ŠD Nedabyle

Nejoblíbenější činností chlapců ve ŠD Nedabyle je *hrát hry a soutěžit*, na druhém místě je to *chodit ven a hýbat se* a na třetím místě je, že mohou *být s kamarády*.

SHRNUTÍ:

Pokud srovnáme to, co dělají rádi chlapci s celkovým průměrem dotyčné ŠD, dojdeme k tomu, že celkový vkus chlapců se více shoduje s celkovým vkusem celé ŠD než vkus dívek. Tzn. že vkus chlapců lépe kopíruje celkově to, co se líbí většině. Pravidlo, že to, co se nejvíce líbí chlapcům získalo i nejvíce bodů v celé ŠD platí pro všechny tři sledované ŠD, tedy ŠD Střížov, ŠD Sv. J. i ŠD Nedabyle.

Dále jsem chtěla potvrdit či vyvrátit několik obecných domněnek, které se obvykle o každém pohlaví šíří, např. že chlapci obvykle více a raději sportují a chodí ven a dívky raději malují a tvoří či si jen tak povídají s kamarádkami. U všech činností jsme si tedy vypracovali průměr oblíbenosti zvlášť u dívek a zvlášť u chlapců.

Pokud jde o děvčata, pokusili jsme se potvrdit či vyvrátit následující domněnky:

1. *Děvčata raději než chlapci malují a tvoří.*
2. *Děvčata raději než chlapci tráví svůj volný čas povídáním s kamarádkami.*
3. *Děvčata raději než chlapci ve svém volném čase čtou.*
4. *Děvčata raději než chlapci chodí na kroužky.*

Pokud jde o první otázku, tedy, že děvčata raději než chlapci *malují a tvoří*, tak tato domněnka *se potvrdila*. Oblíbenost této činnosti byla u děvčat ve všech třech sledovaných ŠD vyšší než u chlapců.

Pokud jde o druhou otázku, tedy že děvčata raději než chlapci *tráví svůj volný čas povídáním s kamarádkami*, tak tato domněnka *se nepotvrdila ve všech třech ŠD*, ale pouze ve dvou z nich, ve ŠD Střížov a ve ŠD Sv. J. Ve ŠD Nedabyle jsou *s kamarády* raději chlapci než dívky.

Pokud jde o třetí otázku, tedy že děvčata raději než chlapci *ve svém volném čase čtou*, tak tato domněnka *se potvrdila ve všech třech sledovaných ŠD*.

Pokud jde o čtvrtou otázku, tedy že děvčata raději než chlapci *chodí na kroužky*, tak tato domněnka *se potvrdila ve všech třech ŠD*.

SHRNUTÍ: Z našeho výzkumu vyplynulo, že *platí*, že děvčata raději než chlapci *malují a tvoří*. Také se nám *potvrdilo*, že děvčata raději než chlapci *ve svém volném čase čtou a že raději než chlapci chodí na kroužky*. Domněnka, že děvčata raději než chlapci *tráví svůj volný čas povídáním s kamarádkami se potvrdila ve dvou případech ze tří*.

Pokud jde o chlapce, pokusili jsme se potvrdit či vyvrátit následující domněnky:

1. *Chlapci raději než děvčata hrají hry a soutěží.*
2. *Chlapci raději než děvčata chodí ven a hýbou se.*

Při první domněnce, tedy že chlapci raději než dívky *hrají hry a soutěží*, musím opět konstatovat, že se tato domněnka *nepotvrdila*, protože chlapci tuto činnost preferují nad děvčaty pouze v jedné ŠD, ve ŠD Nedabyle.

Při druhé domněnce, tedy že chlapci raději než děvčata *chodí ven a hýbou se*, musím konstatovat, že tato domněnka se také *nepotvrdila*, protože ve ŠD Střížov to dělají raději děvčata a ve ŠD Sv. J. jsou na tom děvčata stejně jako chlapci. Tato domněnka se tedy *potvrdila* pouze ve ŠD Nedabyle.

SHRNUTÍ: Z našeho výzkumu vyplynulo, že *neplatí*, že chlapci raději než děvčata *hrají hry a soutěží a že raději chodí ven a hýbou se*.

Tabulka 6: Srovnání třech nejoblíbenějších činností u dívek a u chlapců

	Střížov		Sv. Jan		Nedabyle	
dívky	1.	něco tvořit, malovat	1.	být s kamarády	1.	být s kamarády
	2.	být s kamarády	2.	chodit na kroužky	1.	hry a soutěžit
	3.	chodit na kroužky	3.	jen tak si povídat s kamarády	1.	jen tak si povídat s kamarády
chlapci	1.	být s kamarády	1.	být s kamarády	1.	hry a soutěžit
	2.	chodit ven a hýbat se	2.	jen tak si povídat s kamarády	2.	chodit ven a hýbat se
	3.	jen tak si povídat s kamarády	3.	chodit ven a hýbat se	3.	být s kamarády

Z tabulky 6 vyplývá, že nejčastěji se u nejoblíbenějších činností ve ŠD objevuje *být s kamarády* (6 případů ze 6), dále *jen tak si povídat s kamarády* (4 případy ze 6) a *chodit ven a hýbat se* (3 případy ze 6). 100 % shoda mezi dívkami a chlapci se objevila ve ŠD Sv. J. u činnosti *být s kamarády*. Tato činnost patří mezi nejoblíbenější jak u chlapců, tak u dívek.

6.6.1.3 Co mají děti ve ŠD nejméně rády?

Je něco, co Ti na školní družině vadí? Je rozdíl v tom, co se nelíbí děvčatům a co klukům?

Tabulka 7: Co se dětem líbí ve ŠD nejméně? Co se děvčatům líbí nejméně? A co chlapcům?

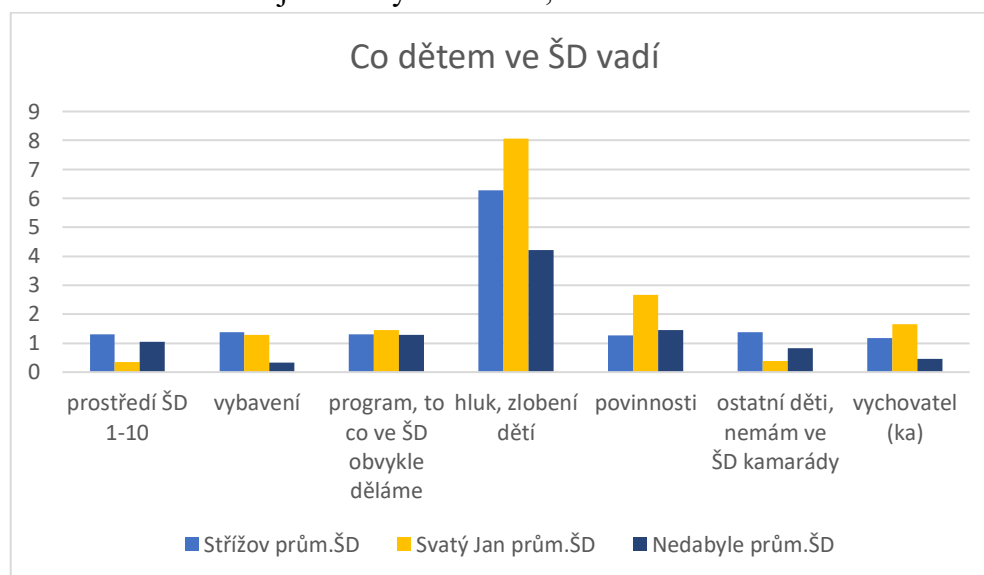
	Střížov			Svatý Jan			Nedabyle		
	Celkem ŠD	děvčata	kluci	Celkem ŠD	z toho průměr děvčata	kluci	prům.ŠD	z toho průměr děvčata	kluci
prostředí ŠD	1,30	1,79	0,88	0,34	0,22	0,55	1,04	1,42	0,67
vybavení	1,37	0,93	1,75	1,28	0,94	1,82	0,33	0,25	0,42
program, to co ve ŠD obvykle děláme	1,30	1,21	1,31	1,45	0,94	2,27	1,29	1,25	1,33
hluk, zlobení dětí	6,27	6,50	6,00	8,07	8,56	7,27	4,21	3,92	4,5
povinnosti	1,27	1,36	1,19	2,66	2,06	3,55	1,46	1,92	1,00
ostatní děti, nemám ve ŠD kamarády	1,37	1,21	1,50	0,38	0,33	0,45	0,83	1,25	0,42
vychovatel (ka)	1,17	1,57	0,81	1,66	1,22	2,36	0,46	0,50	0,42
MAX	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00

Tato tabulka 7 je protikladem předchozí tabulky 5. V této tabulce jsou zpracována data, která se týkají toho, co mají děti ve ŠD *nejméně rády*, co jim ve ŠD vadí. Otázka byla sestavena v dotazníku tak, že úkolem dětí bylo zakroužkovat smajlíky; čím více

smajlíků zakroužkovaných (maximum bylo 10 smajlíků), tím více se jim uvedená činnost ve ŠD nelíbí.

Pro lepší přehlednost jsme tabulku 7 rozdělili do jednotlivých grafů:

Graf 11: Přehled dle jednotlivých ŠD – to, co dětem ve ŠD vadí

Ze všech odpovědí vyplývá, že nejvíce dětem ve ŠD vadí *hluk a zlobení dětí*. Na této odpovědi se shodly děti ze všech třech sledovaných ŠD.

Děti ve ŠD Sv. J. a Nedabyle se také shodly v tom, že na druhém místě, co do nejméně oblíbených činností patří *povinnosti*, tj. uklízení, řazení se, poslouchání pokynů. Třetí místo je již odlišné. Ve ŠD Sv. J. ho zaujímá *neoblíbenost vychovatelky* a ve ŠD Nedabyle *program, tedy to, co obvykle děti ve ŠD dělají*.

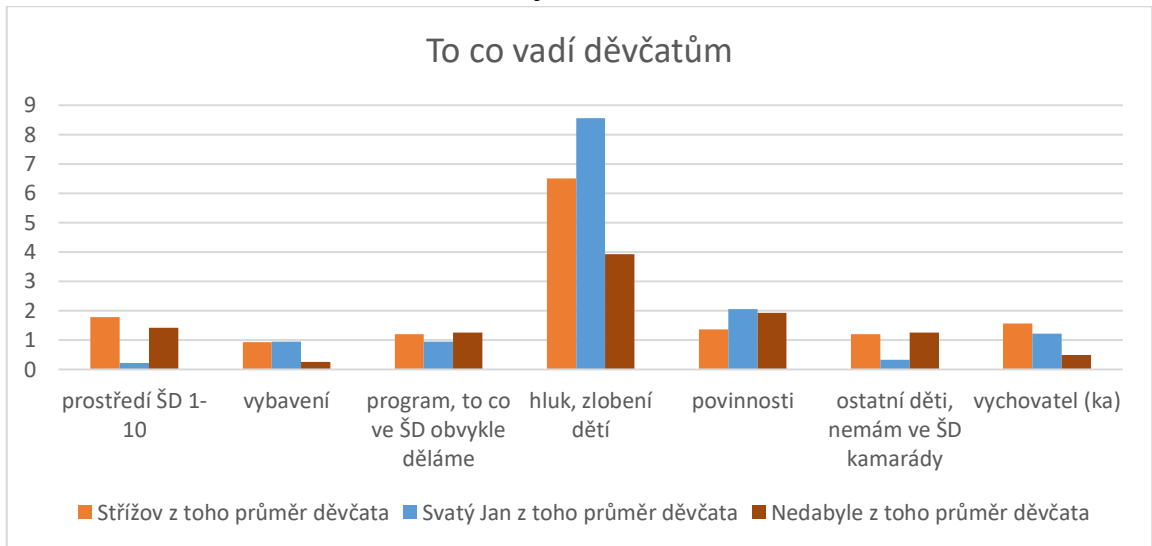
S tím se neshodují děti ze ŠD Střížov, protože těm vadí spíše *vybavení ŠD* (stolní hry, hračky, knihy) a shodně i *ostatní děti*, tedy to, že si myslí, že nemají ve ŠD kamarády.

Stejně jako v předchozí podkapitole 6.5.1.2 jsme se zaměřili i na rozdíl ve vnímání děvčat a chlapců.

Je rozdíl v tom, co vadí děvčatům a co chlapcům?

V tabulce 7 jsou kromě celkových dat za jednotlivé ŠD, zpracována i data zvlášť za děvčata a zvlášť za chlapce. Graf 12 znázorňuje nejméně oblíbené činnosti děvčat ve všech třech sledovaných ŠD a dále grafy 13 - 15 tři nejméně oblíbené činnosti děvčat dle každé ŠD. Počínaje grafem 16 jsou znázorněny nejméně oblíbené činnosti chlapců.

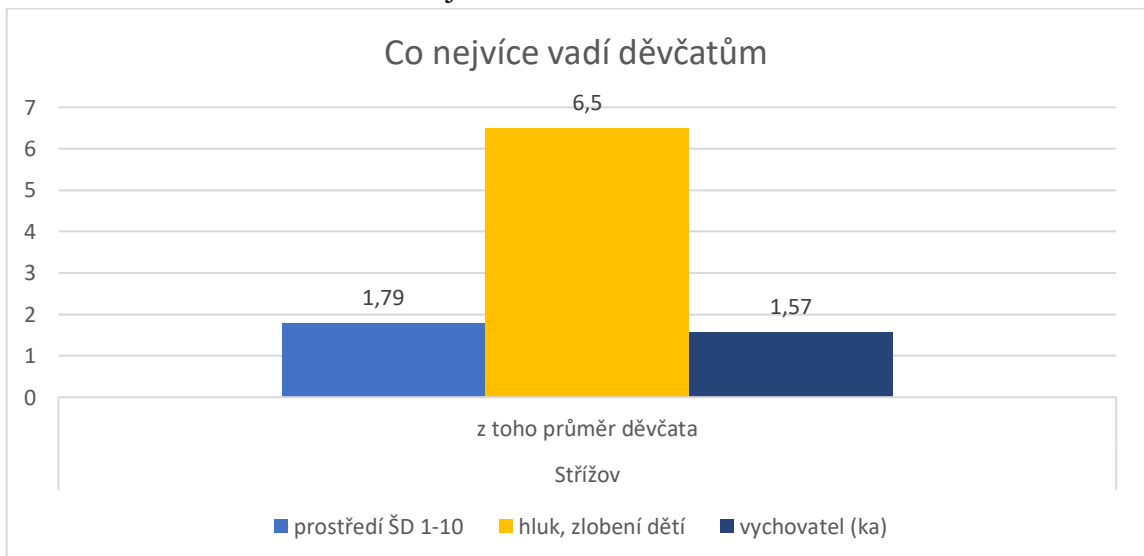
Graf 12: Srovnání toho, co vadí ve ŠD nejvíce děvčatům

V grafu 12 vidíme porovnání těch činností, které dívky vyhodnotily jako ty, které jim vadí nejvíce. Jde o porovnání děvčat ve všech třech sledovaných ŠD.

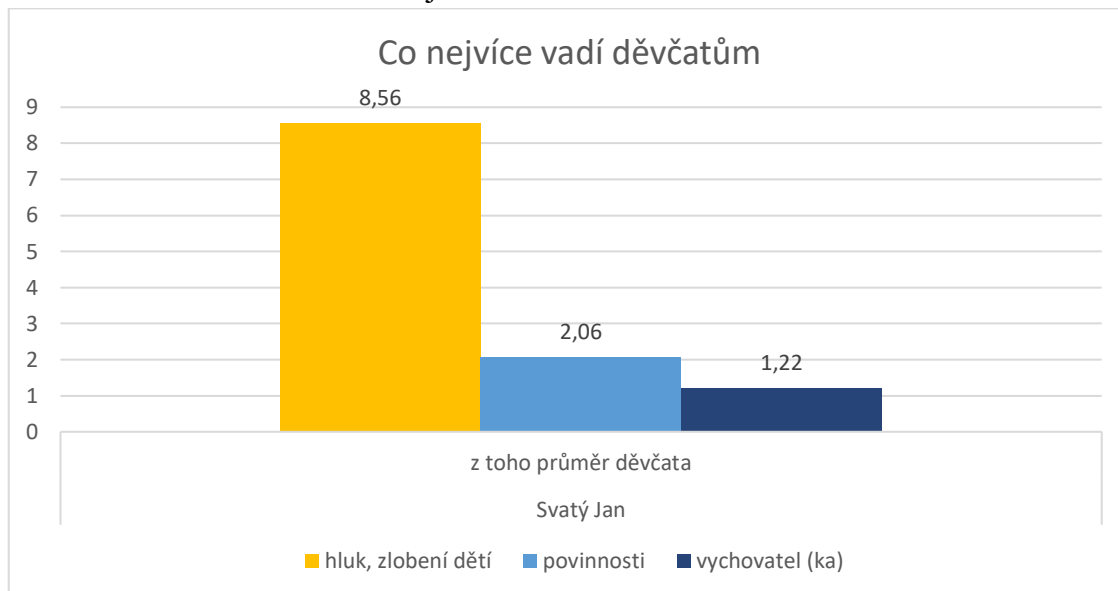
A nyní grafické znázornění toho, které 3 body vadí dívkám v jednotlivých ŠD nejvíce:

Graf 13: Co vadí ve ŠD Střížov nejvíce děvčatům

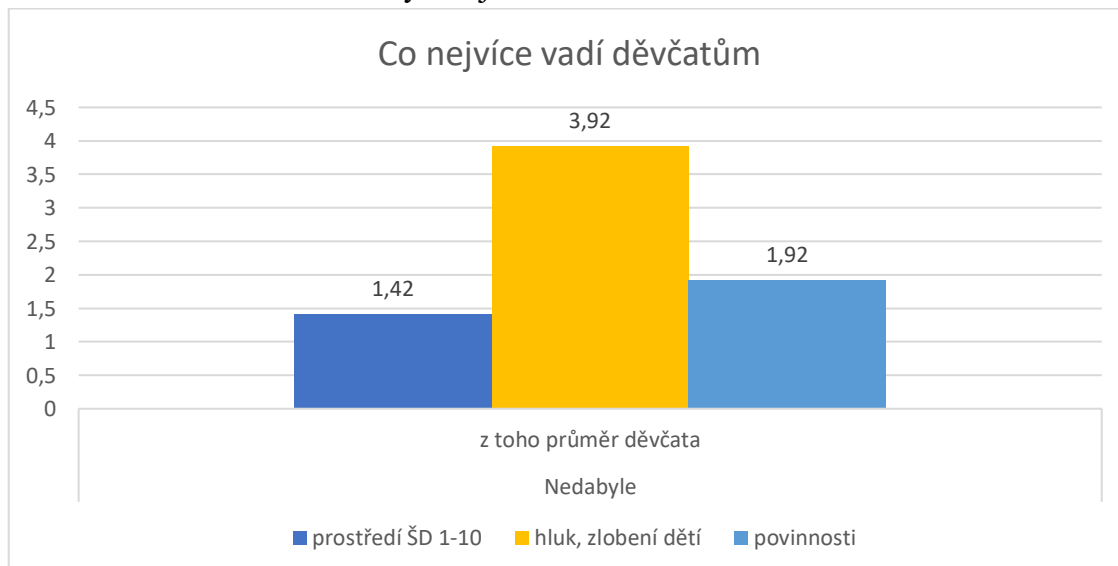
Nejvíce děvčatům ve ŠD Střížov vadí *hluk a zlobení ostatních dětí*. Na druhém místě je to *prostředí ŠD* (jak to tam vypadá) a na třetím místě je to *vychovatelka*.

Graf 14: Co vadí ve ŠD Sv. J. nejvíce děvčatům

Nejvíce děvčatům ve ŠD Sv. J. vadí *hluk a zlobení ostatních dětí*. Na druhém místě jsou to *povinnosti* (uklízet, řadit se, poslouchat pokyny) a na třetím místě je to *vychovatelka*.

Graf 15: Co vadí ve ŠD Nedabyle nejvíce děvčatům

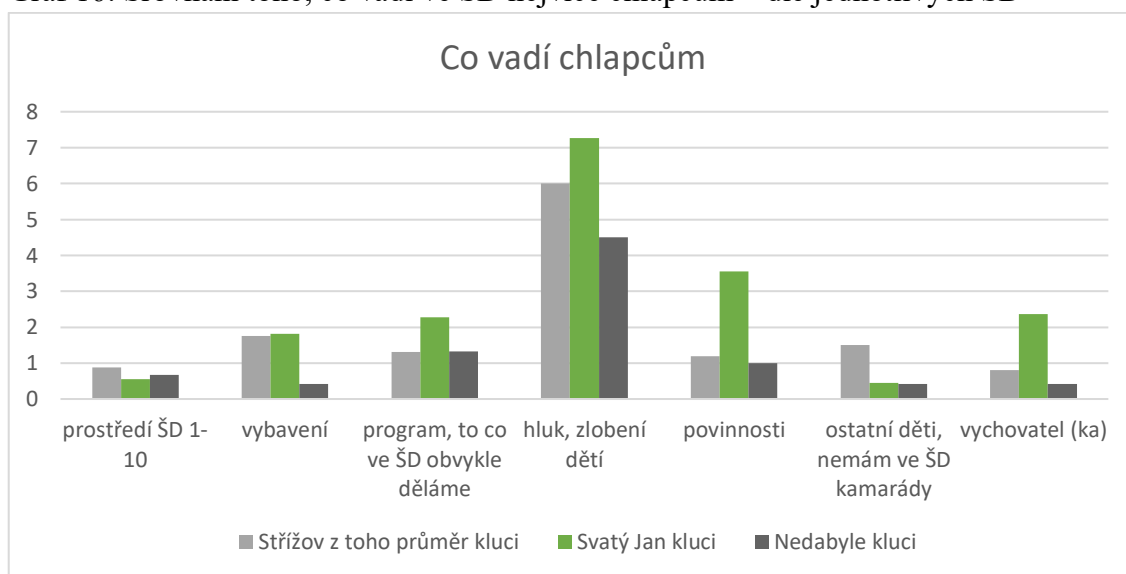
Nejvíce děvčatům ve ŠD Nedabyle vadí *hluk a zlobení dětí*. Na druhém místě jsou to *povinnosti* (uklízet, řadit se, poslouchat pokyny) a na třetím místě je to *prostředí ŠD* (jak to tam vypadá).

SHRNUTÍ:

Pokud srovnáme to, co vadí nejvíce dívkám s celkovým průměrem dotyčné ŠD, dojdeme k tomu, že se tyto dvě položky shodují ve všech ŠD. I dívkám, stejně jako většině dětí ve ŠD, nejvíce ve ŠD vadí *hluk a zlobení ostatních dětí*. Poté se ještě dívky shodují s většinovým názorem ve ŠD Sv. J. a i Nedabyle v tom, že jim na druhém místě nejvíce vadí *povinnosti*, tj. to, co děti musejí běžně dělat ve ŠD jako je uklízet po sobě, řadit se, poslouchat pokyny vychovatele.

A jak je tomu u chlapců?

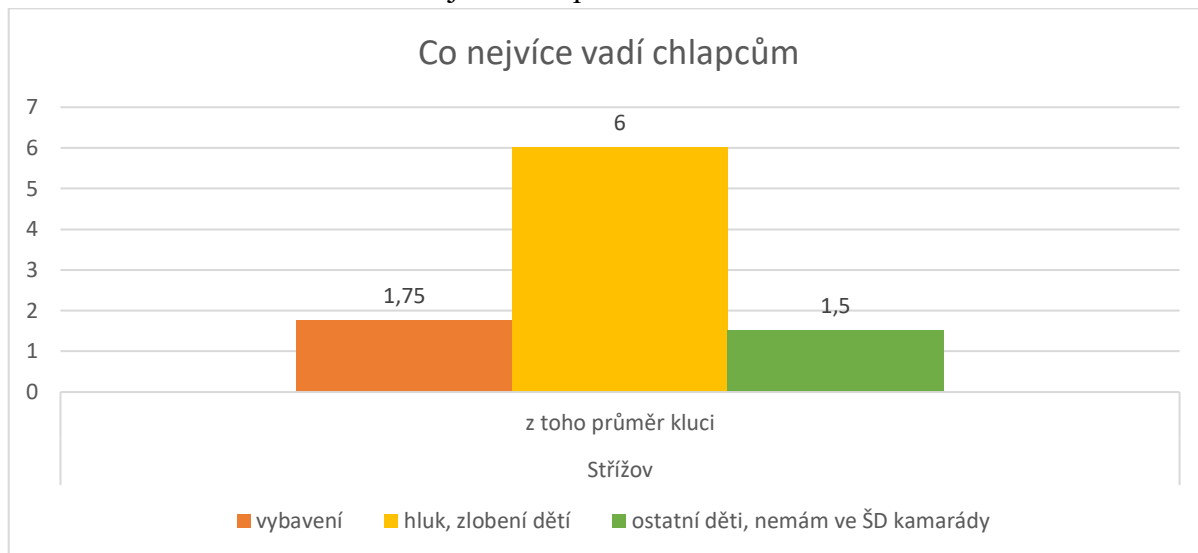
Graf 16: Srovnání toho, co vadí ve ŠD nejvíce chlapcům – dle jednotlivých ŠD

V grafu 16 vidíme porovnání těch činností, které *chlapci* vyhodnotili jako ty, které jim ve ŠD vadí nejvíce. Jde o porovnání chlapců ve všech třech sledovaných ŠD.

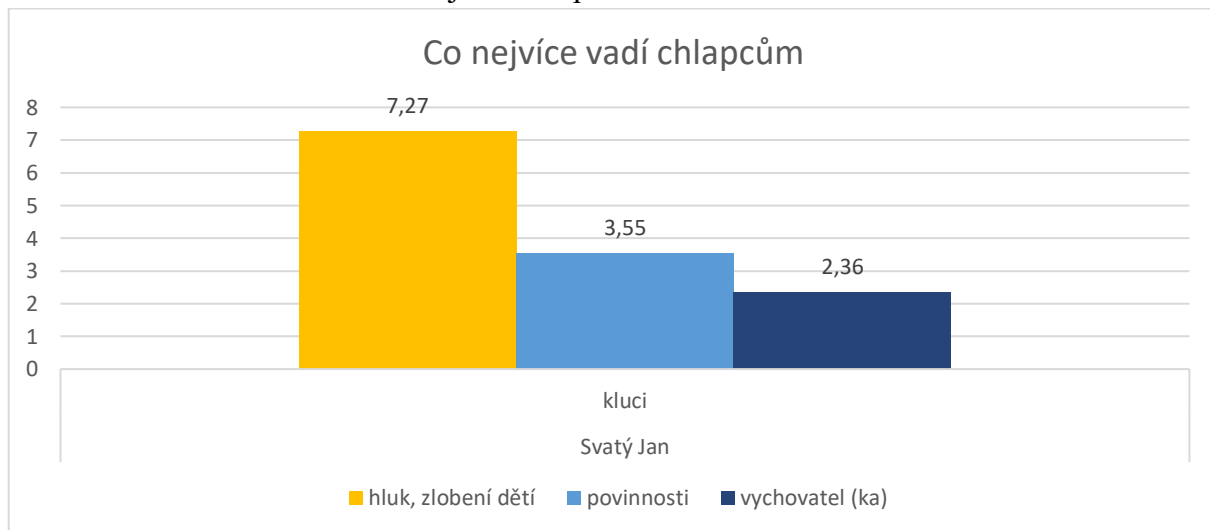
A nyní grafické znázornění toho, které 3 body vadí chlapcům v jednotlivých ŠD nejvíce (graf 17 - 19):

Graf 17: Co vadí ve ŠD Střížov nejvíce chlapcům

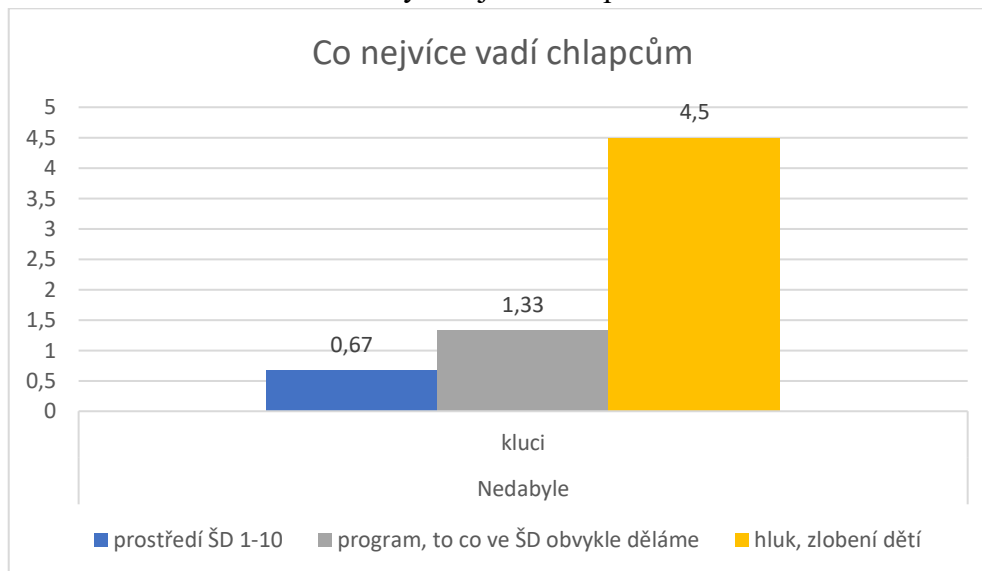
Z grafu 17 vyplývá, že nejvíce chlapcům ve ŠD Střížov vadí *hluk a zlobení ostatních dětí*. Na druhém místě je to *vybavení ŠD* (stolní hry, hračky, knihy) a na třetím místě je to, že si děti myslí, že *nemají ve ŠD kamarády*.

Graf 18: Co vadí ve ŠD Sv. Jan nejvíce chlapcům

Nejvíce chlapcům ve ŠD Sv. J. vadí *hluk a zlobení ostatních dětí*. Na druhém místě jsou to *povinnosti* (uklízet, řadit se, poslouchat pokyny) a na třetím místě je to *vychovatelka*.

Graf 19: Co vadí ve ŠD Nedabyle nejvíce chlapcům

Nejvíce chlapcům ve ŠD Nedabyle vadí *hluk a zlobení dětí*. Na druhém místě je to *program*, tedy to, co obvykle děti ve ŠD dělají a na třetím místě je to *prostředí ŠD* (jak to tam vypadá).

SHRNUTÍ:

Pokud srovnáme to, co vadí nejvíce chlapcům s celkovým průměrem dotyčné ŠD, dojdeme k tomu, že se tyto dvě položky shodují ve všech ŠD. I chlapcům, stejně jako většině dětí ve ŠD, nejvíce vadí *hluk a zlobení ostatních dětí*. Poté se ještě chlapci shodují s většinovým názorem ve ŠD Strážov v otázce *vybavení ŠD*. A zajímavé je zjištění ze ŠD Sv. J., protože tam dochází ke 100 % shodě mezi děvčaty, chlapci i u většiny ve všech třech nejméně oblíbených položkách, tj. *hluk a zlobení ostatních dětí*, *povinnosti a vychovatelka*.

Pokud jsme v předchozí kapitole došli ke konstatování, že vkus chlapců se více shoduje s celkovým vkusem celé ŠD, tak u této otázky, tomu tak není. Ke shodě došlo pouze u jediné položky, a tou je *hluk a zlobení dětí*.

Tabulka 8: Srovnání tří nejméně oblíbených činností u dívek a u chlapců

	Střížov		Sv. Jan		Nedabyle	
dívky	1.	hluk a zlobení dětí	1.	hluk a zlobení dětí	1.	hluk a zlobení dětí
	2.	prostředí ŠD - jak to tam vypadá	2.	povinnosti	1.	povinnosti
	3.	vychovatelka	3.	vychovatelka	1.	prostředí ŠD - jak to tam vypadá
chlapci	1.	hluk a zlobení dětí	1.	hluk a zlobení dětí	1.	hluk a zlobení dětí
	2.	vybavení	2.	povinnosti	2.	program, to co obvykle děláme
	3.	ostatní děti	3.	vychovatelka	3.	prostředí ŠD - jak to tam vypadá

Z tabulky 8 vyplývá, že se dívky i chlapci shodnou na tom, že nejvíce jim ve ŠD vadí *hluk a zlobení dětí*. Na tom se 100 % shodnou všechny děti ve všech třech ŠD. Dále mezi nejméně oblíbené položky z nabídky dotazníku patří *prostředí ŠD*, tedy to, jak to ve ŠD vypadá (3 případy ze 6),⁹⁶ *vychovatelka* (3 případy ze 6) a *povinnosti* (3 případy ze 6).

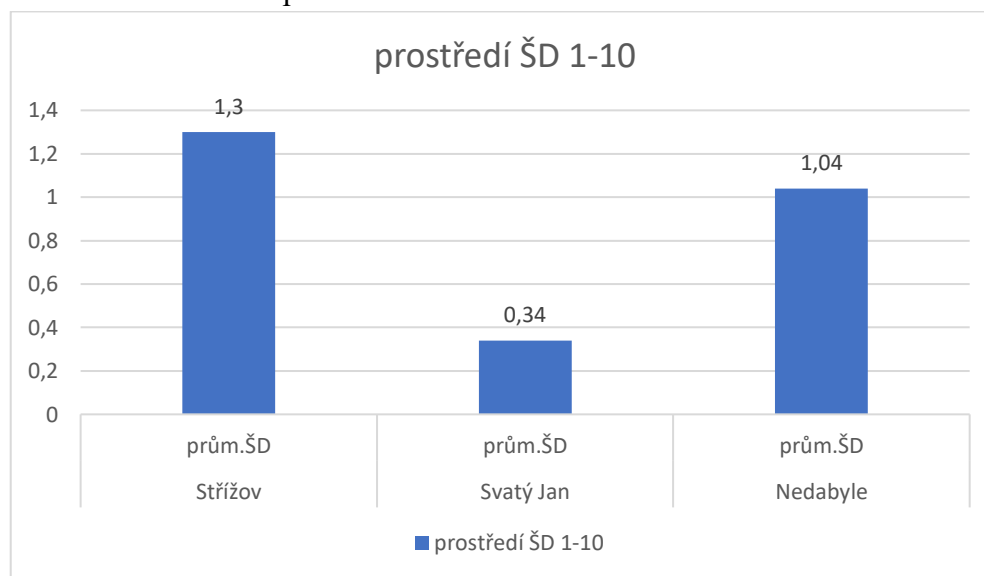
⁹⁶ Viz následující kapitola 6.6.1.4

6.6.1.4 Prostředí ŠD

V našem výzkumu jsme se také soustředili na to, jak děti vnímají prostředí ŠD, tedy to, jak to ve ŠD vypadá.

Pro lepší přehlednost jsme data z tabulky 7 převedli do grafu.

Graf 20: Jak hodnotí prostředí ŠD děti

Jak vyplývá z tohoto grafu, nejhůře v tomto srovnání dopadla ŠD Střížov, poté ŠD Nedabyle a nejlépe z toho vyšla ŠD Sv. J. Rozhodně to má spojitost s tím, v jakém prostředí jednotlivé ŠD působí. I dle Hájka⁹⁷ je důležité pro úspěšné působení zařízení mít i odpovídající prostředí. Ideální je, pokud ŠD využívá pro svou činnost vlastní prostory zařízené jako herny, které svým vybavením a uspořádáním odpovídají potřebám dětí mladšího školního věku. Rozhodně není ideální, pokud ŠD používá pro svou činnost prostory školních tříd, tedy místo, které má dítě spojeno s výukou.

A z výsledků našeho výzkumu můžeme dospět k tomu, že tato domněnka se potvrdila. Tedy, že děti prostředí a celkové vybavení ŠD vnímají. Je třeba říci, že ŠD Sv. J. má pro své potřeby předělané půdní prostory, které opravdu slouží pouze potřebám ŠD jako velká herna. ŠD Nedabyle má pro své potřeby stabilně jednu menší místnost se stolkou, kterou odpoledne po skončení výuky v tzv. jazykové třídě propojuje posuvnými dveřmi s touto sousedící třídou. Nejhorší podmínky, co do prostředí, má ŠD Střížov. Nemá žádné své stálé prostory, musí využívat prostory třídy, která často slouží až do odpoledních hodin výuce starších ročníků, proto se vybavení ŠD musí neustále stěhovat do druhé třídy a někdy i do jídelny.

⁹⁷ Srov. HÁJEK, B. *Školní družina*, s. 41.

6.6.1.5 Ideální program ve ŠD dle dětí a dle rodičů

Další dílčí výzkumná otázka, kterou jsme si položili zněla:

Jak by vypadal „ideální program“ ŠD dle dětí a jak dle rodičů?

Tabulka 9: Úžasný den ve ŠD – co by děti nejraději dělaly?

	Střížov	počet	Svatý Jan	počet	Nedabyle	počet
1. místo	míčové hry	12	hrát hry	9	aby bylo ve ŠD dobře	2
2.místo	hrát si s kamarády	4	dělat si co chci	4		
3. místo	hodné děti, kamarádi	3				

Nejlépe v této doplňující otázce číslo 11 v dotazníku pro děti spolupracovaly děti ze ŠD Střížov. Každé z dětí připsalo nějaký svůj námět. Nejméně spolupracovaly děti ze ŠD Nedabyle. V celkem devatenácti případech nevyplnily tuto otázku vůbec. Pro výsledky našeho výzkumu jsme hodnotili pouze ty odpovědi, které se objevily nejméně dvakrát.

Děti ze ŠD Střížov a Sv. J. se shodly v tom, že ideální den ve ŠD by vypadal tak, že by mohly *celý den hrát nějaké hry* – nejlépe míčové, jak zmiňují děti ze ŠD Střížov.

Další důležitou věcí pro děti ze ŠD Střížov je, aby si mohly *hrát se svými kamarády*, aby ve ŠD byly *hodné a kamarádké děti*.

Ve ŠD Sv. J. by si děti na druhém místě přály *dělat si, co by chtěly*. A ve ŠD Nedabyle by pro děti bylo nejlepší, aby *prostě ve ŠD „bylo dobře“*.

A jak by vypadal ideální den ve ŠD dle rodičů dětí?

Tabulka 10: Úžasný den ve ŠD dle rodičů

	Střížov	počet	Svatý Jan	počet	Nedabyle	počet
1. místo	hraní her, pohyb	13	hraní her, pohyb	12	hraní her, pohyb	5
2.místo	jako nyní - spokojenost	7	aby byly děti spokojené aby se něco naučily	3	aby byly děti spokojené aby se něco naučily	1
3. místo	aby byly děti spokojené aby se něco naučily	1	jako nyní - spokojenost	2	jako nyní - spokojenost	1

V této tabulce máme shromážděné informace o tom, jak by si rodiče představovali ideální den ve ŠD plné spokojených dětí. Někteří rodiče psali, že bychom se spíše měli zeptat dětí, další psali, že je to nemožné, že se nedá zavděčit všem... Ale ti rodiče, co odpovídali na tuto otázku konkrétně se nejvíce shodli v tom, že ideální den ve ŠD by byl takový, kde by si děti mohly *hrát hry* a kde by měly *dostatek pohybu*. Na tom se shodli všichni rodiče ze všech tří ŠD.

Dle rodičů je také důležité, *aby byly děti spokojené, aby se něco nového naučily*.

A v neposlední řadě se rodiče vyjádřili v tom smyslu, že by to mělo být *jako dosud*, že jsou jejich děti ve ŠD spokojené, že se jim tam líbí.

Pokud srovnáme to, co jako „ideál“ volí rodiče a co děti, dojdeme k jasnému výsledku, že jak pro děti, tak pro jejich rodiče je *důležitý pohyb a hraní her*.

6.6.1.6 Co je pro děti ve ŠD nejdůležitější?

Tabulky 5, 6 i 9 by nám měly také pomoci odpovědět na další otázku našeho výzkumu:

Co je vlastně pro děti ve ŠD nejdůležitější?

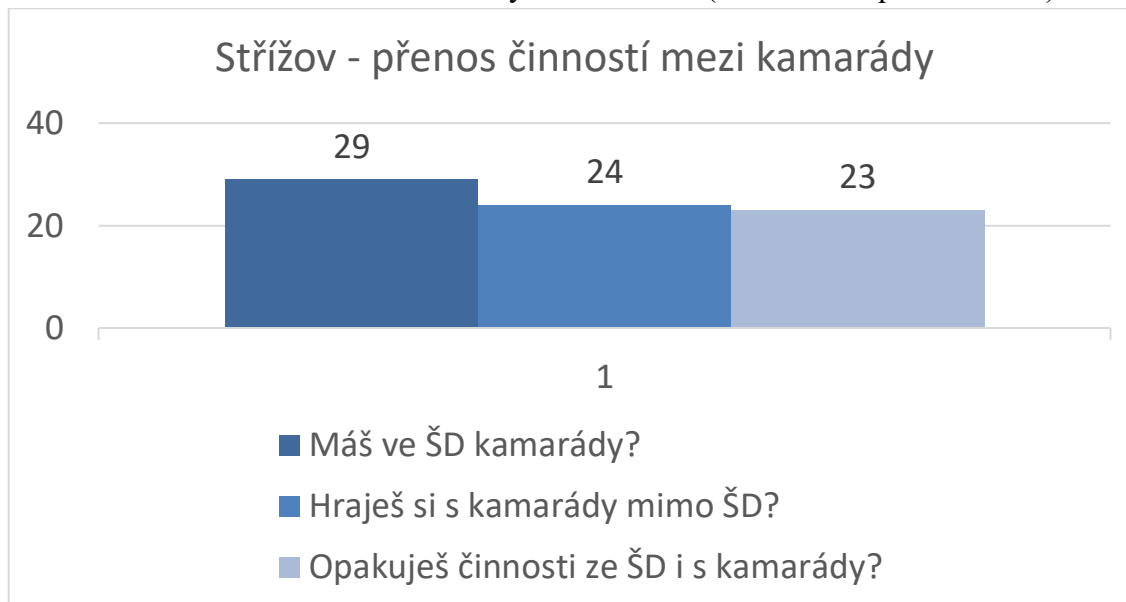
Na tuto dílčí výzkumnou otázku jsme se zaměřili i v dotazníku pro děti. Dvě otázky, otázka číslo 5 i otázka číslo 6 se vztahovaly k pojmu kamarád:

Máš ve ŠD kamarády?

Hraješ si s kamarády z družiny ještě někde jinde, než ve školní družině?

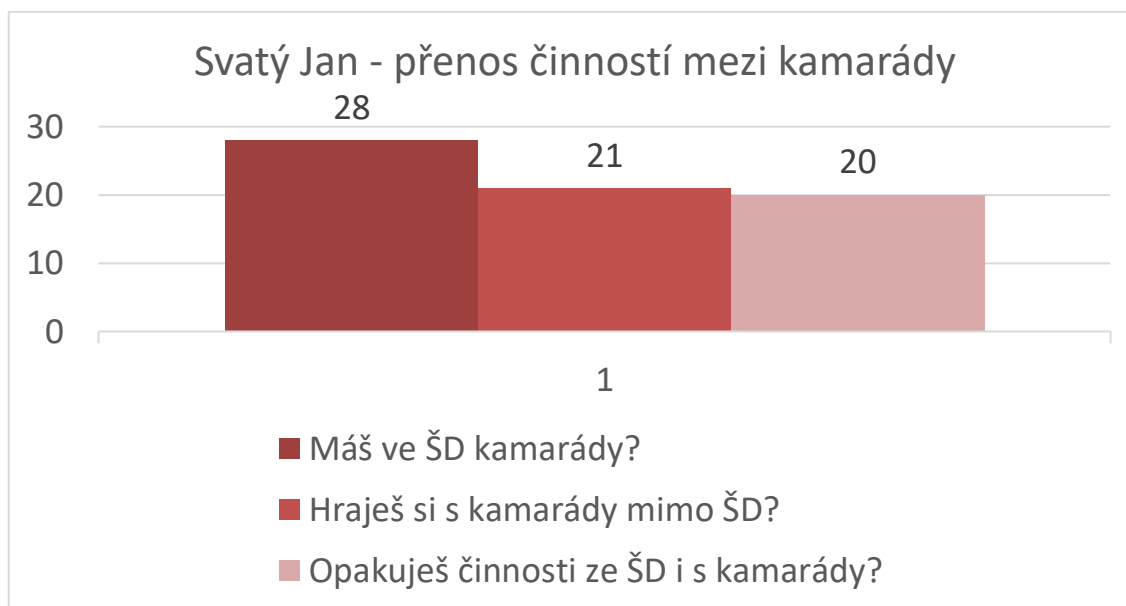
Při porovnání dat z uvedených tabulek vystupuje nejčastěji jedno společné slovo a tím slovem je „*kamarád*“. Pokud se soustředíme na odpovědi dětí, v každé ze ŠD vždy pouze jedno dítě odpovědělo, že nemá ve ŠD kamarády. Jinak všechny děti ze všech třech ŠD odpověděly, že ve ŠD kamarády mají. Na následující otázku potom kladně, v tom smyslu, že si hrají s kamarády z družiny ještě někde jinde, než ve ŠD, odpověděla většina dětí, o čemž se můžeme přesvědčit v následujících grafech 21 – 23.

Graf 21: Přenos činností mezi kamarády – ŠD Střížov (z celkového počtu 30 dětí)

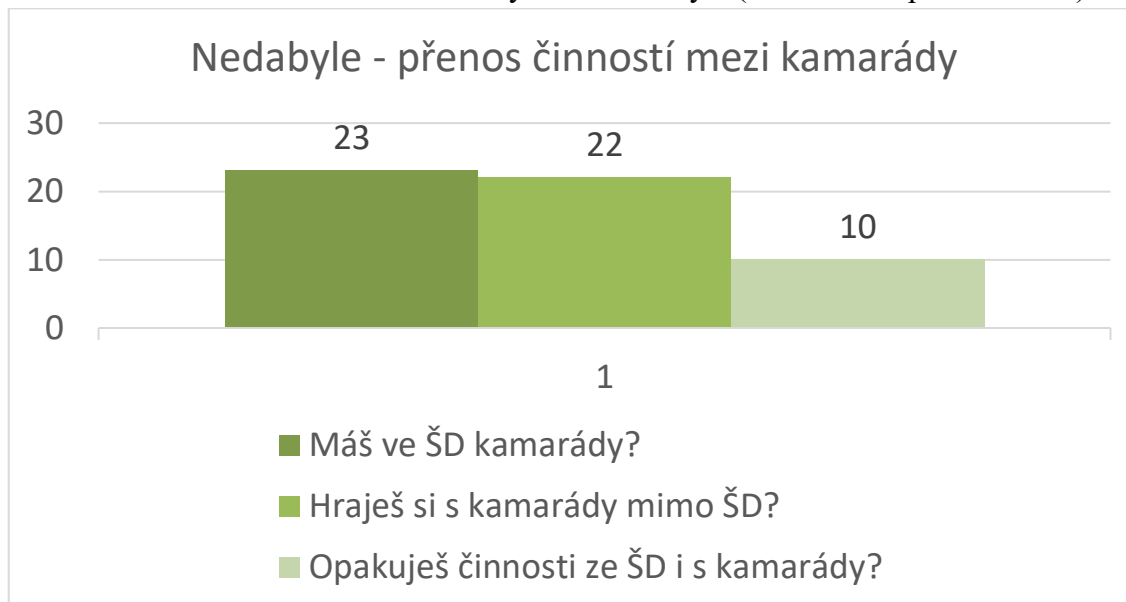
Z grafu 21 vyplývá, že ve ŠD Střížov, z celkového počtu 30 dětí, pouze jedno dítě uvedlo, že nemá ve ŠD kamaráda. 29 dětí tedy má ve ŠD kamaráda. Dále 24 dětí uvedlo, že si hraje s kamarády ze ŠD i mimo prostory ŠD a 23 dětí tvrdí, že opakuje hry a činnosti, které se naučilo ve ŠD i mimo prostory ŠD.

Graf 22: Přenos činností mezi kamarády – ŠD Sv. Jan (z celkového počtu 29 dětí)

Z grafu 22 vyplývá, že ve ŠD Sv. J., z celkového počtu 29 dětí, pouze jedno dítě uvedlo, že nemá ve ŠD kamaráda. 28 dětí tedy má ve ŠD kamaráda. Dále 21 dětí uvedlo, že si hraje s kamarády ze ŠD i mimo prostory ŠD a 20 dětí tvrdí, že opakuje hry a činnosti, které se naučilo ve ŠD i mimo prostory ŠD.

Graf 23: Přenos činností mezi kamarády – ŠD Nedabyle (z celkového počtu 24 dětí)

Z grafu 23 vyplývá, že ve ŠD Nedabyle, z celkového počtu 24 dětí, pouze jedno dítě uvedlo, že nemá ve ŠD kamaráda. 23 dětí tedy má ve ŠD kamaráda. Dále 22 dětí uvedlo, že si hraje s kamarády ze ŠD i mimo prostory ŠD a 10 dětí tvrdí, že opakuje hry a činnosti, které se naučilo ve ŠD i mimo prostory ŠD.

Pokud bychom tedy chtěli zjistit, co je pro děti ve všech družinách nejdůležitější, bylo by to asi slovo *kamarád a kamarádství*. Tedy socializace, že má dítě ve ŠD kamarády, že se učí fungovat ve větší společnosti, brát ohled na přání ostatních ...

Touto otázkou se vlastně propojují i dotazníky pro děti s dotazníky pro rodiče, protože i z dotazníků od rodičů vyplývá, že socializace dítěte je u nich na prvním místě (platí pro ŠD Střížov a ŠD Sv. J., pro ŠD Nedabyle je to na 2. místě). Ke slovu se tímto dostává i součinnost socializujících prostředí, jako je např. rodina a škola. Slovy Heluse *„je důležité, že obě tato prostředí o sobě navzájem ví, že při veškeré odlišnosti existuje jádro společných, propojených zájmů, tvořících důvod pro spolupráci.“*⁹⁸ A tímto se tato část kvantitativního výzkumu propojuje i s výzkumem kvalitativním. Jde hlavně o ty části rozhovoru s vychovateli, kdy se ptáme, zda se vychovatelé shodují s rodiči v názorech na výchovu a vzdělávání jejich dětí a jak řeší kontakt s rodiči.⁹⁹

⁹⁸ Helus, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 132.

⁹⁹ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 7.5.5 a kap. 7.5.6.

6.6.1.7 Jak funguje vzájemná interakce dítě – rodič a rodič – dítě

V této části našeho kvantitativního výzkumu jsme se zaměřili na to, jak funguje vzájemná komunikace mezi rodiči a jejich dětmi.

Dětem byla položena tato otázka:
Vyprávíš rodičům, co jsi dělal ve ŠD? A na výběr bylo ze tří možností: *ano-ne-někdy*.

Rodičům byla položena tato otázka:
Vypráví Vám Vaše dítě, co nového či zajímavého ve ŠD dělalo? Na výběr měl rodič z těchto tří možností: *ano-ne-někdy*.

Zajímalo nás, jak spolu rodiče a děti komunikují a zda to obě skupiny vidí stejně. Výsledky vyplývají z následující tabulky:

Tabulka 11: Jak jsou vzájemně propojeni děti a rodiče?

	Střížov		Sv. Jan		Nedabyle		CELKEM u dětí		Celkem rodičů	
	Dítě	Rodič	Dítě	Rodič	Dítě	Rodič	n	%	n	%
	Vyprávíš, rodičům, co jsi dělal ve ŠD?	Vypráví Vám dítě, co dělá ve ŠD?	Vyprávíš, rodičům, co jsi dělal ve ŠD?	Vypráví Vám dítě, co dělá ve ŠD?	Vyprávíš, rodičům, co jsi dělal ve ŠD?	Vypráví Vám dítě, co dělá ve ŠD?				
ano	11	12	4	9	9	6	24	28,92	27	45,76
ne	4	0	3	1	1	0	8	9,64	1	1,69
někdy	16	18	22	11	12	5	50	60,24	34	57,63

Z dotazníků vyplývá, že 29 % dětí vypráví svým rodičům o tom, co ve ŠD dělají, ale z dotazníků pro rodiče vyplývá, že dokonce 46 % rodičů ví o tom, co jejich dítě ve ŠD dělá.

Téměř 10 % dětí nevypráví rodičům vůbec nic o tom, co ve ŠD družině dělají. Ale dle rodičů jsou to pouze 2 % z nich, kteří neví, co dítě ve ŠD dělá.

Pokud se ještě podíváme na to, kdy děti odpovídaly - *ne*, tak ve Střížově dojdeme k tomuto zajímavému zjištění: 4 děti neříkají rodičům vůbec nic o tom, co ve ŠD dělají. S tím se ale absolutně neshodují data od rodičů, protože 0 % rodičů uvedlo, že vůbec nevědí, co děti ve ŠD dělají. Z toho co jsme zjistili vyplývá, že i když děti tvrdí, že rodičům nic nevypráví, tak 2 rodiče napsali, že *někdy* jim děti vypráví o tom, co ve ŠD dělají a 2 rodiče dokonce napsali, že jim dítě o tom, co ve ŠD dělá vypráví, tedy zaškrtnli možnost *ano*. Ve ŠD Sv. J. jediný rodič ze všech dotázaných odpověděl *ne*, tedy že mu

jeho dítě nevypráví o tom, co ve ŠD dělalo. Ale jeho dítě uvedlo, že doma *někdy* vypráví o tom, co dělalo. Ze 3 dětí, které ve Sv. J. odpověděly, že neříkají rodičům, co dělaly, jejich rodiče v jednom případě uvedli, že *někdy* a ve druhém, že *ano*, že jim dítě vypráví, co ve ŠD dělalo. V Nedabyli jedině dítě odpovědělo, že nevypráví nic rodičům, ale rodič odpověděl, že *někdy*.

Závěrem se dá říci, že ke shodě mezi dětmi a rodiči *nedošlo*. Nicméně nejvíce dětí - 60 % i rodičů - téměř 58 % se přiklonilo k variantě – *někdy*, tzn. že alespoň občas děti doma vypráví, co ve ŠD dělaly a rodiče se tak někdy dozví, jak jejich dítě tráví ve ŠD svůj čas.

6.6.1.8 Těší se děti do ŠD?

V této části našeho výzkumu jsme chtěli zjistit, zda se děti obecně do ŠD těší a zda to, že se se případně do ŠD netěší dá nějak odvodit z toho, z jakého důvodu do ŠD vůbec chodí.

Tabulka 12: Těší se děti do ŠD?

Střížov				
	ano	ano %	ne	ne %
celkově	29	96,67 %	1	3,33 %
kluci	15	93,75 %	1	6,25 %
holky	14	100,00 %	0	0,00 %
Svatý Jan				
	ano	ano %	ne	ne %
celkově	25	86,21 %	4	13,79 %
kluci	10	90,91 %	1	9,09 %
holky	15	83,33 %	3	16,67 %
Nedabyle				
	ano	ano %	ne	ne %
celkově	24	100,00 %	0	0,00 %
kluci	12	100,00 %	0	0,00 %
holky	12	100,00 %	0	0,00 %

	n	%
celkem se těší	78	93,98 %
celkem se netěší	5	6,02 %

Z výzkumu vyplynulo, že ze všech dětí se do ŠD těší 94 % z nich a netěší 6 %, tj. pouze 5 dětí z celkového počtu 83 dětí ve všech třech ŠD. Nejlépe je na tom ŠD Nedabyle, kde se do ŠD těší všechny děti. Na druhém místě je ŠD Střížov, kde pouze *jedno* dítě uvedlo, že se netěší do ŠD. A na třetím místě je ŠD Sv. J., kde se celkem 4 děti netěší do ŠD.

Na základě těchto dat jsme se pokusili zjistit, zda se potvrdí naše domněnka, že děti, které se do ŠD netěší jsou ty děti, které do ŠD chodit musí, protože to chtějí jejich rodiče.

Výsledky vyplývají z následující tabulky:

Tabulka 13: Děti, které nechtějí chodit do ŠD

	Střížov	Sv. Jan	Nedabyle
celkem dětí, co se netěší	1	4	0
nechtějí být ve ŠD	1	4	
musím, chtějí to rodiče	1	4	
Kluci	1	1	
Holky	0	3	

Ze zjištěných dat vyplývá, že naše domněnka se potvrdila ve 100 % případů. Tzn., že děti, které se obvykle do ŠD netěší jsou ty děti, které do ŠD chodit musí, protože to chtějí jejich rodiče. Také v otázce, kde by děti chtěly být po skončení vyučování tyto děti uváděly, že někde jinde než ve ŠD.

6.6.2 Výsledky analýzy dat z dotazníků pro rodiče

V této části našeho kvantitativního výzkumu vyhodnotíme dotazníky pro rodiče. Zaměříme se na zodpovězení dílčích výzkumných otázek, které jsou uvedeny v části 6.1.

Nejprve tabulka, kde je uveden počet dotazníků obdržených od rodičů v absolutních a relativních četnostech.

Tabulka 14: Počet vyplněných dotazníků od rodičů a návratnost dotazníků v %

	Střížov ¹⁰⁰	Svatý Jan	Nedabyle
počet rodičů	26	22	11
návratnost dotazníků	87 %	73 %	37 %

Návratnost dotazníků byla počítána z celkově zapsaných dětí do oddělení ŠD, tj. ze 30 dětí.

¹⁰⁰ Ve ŠD Střížov odevzdali dotazník všichni rodiče, jejichž děti navštěvují ŠD. Záměrem bylo, aby pokud jsou ve ŠD sourozenci, rodič vyplnil dotazník pro každé dítě zvlášť. Tento záměr se nezdařil, i když s ním rodiče byli seznámeni. Pouze jeden rodič vyplnil dotazníky pro obě své děti, ostatní rodiče vyplnili jeden dotazník pro více dětí (sourozenců).

6.6.2.1 Jak často navštěvuje dítě ŠD

Rodičů jsme se také ptali, jak často jejich děti navštěvují ŠD.

Tabulka 15: Jak často děti navštěvují ŠD

	Střížov	%	Sv. Jan	%	Nedabyle	%
každý den	29	96,67	12	57,14	11	100
několikrát do týdne	1	3,33	7	33,33	0	0
několikrát do měsíce	0	0	2	9,52	0	0
celkem dětí ve ŠD	30	100	21	100	11	100

Z tabulky vyplývá, že většina dětí chodí do ŠD každý den. Ve ŠD Střížov je to 97 % dětí, ve ŠD Sv. J. je to 57 % dětí a ve ŠD Nedabyle 100 % dětí.

6.6.2.2 Projekce zkušenosti rodiče na dítě

V této části výzkumu nás zajímalo, jaký vztah měli respondenti v minulosti ke ŠD, pokud ji v dětství sami navštěvovali.

Rádi bychom vyvrátili či potvrdili domněnku, že *pokud rodič sám nechodil rád do ŠD, přenáší tuto negativní zkušenost i na své dítě*. Tzn. že dítě tohoto rodiče nechodí rádo do ŠD? A jak je to s dětmi, jejichž rodiče do ŠD vůbec nechodili?

Tabulka 16: Projekce zkušenosti z rodiče na dítě

		Střížov	Sv. Jan	Nedabyle
jeho dítě	Rodič nechodil rád	4	3	0
	do ŠD se těší	4	3	0
	nechodí rádo	0	0	0
Rodič nechodil vůbec		6	5	6
jeho dítě	chodí rádo	6	4	6
	nechodí rádo	0	1	0

Tato domněnka se potvrdila pouze v jediném případě, ve ŠD Sv. J. V ostatních případech se *domněnka nepotvrdila*, tzn. že i když měl rodič sám negativní zkušenost se ŠD nebo do ní vůbec nechodil, jeho dítě chodí do ŠD rádo.

6.6.2.3 Nejdůležitější funkce ŠD dle rodičů

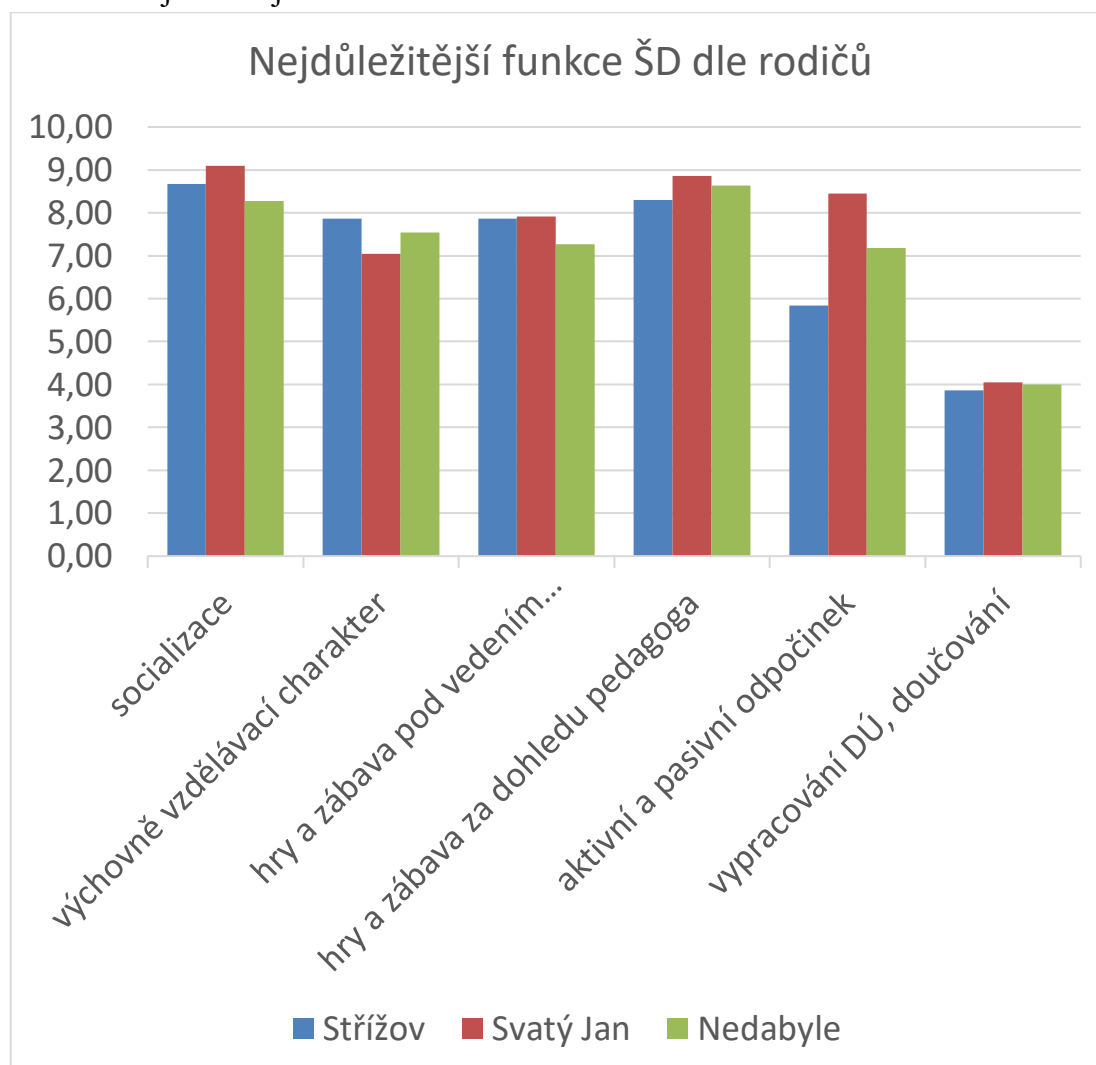
V této části výzkumu nás zajímalo, jaké jsou nejdůležitější funkce ŠD dle rodičů.

Tabulka 17: Nejdůležitější funkce ŠD dle rodičů

	Střížov		Sv. Jan		Nedabyle	
socializace	8,67	86,70 %	9,09	90,90 %	8,27	82,70 %
výchovně-vzdělávací charakter	7,87	78,70 %	7,05	70,50 %	7,55	75,50 %
hry a zábava pod vedením pedagoga	7,87	78,70 %	7,91	79,10 %	7,27	72,70 %
hry a zábava za dohledu pedagoga	8,3	83,00 %	8,86	88,60 %	8,64	86,40 %
aktivní a pasivní odpočinek	5,83	58,30 %	8,45	84,50 %	7,18	71,80 %
vypracování DÚ	3,87	38,70 %	4,05	40,50 %	4	40,00 %

Pro lepší přehlednost jsou data z tabulky 17 zpracována i do grafu.

Graf 24: Nejdůležitější funkce ŠD dle rodičů

Z tabulky vyplývá, že rodiče ve dvou ŠD, ŠD Střížov a ŠD Sv. J., se shodnou na tom, jaké je to nej důležitější funkce ŠD.¹⁰¹ Dle rodičů v těchto dvou ŠD je to především *socializace* dítěte a na druhém místě – *hry a zábava za dohledu pedagoga a spontánní činnost dětí*. Je zajímavé, že rodiče ze ŠD Nedabyle to vidí opačně. Dle nich je tou nej důležitější funkcí ŠD - *hry a zábava za dohledu pedagoga*, a následuje – *socializace*. Třetí místo, co do nej důležitosti už vidí rodiče z každé ŠD jinak. Ve ŠD Střížov jsou to dokonce dvě funkce, které získaly stejný počet bodů, *výchovně – vzdělávací charakter ŠD* a *hry a zábava pod vedením pedagoga*. Ve ŠD Sv. J. je na třetím místě *aktivní a pasivní odpočinek*.

6.6.2.4 Co je nej důležitější ve ŠD dle rodičů i dětí

V této části našeho výzkumu jsme se zaměřili na to, abychom porovnali, jaké jsou *nej důležitější funkce ŠD dle dětí a jejich rodičů*. Srovnání probíhalo na základě dat z dotazníků od dětí i od rodičů dle konkrétní družiny.

Tabulka 18: Co je nej důležitější ve ŠD Střížov dle rodičů a dětí¹⁰²

	Střížov-rodiče		Střížov-děti	
	průměr	%	průměr	%
socializace/být s kamarády	8,67	86,7	9,17	91,7
výchovně-vzdělávací charakter/chodit na kroužky	7,87	78,7	8,8	88,0
hry a zábava pod vedením pedagoga/hrát hry, soutěžit	7,87	78,7	8,6	86,0
hry a zábava za dohledu pedagoga/chodit ven a hýbat se	8,3	83,0	8,63	86,3
aktivní a pasivní odpočinek/číst, něco tvořit, malovat	5,83	58,3	7,67	76,7

Shoda mezi rodiči i dětmi ve ŠD Střížov. Nej důležitější funkcí ŠD pro obě skupiny je *socializace*, tedy možnost být s kamarády.

¹⁰¹ Rodiče měli hodnotit funkce ŠD pomocí bodů, kdy 10 bodů – nejvíce prioritní, 1 bod – nejméně prioritní. Ze všech získaných bodů jsme si udělali průměr, abychom mohli hodnotit dané údaje.

¹⁰² **Žlutý popisec v tabulce** – vybráno z dotazníku pro děti, **černý popisec v tabulce** – vybráno z dotazníku pro rodiče. Platí pro tabulku 18 – 20.

Tabulka 19: Co je nejdůležitější ve ŠD Sv. Jan dle rodičů a dětí

	Sv. Jan-rodiče		Sv. Jan-děti	
	průměr	%	průměr	%
socializace/ <i>být s kamarády</i>	9,09	90,9	9	90,0
výchovně-vzdělávací charakter/ <i>chodit na kroužky</i>	7,05	70,5	7,79	77,9
hry a zábava pod vedením pedagoga/ <i>hrát hry, soutěžit</i>	7,91	79,1	7,24	72,4
hry a zábava za dohledu pedagoga/ <i>chodit ven a hýbat se</i>	8,86	88,6	8	80,0
aktivní a pasivní odpočinek/ <i>číst, něco tvořit, malovat</i>	8,45	84,5	6,22	62,2

Shoda mezi rodiči i dětmi ve ŠD Sv. J. Nejdůležitější funkcí ŠD pro obě skupiny je *socializace*, tedy možnost být s kamarády. Stejně jako ve ŠD Střížov.

Tabulka 20: Co je nejdůležitější ve ŠD Nedabyle dle rodičů a dětí

	Nedabyle-rodiče		Nedabyle-děti	
	průměr	%	průměr	%
socializace/ <i>být s kamarády</i>	8,27	82,7	7,54	75,4
výchovně-vzdělávací charakter/ <i>chodit na kroužky</i>	7,55	75,5	6,29	62,9
hry a zábava pod vedením pedagoga/ <i>hrát hry, soutěžit</i>	7,27	72,7	8,08	80,8
hry a zábava za dohledu pedagoga/ <i>chodit ven a hýbat se</i>	8,64	86,4	7,71	77,1
aktivní a pasivní odpočinek/ <i>číst, něco tvořit, malovat</i>	7,18	71,8	6,15	61,5

Z výsledků průzkumu ve ŠD Nedabyle vyplývá, že nedošlo ke shodě v názoru na nejdůležitější funkci ŠD dle obou skupin. Pro rodiče je tou nejdůležitější funkcí *hry a zábava za dohledu pedagoga* a pro děti *hry a zábava pod vedením pedagoga*. Pro rodiče i pro děti je ale tou nejdůležitější funkcí ŠD *hry a zábava*, i když se trochu liší v pohledu zapojení pedagoga. Zda má jít o řízenou činnost pedagogem či pouze o pedagogický dohled.

Je třeba říci, že otázky v dotazníku pro rodiče nejsou identické s těmi pro děti. Proto jsme se pokusili k otázce pro rodiče přiřadit podobnou otázku od dětí. V případě, že se nám k otázce pro rodiče hodilo více otázek od dětí, sečetli jsme si získaná data a udělali z nich průměr. Otázky v obou dotaznících (pro děti i pro rodiče) nemohly být stejné, vzhledem k věku dětí, proto jsme museli otázky pro děti přizpůsobit jejich vnímání a chápání.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že se na nejdůležitější funkci ŠD shodnou děti a rodiče ve dvou ŠD. Ve ŠD Střížov a ŠD Sv. J. si děti i rodiče shodně myslí, že nejdůležitější funkcí ŠD je *socializace*, tedy to, že *dítě může být s kamarády*. Ve Střížově si to myslí 87 % rodičů a 92 % dětí. Ve ŠD Sv. J. si to myslí 91 % rodičů a 90 % dětí.

Ve třetí ŠD, ve ŠD Nedabyle je socializace u rodičů na druhém místě (83 %), a u dětí se objevila až na místě 3. (75 %). V této ŠD jsou pro rodiče nejdůležitější *hry a zábava za dohledu pedagoga, spontánní činnost dětí* (86 %). Pro děti v této ŠD je nejdůležitější *hrát hry a soutěžit* (81 %) a na druhém místě *chodit ven a hýbat se* (77 %).

Můžeme se zamýšlet nad tím, proč to tak je, proč se ve dvou ŠD děti i rodiče shodují a ve třetí ŠD dochází k rozporu s většinou i mezi dětmi a rodiči. Možnou odpovědí je osobnost vychovatele. Ve ŠD Strážov a ŠD Sv. J. působí jako vychovatelky ženy. Přece jenom je ženský přístup jiný než mužský, hlavně co se týče sportu, her a pohybu. Ve ŠD Nedabyle je vychovatelem muž, který možná hru s dětmi, soutěže, pohyb obecně, koncipuje jinak než ženy a pro děti je to, v ryze feministickém školství hlavně na 1. stupni základní školy, veliká a vítaná změna a možná proto jsou děti těmto činnostem tak nakloněny.¹⁰³ Další možností jak zjistit, proč tomu tak v této ŠD je, by bylo použít pro kvalitativní výzkum i metodu pozorování, tzn. být součástí odpoledního programu té konkrétní ŠD. Na to v našem výzkumu už bohužel nezbylo místo. Rozhovor s vychovatelem byl pořízen ještě před vyhodnocením dotazníků, protože ty byly vychovatelem vráceny až po měsíci. Kdybychom měli výsledky analýzy dotazníků již před vedením rozhovoru, určitě by bylo vhodné zeptat se na to i dotyčného vychovatele. Možná by to stálo za hlubší analýzu.

6.6.2.5 Spokojenost rodičů s fungováním ŠD

Následující tři tabulky uvádějí, jak jsou rodiče ve všech třech ŠD *spokojeni s fungováním ŠD, s nabídkou kroužků* a zda souhlasí s tím, *že se jejich dítě přátelí s ostatními dětmi*. Rodiče měli v dotazníku na výběr z pěti možných odpovědí (naprosto souhlasím – spíše souhlasím – nevím – spíše nesouhlasím – naprosto nesouhlasím).

Nejprve se podíváme na každou ŠD zvlášť a poté si porovnáme data získaná z této otázky mezi všemi třemi ŠD.

¹⁰³ Srov. dle *Education Indicators in Focus*. Výzkum byl zveřejněn na stránkách Národního ústavu pro vzdělávání v březnu 2017 a vyplývá z něj, že se v průběhu uplynulého desetiletí celkový podíl žen v učitelské profesi zvýšil. Na základním stupni vzdělávání je podíl žen zastoupen 82 %.

Tabulka 21: Spokojenost rodičů s fungováním ŠD ve Střížově¹⁰⁴

	Střížov					
	mé dítě je ve ŠD spokojené	%	mé dítě se přátelí s ostatními dětmi	%	spokojenost s nabídkou kroužků	%
naprosto souhlasím	26	92,86	21	75,00	13	43,33
spíše souhlasím	2	7,14	6	21,43	14	46,67
nevím	0	0	1	3,57	3	10,00
spíše nesouhlasím	0	0	0	0	0	0
naprosto nesouhlasím	0	0	0	0	0	0
počet rodičů	28		28		30	
neodpovědělo	2		2		0	

Z tabulky mapující spokojenost dítěte ve ŠD Střížov vyplývá, že 93 % rodičů je se ŠD naprosto spokojeno. 7 % rodičů s tímto tvrzením spíše souhlasí.

75 % rodičů naprosto souhlasí s tvrzením, že se jeho dítě přátelí s ostatními dětmi. 21 % rodičů s tímto tvrzením spíše souhlasí. Pouze 1 rodič uvedl, že neví, zda se jeho dítě přátelí s ostatními dětmi, to je vyjádřeno 4 % z 28 dotazníků od rodičů.

Co se týče nabídky kroužků, 47 % rodičů je spíše spokojeno a 43 % je naprosto spokojeno.

Následující tabulka 22 uvádí, jak odpovídali rodiče ve ŠD Sv. J.

Tabulka 22: Spokojenost rodičů s fungováním ŠD ve Sv. J.¹⁰⁵

	Svatý Jan					
	mé dítě je ve ŠD spokojené	%	mé dítě se přátelí s ostatními dětmi	%	spokojenost s nabídkou kroužků	%
naprosto souhlasím	9	56,25	15	71,43	8	50,00
spíše souhlasím	5	31,25	5	23,81	3	18,75
nevím	0	0	1	4,76	2	12,50
spíše nesouhlasím	1	6,25	0	0	3	18,75
naprosto nesouhlasím	1	6,25	0	0	0	0
počet rodičů-odpověď	16		21		16	
neodpovědělo	6		1		6	

¹⁰⁴ Ve ŠD Střížov odpovídalo celkem 30 rodičů. Jeden rodič pro své dvě děti neodpověděl na první a na druhou otázku, odpověděl pouze na třetí otázku týkající se spokojenosti s nabídkou kroužků. Proto je počet rodičů odlišný u třetí otázky.

¹⁰⁵ Od rodičů ze ŠD Sv. Jan jsme získali celkem 22 dotazníků. Na otázky číslo 1 a 2 neodpovědělo celkem 6 rodičů. Na otázku číslo 2 neodpověděl jeden rodič.

Z tabulky mapující spokojenost dítěte ve ŠD Sv. J. vyplývá, že 56 % rodičů je se ŠD naprosto spokojeno. 31 % rodičů s tímto tvrzením spíše souhlasí. U otázky spíše nesouhlasím hlasoval jeden rodič, tj. 6 % a u otázky naprosto nesouhlasím také jeden rodič, tj. 6 % z celkem 16 dotázaných rodičů.

71 % rodičů naprosto souhlasí s tvrzením, že se jeho dítě přátelí s ostatními dětmi. 24 % rodičů s tímto tvrzením spíše souhlasí. Pouze 1 rodič uvedl, že neví, zda se jeho dítě přátelí s ostatními dětmi, to je vyjádřeno 5 % z 22 dotazníků od rodičů.

Co se týče nabídky kroužků, že je dostatečná, přesně polovina rodičů s tímto tvrzením naprosto souhlasí, tj. 50 % rodičů. 19 % rodičů je spíše spokojeno, 13 % neví a 19 % s tímto tvrzením spíše nesouhlasí.

Tabulka 23 uvádí, jak odpovídali rodiče ze ŠD Nedabyle.

Tabulka 23: Spokojenost rodičů s fungováním ŠD v Nedabyle¹⁰⁶

	Nedabyle					
	mé dítě je ve ŠD spokojené	%	mé dítě se přátelí s ostatními dětmi	%	spokojenost s nabídkou kroužků	%
naprosto souhlasím	8	72,73	9	81,82	8	72,73
spíše souhlasím	3	27,27	2	18,18	3	27,27
nevím	0	0	0	0	0	0
spíše nesouhlasím	0	0	0	0	0	0
naprosto nesouhlasím	0	0	0	0	0	0
počet rodičů-odpověď	11		11		11	
neodpovědělo	0		0		0	

Z tabulky mapující spokojenost dítěte v této ŠD vyplývá, že 73 % rodičů je se ŠD naprosto spokojeno. 27 % rodičů s tímto tvrzením spíše souhlasí.

82 % rodičů naprosto souhlasí s tvrzením, že se jeho dítě přátelí s ostatními dětmi. 18 % rodičů s tímto tvrzením spíše souhlasí.

Co se týče nabídky kroužků a spokojenosti s nabídkou, 73 % rodičů s tímto tvrzením naprosto souhlasí, 27 % rodičů spíše souhlasí.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Od rodičů ze ŠD Nedabyle jsme získali celkem 11 dotazníků, všichni rodiče odpověděli na všechny tři otázky.

¹⁰⁷ Z rozhovoru s vychovatelem ze ŠD Nedabyle vyplývá, že tato škola nabízí opravdu velký počet kroužků, na stránkách školy je uvedeno, že mají celkem 14 kroužků.

Celkové porovnání spokojenosti ve všech ŠD:

Pokud srovnáme data získaná ze všech třech ŠD, zjistíme, že nejvíce rodičů naprosto souhlasí s tvrzením, že je jeho dítě spokojeno ve ŠD Střížov (93 %), dále ve ŠD Nedabyle (73 %) a nejméně je to ve ŠD Sv. J. (56 %).

S tím, že má dítě ve ŠD kamarády naprosto souhlasí nejvíce rodičů ve ŠD Nedabyle (82 %), dále ve ŠD Střížov (75 %) a nejméně ve ŠD Sv. J. (71 %).

S tím, že nabídka kroužků je opravdu uspokojivá, naprosto souhlasí nejvíce rodičů ve ŠD Nedabyle (73 %). Na druhém místě je ŠD Sv. J. (50 %) a na třetím místě je ŠD Střížov (43 %).¹⁰⁸

6.6.2.6 Co změnit ve ŠD dle rodičů

Výsledky této analýzy mají pomoci odpovědět na dílčí výzkumnou otázku: *Jaká je spokojenost rodičů se ŠD?* V dotazníku jsme se rodičů ptali, zda by *chtěli ve ŠD něco změnit*.

Tabulka 24: Co chtějí změnit rodiče

	Střížov	%	Svatý Jan	%	Nedabyle	%
více kroužků	9	42,9	2	20,00	0	0
Není třeba zlepšovat-SPOKOJENOST.	13	61,9	8	80,00	6	100

Na tuto otázku rodiče reagovali různě. Rozhodli jsme se proto odpovědi rodičů analyzovat podle toho, které odpovědi se objevovaly nejčastěji. Z této analýzy potom jasně vyplynulo, že většina rodičů, která na tuto otázku odpověděla, je s fungováním ŠD spokojena. Nejvíce ve ŠD Nedabyle (100 % z těch rodičů, kteří odpovídali), poté ve ŠD Sv. J. (80 % z rodičů, kteří odpovídali) a naposledy ve ŠD Střížov (62 % z rodičů, kteří odpovídali).

Jednotlivé dílčí odpovědi rodičů mohou být použity konkrétní ŠD pro její vnitřní evaluaci a možnost zlepšení své práce.

¹⁰⁸ Jak již vyplývá z předchozí poznámky, nabídka kroužků je největší ve ŠD Nedabyle. I ve ŠD Sv. J. je nabídka kroužků poměrně velká (celkem 6), dojíždějí tam učitelé umělecké školy z Trhových Svinů. Chybí tam však pohybový kroužek, jak vyplývá z dotazníků pro rodiče. Ve ŠD Střížov nabídku kroužků pokrývají pouze pedagogové školy a kroužky probíhají jen do 14 hodin (celkem 10). I v dotazníku od rodičů se od více rodičů ze Střížova objevil požadavek na rozšíření nabídky kroužků a na výuku i z řad externistů.

6.7 Shrnutí výsledků dotazníků pro děti a rodiče

V této části bychom chtěli shrnout vše, co vyplynulo z dotazníků od dětí i od rodičů. Postupovat budeme dle daných výzkumných otázek, které jsme si zadali jako cíle výzkumu v kapitole 6.1.

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, jak vnímají ŠD děti a jejich rodiče. V závislosti na tomto cíli jsme si stanovili několik dílčích výzkumných otázek.

Zjištění z dotazníků pro děti:

Pokud jsme se děti ptali, kdo u nich rozhoduje o navštěvování ŠD, v průzkumu nám vyšlo, že jsou to především děti samy. Dalším dílčím cílem bylo zjistit, jaký postoj zaujímají respondenti ke ŠD. Z výsledků vyplynulo, že 94 % všech dětí se do ŠD těší a pouze 6 % se netěší; z tohoto výsledku můžeme usuzovat na pozitivní vztah dětí ke ŠD. Pokud jsme se děti ptali, kde by chtěly být po skončení vyučování, pokud by si mohly vybrat, tak z jejich odpovědí vyplynulo, že 71 % dětí by chtělo trávit svůj volný čas opět ve ŠD. Na ŠD mají děti nejraději to, že mohou být mezi kamarády. Při analýze toho, co děti dělají ve ŠD nejraději vyšel jasný výsledek – *být s kamarády a chodit ven a hýbat se*. Pokusili jsme se také analyzovat, zda se budou odlišovat preference dívek a chlapců. Z porovnání toho, co se nejvíce líbí dívkám, jsme zjistili, že i pro ně je na ŠD nejlepší to, že tam mohou *být s kamarády či kamarádkami*. Poté je to skutečnost, že si mohou *jen tak povídat s kamarády a dále chodit na kroužky*. Nejméně oblíbená činnost u dívek bylo *čtení*. Z porovnání toho, co se nejvíce líbí chlapcům jsme zjistili, že i pro ně je na ŠD nejlepší to, že *mohou být s kamarády, že si mohou jen tak popovídat s kamarády a také chodit ven a hýbat se*. Stejně jako u děvčat mezi nejméně oblíbenou činností patří *čtení*. Jak je vidět, preference dívek a chlapců mladšího školního věku se příliš neliší. U obou pohlaví je pro pobyt ve ŠD nejdůležitější *být s kamarády*. V dotazníkovém průzkumu nás také zajímalo, zda je něco, co dětem ve ŠD vadí. Odpověď byla jednoznačná. Všem dětem, bez rozdílu pohlaví nejvíce ve ŠD *vadí hluk a zlobení ostatních dětí*. Rovněž nás zajímalo, jak by si samy děti představovaly ideální program ve ŠD. Většina dětí, která napsala svůj názor, se přiklání k tomu, že by rády *hrály hry, nejlépe míčové a hrály si s kamarády*. Dále jsme hledali odpověď na to, zda jedinci mezi sebou ve družině navazují kamarádské vztahy. Došli jsme ke zjištění, že rozhodně ano. Pouze jedno dítě v každé sledované ŠD uvedlo, že nemá ve ŠD kamaráda. Zajímalo nás také, zda s kamarády ze ŠD tráví čas i mimo prostory ŠD a zjistili jsme, že tak činí téměř 81 % všech oslovených dětí. Z toho vyplývá, že ŠD vytváří příznivý prostor pro vytváření kamarádských vztahů, které se neudržují pouze v rámci ŠD, ale propojují se i do osobního života dítěte. V dotazníku jsme také zjišťovali, zda děti doma opakují hry nebo činnosti, které se naučily ve ŠD. Téměř 64 % dětí odpovědělo, že tomu tak je. Z toho tedy vyplývá, že si děti ze ŠD přenášejí do svého osobního života nejen kamarády, ale i hry a činnosti, které se tam naučily. V neposlední řadě nás zajímalo, jak na děti působí prostředí ŠD. I když výzkum probíhal na třech podobných typech škol, podmínky ŠD jsou v každé škole hodně odlišné. Z průzkumu vyplynulo, že děti vnímají prostředí ŠD a nejhůře v tomto srovnání dopadla ŠD Střížov, která jediná nemá pro své působení samostatné prostory a musí si vystačit s uspořádáním třídy, ve které probíhá vyučování často až do odpoledních hodin. Závěrem jsme se zabývali zjištěním, co je pro děti ve ŠD nejdůležitější. Zajímalo nás, zda to nějak vyplyne z otázek, které jsme dětem v dotazníku položili. Dle výsledků dotazníků můžeme konstatovat, že to, co mají všechny děti ve všech třech sledovaných ŠD společné je slovo *kamarád* a *kamarádství*. To je slovo, které

se nejčastěji u dětí objevovalo. Až na dalším místě byly hry, tvoření, malování a další činnosti.

Zjištění z dotazníků pro rodiče:

Abychom zajistili zpětnou vazbu od rodičů, byly dotazníky rozdány i jim. V první řadě nás zajímalo, jak často jejich děti navštěvují ŠD. Z výsledků vyplynulo, že 84 % dětí chodí do ŠD každý den. Dále jsme zkoumali, zda respondenti, tedy rodiče, v minulosti sami navštěvovali ŠD a jaký vztah k tomuto zařízení měli. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že téměř 62 % respondentů navštěvovalo v minulosti rádo ŠD. Rovněž nás zajímalo, zda to, že respondent, tedy rodič, nechodil do ŠD rád nebo tam nechodil vůbec, nějak ovlivňuje postoj jeho vlastního dítěte k tomuto zařízení. Výzkum potvrdil, že tento negativní přenos nefunguje. Ve 100 % případů se potvrdilo, že i když rodič do ŠD nechodil rád, jeho dítě se do ŠD těší. Dále jsme zjišťovali, jaké jsou dle respondentů nejdůležitější funkce ŠD a zda si myslí, že jejich dítě navazuje ve ŠD kamarádské vztahy. Ve dvou ŠD ze třech si rodiče myslí, že nejdůležitější funkcí ŠD je *socializace* dítěte, tedy to, že má dítě ve ŠD kamaráda a na druhém místě, opět shodně v obou ŠD, jsou *hry a zábava za dohledu pedagoga*. Ve třetí ŠD je dle rodičů tou nejdůležitější funkcí ŠD *hry a zábava za dohledu pedagoga* a funkce *socializace* se u nich objevuje na druhém místě. Dále jsme zjistili, že téměř tři čtvrtiny respondentů naprosto souhlasí s tvrzením, že se jejich dítě *přátelí s ostatními dětmi*. Dalším z dílčích cílů našeho výzkumu bylo zjistit, jak podle respondentů vnímají jejich děti ŠD. 78 % dotazovaných se domnívá, že je jeho dítě ve ŠD naprosto spokojené. Pokud jsme si kladli otázku, zda mají rodiče povědomí o různých funkcích ŠD, tak můžeme konstatovat, že ano. Téměř 46 % rodičů tvrdí, že mu jeho dítě *vypráví o tom, co ve ŠD dělalo* a téměř 58 % tvrdí, že mu jeho dítě *někdy* vypráví o tom, co ve ŠD dělalo. Pouhá necelá 2 % rodičů tvrdí, že mu jeho dítě neříká nic o tom, co ve ŠD prožilo. O tom, že rodiče mají povědomí o různých funkcích ŠD, svědčí i to, co rodiče uváděli do dotazníků, např. „...z vyprávění víme, že se věnujete mnoha činností...“ Zřejmě si rodiče tak úplně neuvědomují, že v tomto případě se jedná o různé funkce ŠD, ale můžeme konstatovat, že vědí, že ŠD neslouží pouze k hlídání dětí. Domněnka, že ŠD má pro rodiče funkci hlavně sociální, tj. hlídání dětí se v tomto výzkumu nepotvrdila. Zkoumali jsme rovněž, jak rodiče hodnotí jednotlivé funkce ŠD. Z výzkumu vyplynulo, že rodiče mají povědomí o výchovně-vzdělávací funkci ŠD, ale tato funkce pro ně nepatří mezi nejdůležitější. O její důležitosti je přesvědčeno skoro 75 % rodičů. Důležitá je pro ně funkce zdravotní, tedy hlavně pohyb a pokud možno pobyt venku, na čerstvém vzduchu. Odpočinkovou funkci také respondenti vnímají jako potřebnou, jak vyplývá z jejich příspěvků do dotazníků ohledně ideálního dne ve ŠD. Poslední z výzkumných otázek se týkala toho, jak by si sami rodiče představovali ideální ŠD. Většina rodičů, která se vyjádřila k této otázce, si představovala ideální den ve ŠD plný *hraní her a pohybu*. Na druhém místě se rodiče vyjadřovali v tom smyslu, že by to mělo být *jako dosud*, že jsou se ŠD spokojeni.

7 Kvalitativní výzkumné metody

Kvalitativní výzkum disponuje širokou škálou metod a technik, kterými se dá vybraná problematika zkoumat. Existují různé typy kvalitativního výzkumu: analýza případů, analýza dokumentů, výzkum jednání, terénní výzkum, rozhovor, skupinová diskuse, zúčastněné pozorování, kvalitativní experiment, etnografický terénní výzkum ... Kvalitativní přístupy se zaměřují na jednotlivé případy, které zkoumají do hloubky; jedna z typických charakteristik je procesualnost. Kvalitativní výzkum je určitý proces, který se mění a vyvíjí. Zdůrazňuje souvislosti mezi událostmi, situacemi a jevy, ve snaze co nejlépe pochopit zkoumanou realitu.

I Hendl ve své knize Úvod do kvalitativního výzkumu píše: „*Kvalitativní výzkum se provádí nejčastěji jako intenzivní kontakt s terénem nebo životní situací.*“¹⁰⁹ A Maňák k tomu dodává: „*Kvalitativní výzkum v humanitních vědách označuje různé přístupy (metody, techniky) ke zkoumání pedagogických jevů, kdy do popředí nevystupuje kvalifikace empirických dat, nýbrž jejich podrobná kvalitní analýza.*“¹¹⁰

Jde tedy o nestatistické zpracování získaných informací, které nám umožňují nahlédnout hlouběji pod povrch zkoumaných faktorů.

7.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu této části bylo zjistit, jak vychovatelé vnímají funkce ŠD.

Dílčí výzkumné otázky zněly:

1. Jak moc se liší názor vychovatelů na významnost funkcí ŠD od dětí i od rodičů?
2. Jakým způsobem se liší zkušenosti vychovatelů z málotřídní školy na malé obci a z velké školy v centru města?

Tyto dílčí výzkumné otázky můžeme ještě konkretizovat:

1. Jaká je nejdůležitější funkce ŠD dle vychovatelů?
2. Co je pro vychovatele a jejich práci ve ŠD nejdůležitější?
3. Mají šanci vychovatelé nějak změnit povědomí rodičů o ŠD?
4. Jaká je komunikace mezi rodiči a vychovateli?
5. Co by vychovatelé změnili, pokud by mohli?
6. Najdeme něco, co mají rodiče, děti i vychovatelé společného?

¹⁰⁹ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu.*, s. 43.

¹¹⁰ Maňák, J. *Cesty pedagogického výzkumu*, s. 22.

V rámci každého polostrukturovaného rozhovoru byly položeny tyto otázky:

1. *Jak dlouho tuto práci vykonáváte?*
2. *Jak jste se k práci vychovatele-vychovatelky dostal/a? Byla to Vaše volba či jste se k této práci dostal/a náhodou?*
3. *Kolik dětí máte v oddělení? Z jakých ročníků? Je tam více chlapců či dívek?*
4. *Měl/a jste před nástupem na místo vychovatele-vychovatelky jasno v tom, co tato práce obnáší?*
5. *Jaké máte vzdělání? Zúčastňujete se nějakých doplňujících školení či kurzů v rámci Vašeho vzdělávání?*
6. *V případě, že jste absolvoval/a nějaký kurz či fakultu, jaké znalosti z těchto kurzů jsou Vám nejvíce k užítku při Vaší práci?*
7. *Co, dle Vás, děti nejvíce v odpolední družině baví?*
8. *A co děti, dle Vás, baví ve družině nejméně?*
9. *Ráda bych se zeptala na funkce ŠD, které jsou námětem mé diplomové práce. Snažíte se v týdnu splnit všechny funkce ŠD? a) Podporujete nějak vzájemné interakce dětí? A snažíte se naplnit sociální funkce družiny ještě nějak jinak? b) Jak podporujete výchovně-vzdělávací charakter ŠD (tj. rozvoj dovedností, znalostí, vědomostí)? c) Zajímalo by mne, zda ve Vaší ŠD převažují spíše hry a zábava POD vedením pedagoga nebo spíše ZA dohledu pedagoga? (tj. spontánní činnosti) d) Jak děti ve Vaší ŠD tráví svůj aktivní a pasivní odpočinek? e) Mohou si ve Vaší ŠD děti vypracovávat své domácí úkoly? Existují nějaká omezení?*
10. *Vypracováváte si týdenní či měsíční plány pro činnosti ŠD?*
11. *Co dalšího Vaše ŠD pořádá mimo rámec svého působení ve škole? (např. společná návštěva kina, divadla či muzea, společné sportovní odpoledne jinde než v místě ŠD, ...)*
12. *Zapojují se rodiče dětí ze ŠD nějak více do činnosti ŠD? Pokud ano, jak? Pokud ne, proč?*
13. *Je, dle Vás, důležité být s rodiči dětí v kontaktu? Tzn. informovat je o akcích ŠD, o chování jejich dětí, ...*
14. *Jsou, dle Vás, rodiče dost informováni o tom, co jejich dítě ve ŠD dělá? Jak to udělat, aby byli rodiče případně informováni lépe či více?*
15. *Shodujete se s rodiči v názorech na výchovu a vzdělávání jejich dětí?*
16. *Pokud byste měl/a možnost něco změnit, co by to bylo?*
17. *Práce s dětmi ve ŠD Vás uspokojuje? Co je největším problémem této práce, dle Vás? Co je pro tuto práci důležité?*
18. *Co je pro Vás osobně nejdůležitější pro práci vychovatele-vychovatelky ve ŠD?*
19. *Je práce vychovatele-vychovatelky dostatečně oceňována v očích rodičů? A co v očích učitelů, vedení školy i široké veřejnosti?*

7.2 Charakteristika a výběr výzkumného vzorku

Polostrukturované rozhovory byly vedeny s pěti vychovateli. Respondentka č. 1 a respondent č. 2 pracují na málotřídní škole, kde mají každý na starosti jedno oddělení ŠD. V těchto dvou ŠD také probíhala i kvantitativní část tohoto výzkumu, kdy byli rodiče a jejich děti osloveni pomocí dotazníků. Respondentky č. 3, č. 4 a č. 5 pracují ve velké škole v Českých Budějovicích. Tuto školu jsem si vybrala záměrně. Jednak mi přišlo zajímavé, porovnat zkušenosti vychovatelů z velké školy se zkušenostmi vychovatelů z málotřídní školy¹¹¹ a druhý důvod byl ten, že znám z pohledu rodiče fungování této ŠD, protože jí navštěvovaly moje děti. Šlo tedy o záměrný výběr výzkumného vzorku. Každá z vychovatelek velké školy má na starosti jedno oddělení ŠD, ve škole je celkem 10 oddělení. Všichni dotazovaní jsou ve věkovém rozmezí 27-60 let, do výzkumu se zapojil i jeden vychovatel. Cílem bylo, aby ve výzkumu byly zastoupeny různé věkové kategorie a vychovatelé s různou délkou praxe:

- **Respondentka č. 1:** žena, věk 60 let (již 6 měsíců je vedena jako důchodce), vychovatelská praxe 35 let;
- **Respondent č. 2:** muž, věk 27 let, vychovatelská praxe 3 roky;
- **Respondentka č. 3:** žena, věk 45 let, vychovatelská praxe 9 let;
- **Respondentka č. 4:** žena, věk 53 let, vychovatelská praxe 28 let;
- **Respondentka č. 5:** žena, věk 55 let, vychovatelská praxe 25 let.¹¹²

7.3 Metodika a průběh průzkumu

Pro účely našeho výzkumu jsme zvolili narativní rozhovor, který je vhodnou technikou pro zkoumání daného tématu; vzhledem k hlubšímu zkoumání tématu, byly kladené otázky polostrukturované. Rozhovor patří mezi nejobtížnější a současně nejvýhodnější metody pro získání kvalitativních dat. Rozhovor je výzkumnou metodou, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale hlouběji proniknout i do motivů a postojů respondentů. U rozhovoru můžeme také sledovat i některé vnější reakce respondenta a podle nich potom pohotově usměřňovat další průběh kladení otázek.

Při polostrukturovaném rozhovoru vytváří výzkumník okruhy otázek, které potom bude s respondenty při rozhovoru probírat. Není však zcela vázán pouze pevnou strukturou, ale může např. měnit pořadí otázek. Změnu pořadí přizpůsobuje okolnostem – tj. podle toho, jak celý rozhovor probíhá. Kromě toho si výzkumník může přidat k základním otázkám otázky doplňující i témata nová. Záleží jen na tazateli, zda je považuje relevantní ke zvolenému tématu.

¹¹¹ Viz výsledky vlastního výzkumu, kap. 7.5.11, tab.26.

¹¹² Barevné označení jednotlivých respondentů je pro přehlednost dodržované následně i ve všech schématech.

Respondenty jsem nechala volně hovořit a v odůvodněných případech jsem změnila pořadí či formulaci otázek v souladu se zásadami polostrukturovaného rozhvoru.

Rozhovory jsem zaznamenala na digitální záznamník. Všichni respondenti byli předem seznámeni s použitím získaných dat a také s anonymizací. Jména účastníků rozhovorů nejsou uvedena. V průběhu rozhvoru jsem se snažila používat nedirektivní přístup, kladení otázek bylo neutrální a odpovědi mnou nebyly nijak komentovány. V průběhu rozhovorů jsem byla přítomna pouze já a dotazovaný. V jednom případě se jednalo o rozhovor se dvěma respondentkami naráz, pokusila jsem se vytvořit tzv. ohniskovou skupinu. Rozhovory probíhaly v místě pracoviště, tj. ve školních družinách dotazovaných.

Kvůli pracovnímu vytížení vychovatelek jsem na velké škole dělala dva rozhovory. Při jednom rozhvoru jsem se dvěma vychovatelkami vytvořila ohniskovou skupinu. Třetí vychovatelka se nemohla zúčastnit, s ní jsem rozhovor vedla následující den.

7.4 Analýza rozhovorů

Při analýze rozhovorů jsem postupovala tak, že jsem si nejdříve všechny nahrané rozhovory přepsala, udělala jsem tzv. transkripci. Jednalo se o celkem 4 rozhovory v celkové délce více než tři hodin (respondentka č. 1 – stopáž: 18:32 min.; respondent č. 2 – stopáž: 23:40 min.; respondentka č. 3 a respondentka č. 4 – ohnisková skupina – stopáž 01:05:47 hodin; respondentka č. 5 – stopáž: 51:47 min.). V přepsané formě mají rozhovory více než 70 stran, proto nejsou součástí tištěné verze diplomové práce, ale jsou součástí audio verze.¹¹³

Jednotlivé přepsané rozhovory jsem si nejdříve několikrát přečetla a ještě i poslechla. Poté jsem si k přepsaným rozhovorům sedla a začala psát, co mne při přečtení napadlo. Ve výpovědích respondentů jsem se pokusila identifikovat základní kategorie (otevřené kódování) a následně jsem napříč rozhovory hledala propojení těchto kategorií a vztahy mezi nimi. Jednotlivé kategorie jsem si nejdříve napsala na papír. Poté jsem si nakreslila barevné schéma¹¹⁴, jakousi paměťovou mapu, kde jsem pro každého respondenta použila odlišnou barvu.¹¹⁵ Barva se postupně stala kódem a poznávacím znamením každého respondenta. Díky dalšímu pečlivému pročítání rozhovorů jsem si k jednotlivým respondentům začala přiřazovat hesla, která mi přišla jako klíčová. Tyto

¹¹³ Viz příloha IX. – Transkript polostrukturovaných rozhovorů.

¹¹⁴ Viz poznámka pod čarou č. 117 o Kathy Charmaz. Její metoda vycházející z knihy „Grounded theory“ mne inspirovala k vytváření vlastních diagramů.

¹¹⁵ Viz příloha X. – Barevné schéma paměťové mapy – polostrukturované rozhovory.

vztahy a varianty jednotlivých kategorií byly následně uspořádány do jednotlivých schémat, kterým jsem se pokusila vystihnout, co mají všichni vychovatelé společného.¹¹⁶

Charmaz¹¹⁷ o metodě zakotvené teorie říká: „*As grounded theorists, we study our early data and begin to separate, sort, and synthesize these data through qualitative coding. Coding means that we attach labels to segments of data that depict what each segment is about. Coding distills data, sorts them, and gives us a handle for making comparisons with other segments of data. Grounded theorists emphasize what is happening in the scene when they code data.*“¹¹⁸

Pokud volně přeložíme do českého jazyka, tak Charmaz říká: „*Ve fázi teoretického kódování, analyzujeme prvotní údaje a začínáme oddělovat, třídit a provádět syntézu těchto dat, kdy vytváříme tzv. významové jednotky. Kódování znamená, že vzájemně porovnáváme a třídíme významové jednotky a snažíme se zjistit, zda náleží jinému podobnému jevu nebo jinému jevu nenáleží a tvoří samostatný odlišný celek.*“¹¹⁹

7.5 Výsledky kvalitativního výzkumu

V této části diplomové práce provedu interpretaci získaných dat z rozhovorů s respondenty a pokusím se na základě výpovědí odpovědět na dílčí výzkumné otázky. Rozhovory byly, viz výše, polostrukturované, respondenti tedy dostali dostatek prostoru pro vlastní výpovědi. Některé otázky byly z mé strany doplňující. Snahou bylo, tematicky rozdělit jednotlivé odpovědi dle kategorií.

Kategorie dle polostrukturovaných rozhovorů – pro lepší přehlednost jsou zachyceny v podobě schémat 1 - 10:

¹¹⁶ Viz schéma 1 až 10, počínaje kapitolou 7.5.1.

¹¹⁷ Kathy Charmaz je profesorkou na Státní univerzitě Sonoma v Kalifornii. Její kniha „Grounded theory“ (2006) zatím nebyla přeložena do českého jazyka. K. Charmaz nabízí v této knize vlastní postup a interpretaci zakotvené teorie, který se liší od metodického postupu původních autorů (Strausse a Corbinové). Postup K. Charmaz se zcela vyhýbá vytváření paradigmatického modelu, neboť jej autorka považuje za příliš omezující. Autorka naopak doporučuje vytvářet si ve fázi teoretického kódování (respektive v jakékoli fázi výzkumu) vlastní diagramy, které vychází přímo z analýzy dat a vytvořených kategorií. Těchto diagramů může být více, což umožňuje nahlížet na analýzu dat z více různých úhlů pohledu. A následně tyto úhly pohledu integrovat do příběhu analytické teorie.

¹¹⁸ CHARMAZ, C. *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*, s. 15.

¹¹⁹ Protože kniha profesorky Charmaz zatím nebyla přeložena do češtiny, jedná se o vlastní překlad autora DP.

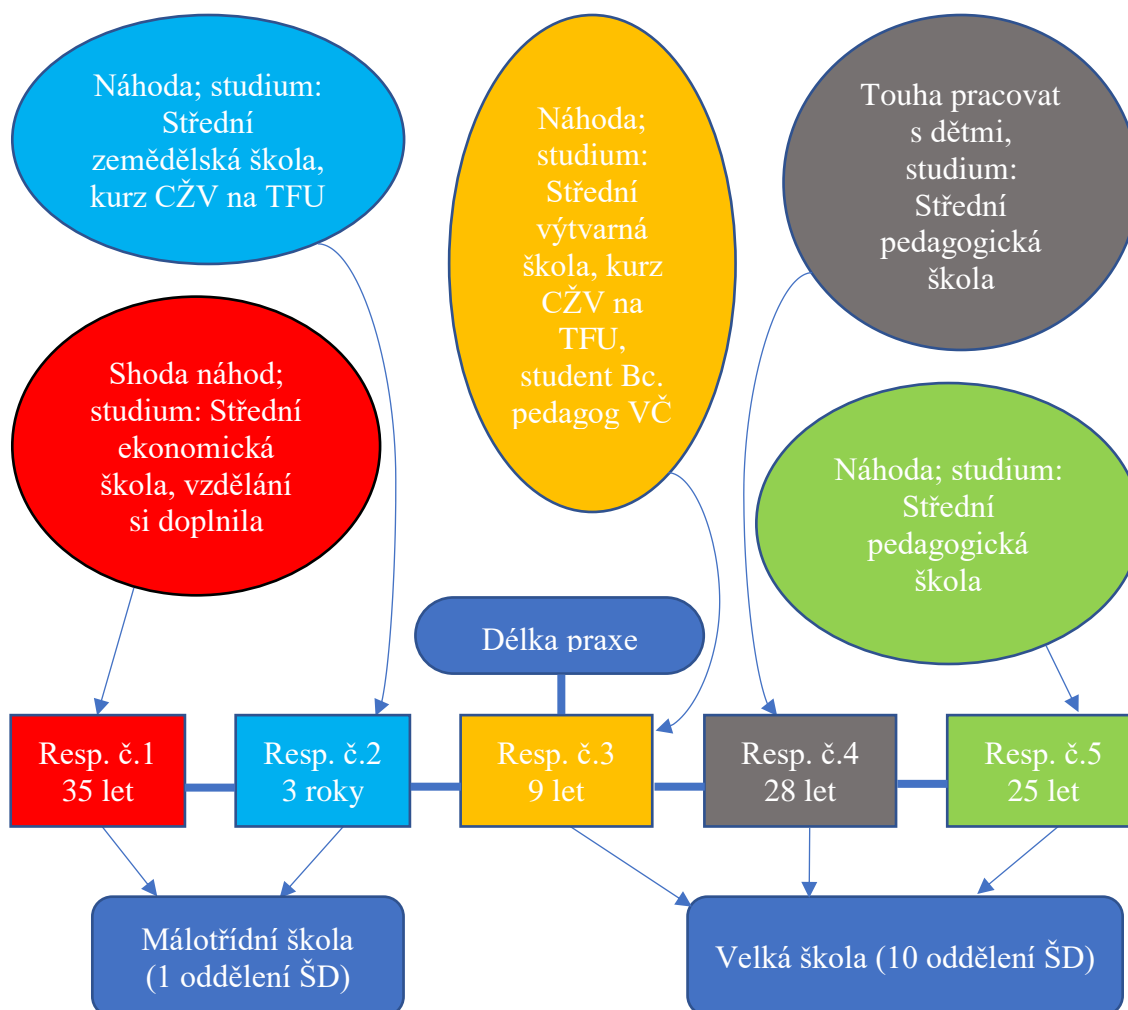
Tabulka 25: Kategorie polostrukturovaných rozhovorů.

7.5.1	Délka praxe
7.5.2	Činnosti ve ŠD
7.5.3	Používání mobilních telefonů
7.5.4	Vypracování DÚ
7.5.5	Kontakt s rodiči
7.5.6	Negativa práce
7.5.7	Akce mimo prostory ŠD
7.5.8	Nejdůležitější pro práci vychovatele
7.5.9	Jak profesi vychovatele vidí ostatní? (rodiče, pedagogové, vedení)
7.5.10	Největší odměna za práci
7.5.11	Srovnání práce vychovatele na malé škole a velké škole

Součástí analýzy je i tabulka 26, která přehledně zachycuje, jak se liší zkušenosti práce vychovatelů z velké školy se zkušenostmi vychovatelů z málotřídní školy.

7.5.1 Délka praxe

Schéma 1: Délka praxe, jak se k práci ve ŠD dostali, dosažené vzdělání.

Shrnutí:

Z rozhovorů vyplynulo, že většina dotazovaných se ke své práci dostala díky náhodě. Spojuje je to, že většina chtěla pracovat s dětmi. Pouze respondentky č. 4 a 5 vystudovaly Střední pedagogickou školu, obě respondentky shodně obor vychovatelství. Respondentka č. 3 a 4 si vyzkoušely i jiný druh práce s dětmi. Respondentka č. 3 vedla kroužky pro děti, pracovala také jako pečovatelka v Domově důchodců. Respondentka č. 4 pracovala v mateřské škole, ale dle svých slov „si to vyzkoušela a přišla na to, že jí více baví práce se staršíma dětma“.

Respondent č. 2 a respondentka č. 3 si dodělali vzdělání v rámci celoživotního vzdělávání na Teologické fakultě v Českých Budějovicích. Respondentka č. 3 je v současnosti studentkou bakalářského oboru vychovatelství na téže fakultě.

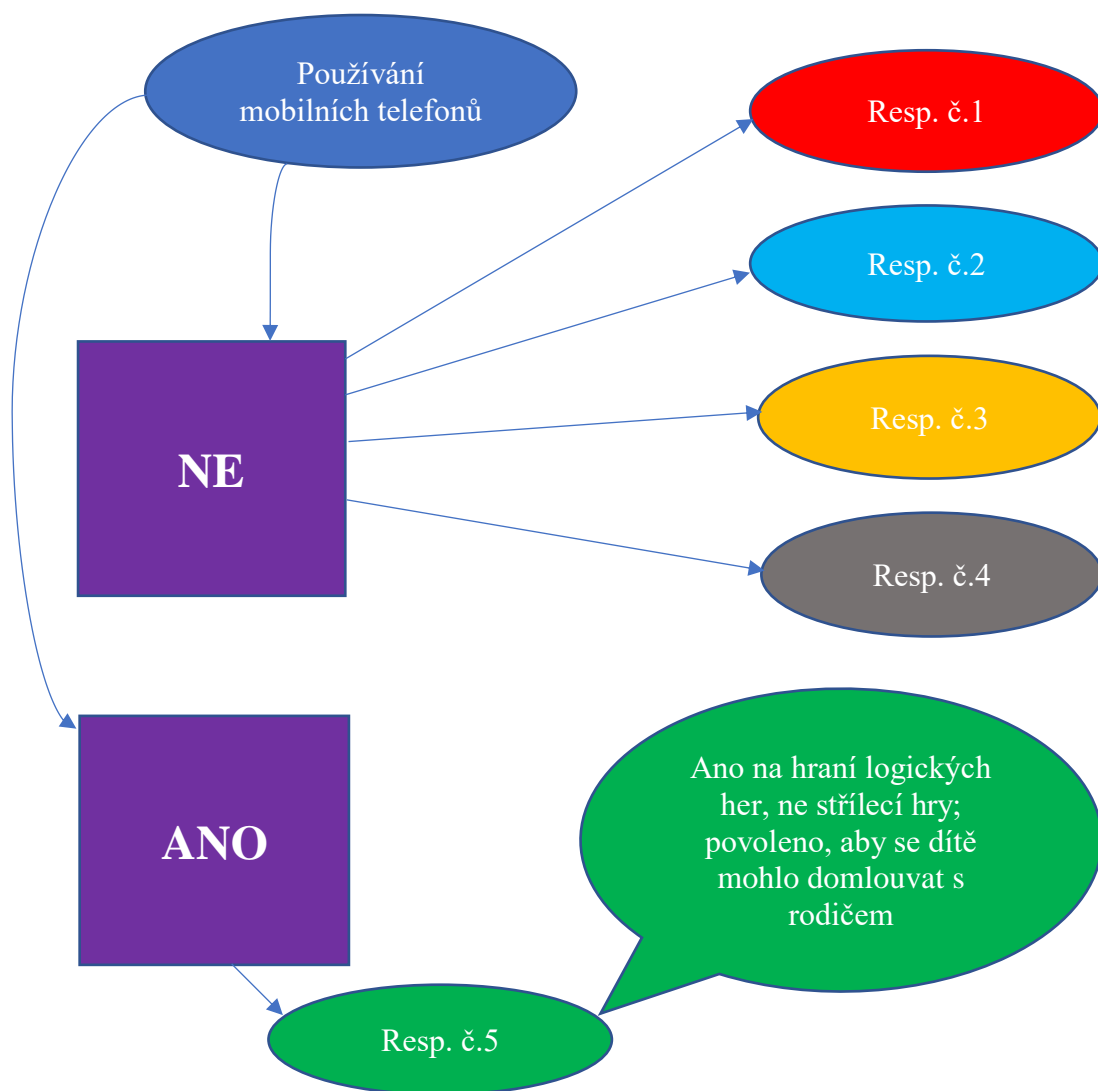
7.5.2 Činnosti ve ŠD

Schéma 2: Činnosti ve ŠD dle jednotlivých respondentů a činnosti společné pro všechny ŠD.

7.5.3 Používání mobilních telefonů ve ŠD

Schéma 3: Lze používat mobilní telefony?

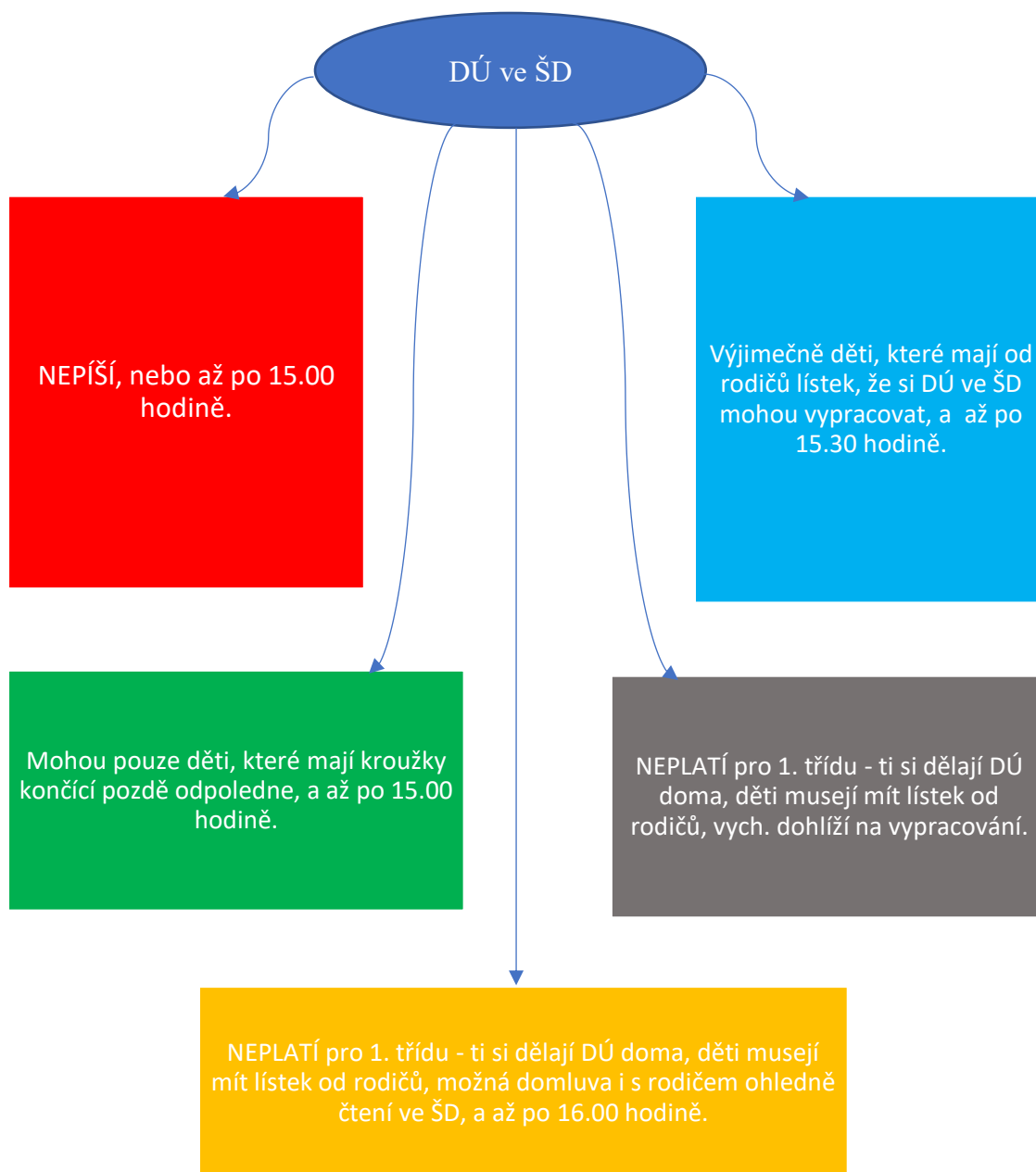
Shrnutí:

Ve většině ŠD nejsou mobilní telefony dovoleny. Děti je mohou mít uloženy v aktovkách a v případě potřeby zavolat rodičům. Většina vychovatelů se shoduje na tom, že jsou děti ve ŠD proto, aby si hrály s kamarády a že v prostorách ŠD mají velkou nabídku aktivit, které mohou využít.

I používání mobilních telefonů má své nevýhody, jak se zmínila **resp. č. 5**, která jediná dětem dovoluje mobilní telefony ve ŠD používat. Nepříjemnou zkušenost měla s jednou dívkou, která zavolala své matce, že jí ve ŠD ubližují, aby pro ni ihned přijela. Za chvíli se rozčilená matka objevila ve dveřích ŠD a holčička už si spokojeně hrála s dalšími dětmi. Vychovatelka o konfliktu mezi dětmi neměla ani tušení...

7.5.4 Vypracovávání domácích úkolů ve ŠD

Schéma 4: Lze vypracovávat domácí úkoly ve ŠD a za jakých podmínek?

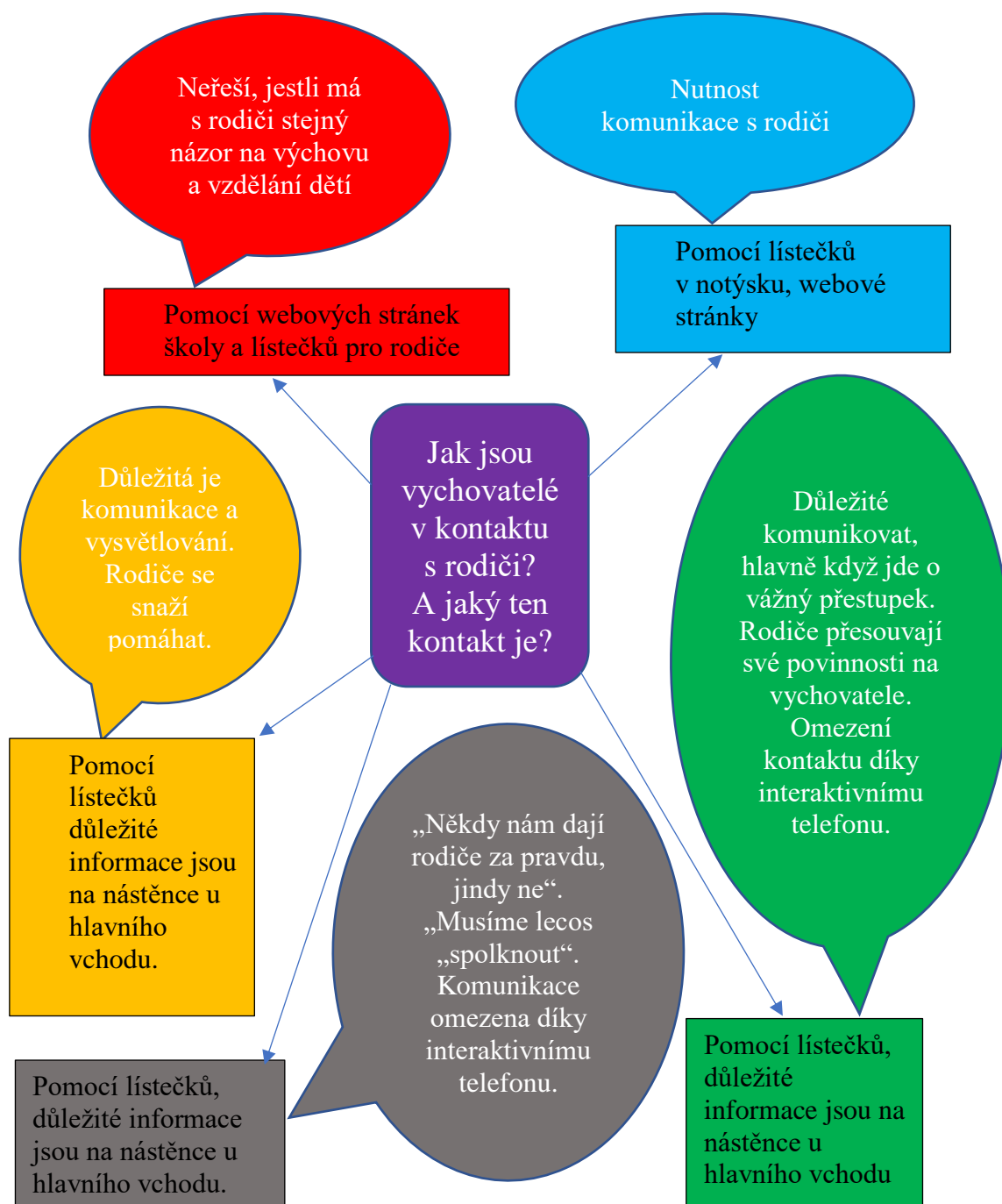

Shrnutí:

Ve všech dotazovaných ŠD je možno, aby si děti vypracovaly své domácí úkoly. Ve všech družinách platí omezení pro děti z 1. třídy, ty si dělat úkoly ve ŠD nesmějí (respondenti to zdůvodňují tím, že by děti v 1. třídě měly dělat úkoly se svými rodiči v klidu doma). Pro všechny dotazované ŠD platí časové omezení – děti si mohou, pokud chtějí, vypracovat své DÚ až po skončení řízených činností ve ŠD, nejdříve po 15.00 hodině.

7.5.5 Kontakt s rodiči

Schéma 5: Jaké jsou kontakty vychovatelů s rodiči?

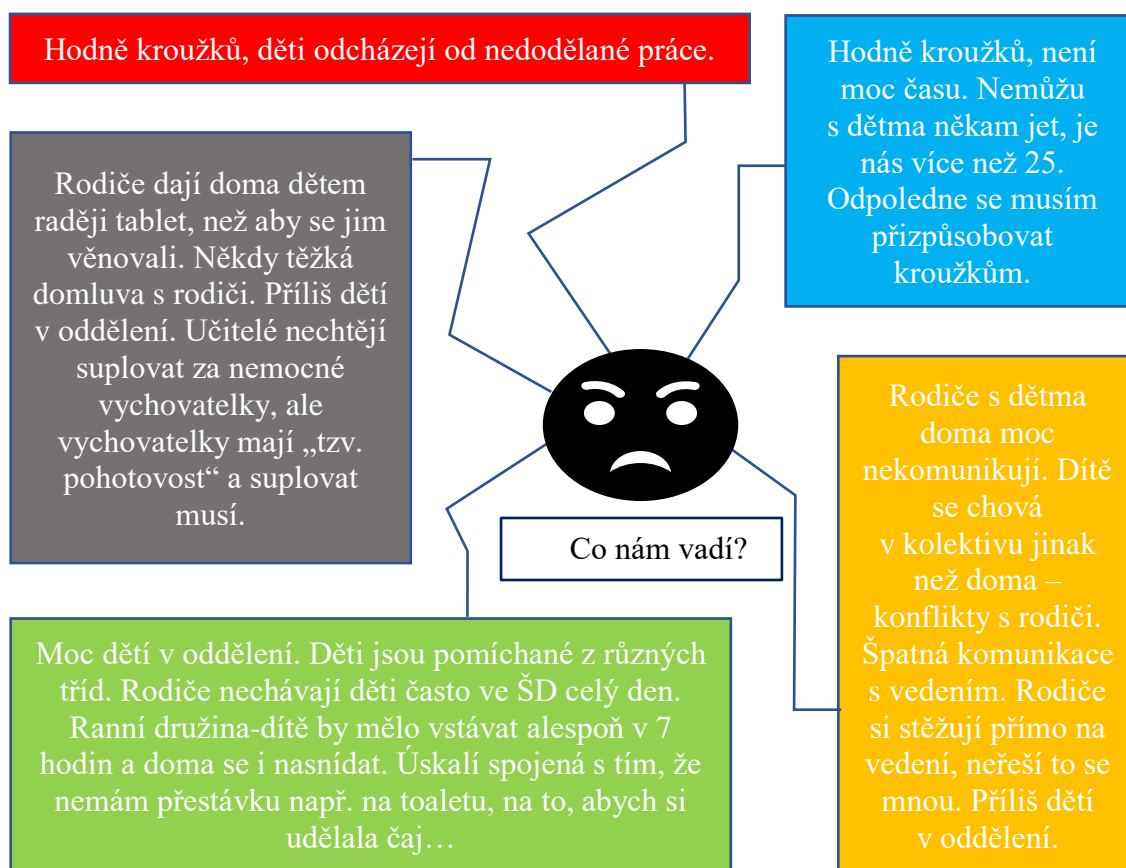

Shrnutí:

Díky bezpečnostním opatřením se ve školách díky interaktivním telefonům a zvonkům pozvolna vytrácí každodenní kontakt s rodiči dětí. Všichni vychovatelé se shodují v tom, že vážné kázeňské přestupky řeší přímo s rodiči. Někteří rodiče jsou ochotni naslouchat a domluvit dítěti, jiní ne. V tom případě se většina vychovatelů shoduje na tom, že se nesnaží jít do konfliktu za každou cenu a spíše ustoupí. Někteří vychovatelé si myslí, že ochota rodičů pomoci škole se snižuje a navíc řada rodičů přesouvá své povinnosti na ně.

7.5.6 Negativa výchovatelské práce

Schéma 6: Jaká jsou negativa výchovatelské práce?

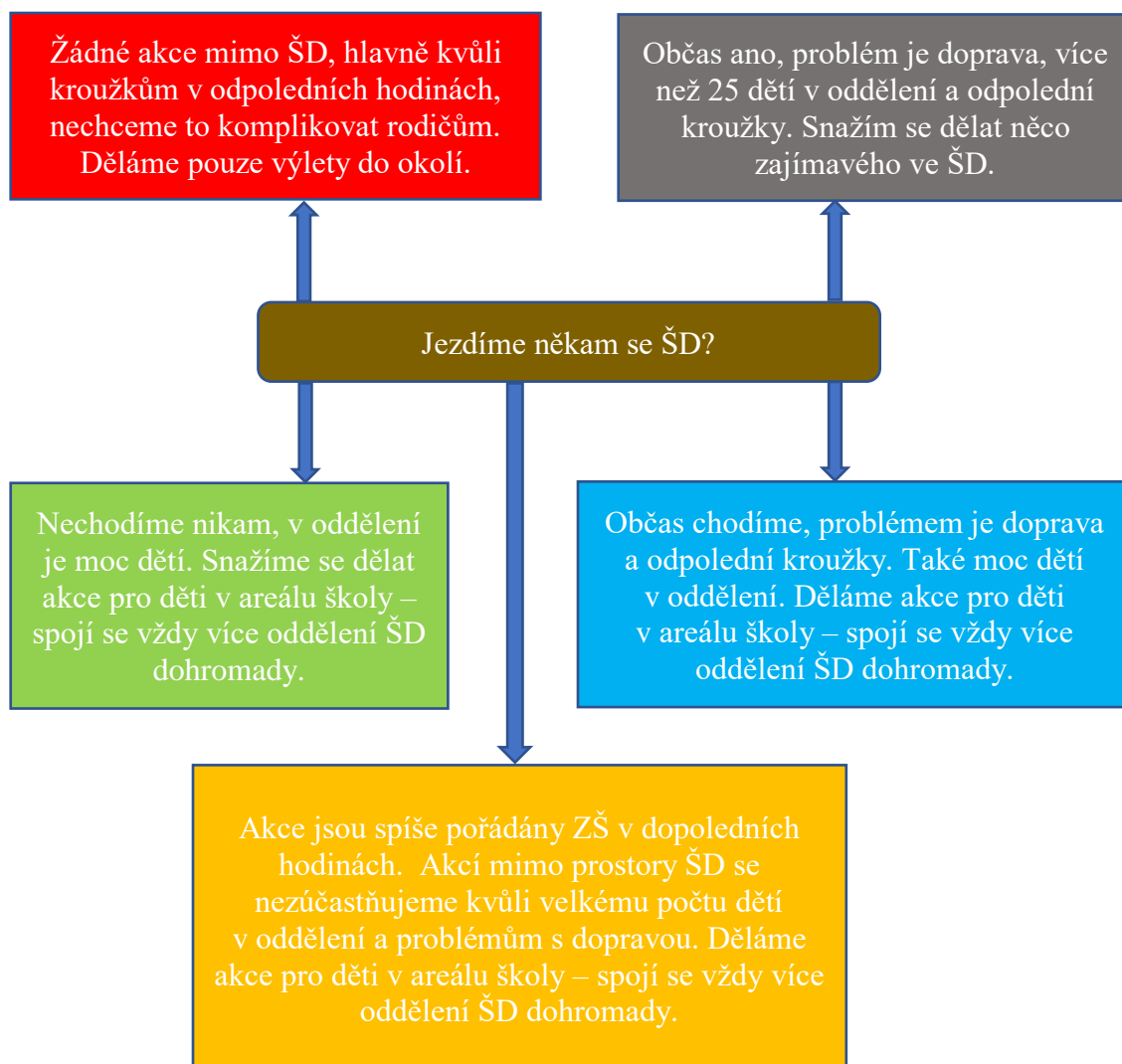

Shrnutí:

Všichni vychovatelé se shodli v tom, že jim program ŠD často narušují odchody a příchody dětí z kroužků a na kroužky. Ve velké škole mají v oddělení hodně dětí, více než 30, děti jsou často pomíchané i z různých tříd a ročníků. Je tedy těžké vymyslet program tak, aby vyhovoval všem dětem. Ve velké škole se také objevil problém s pronájemem tělocvičny cizím subjektům. Škola, aby získala další finanční prostředky na svůj provoz, pronajímá tělocvičnu v odpoledních hodinách cizím subjektům a oddělení ŠD nemají možnost jít poté s dětmi do tělocvičny. Třídy, ve kterých jsou jednotlivá oddělení, jsou často malé a také přeplněné. Pokud víme, že pro děti je velice důležitý pohyb, aby vykompenzovaly hodiny sezení ve školních lavicích, je pro vychovatele nemožné tuto funkci ŠD v případě nepříznivého počasí splnit. Nabízí se otázka, zda si vedení školy uvědomuje, že je ŠD součástí základní školy a že jsou to „jejich“ děti, které odpoledne ve ŠD tráví.

7.5.7 Akce mimo prostory ŠD

Schéma 7: Vyrazejí ŠD mimo prostory své školy?

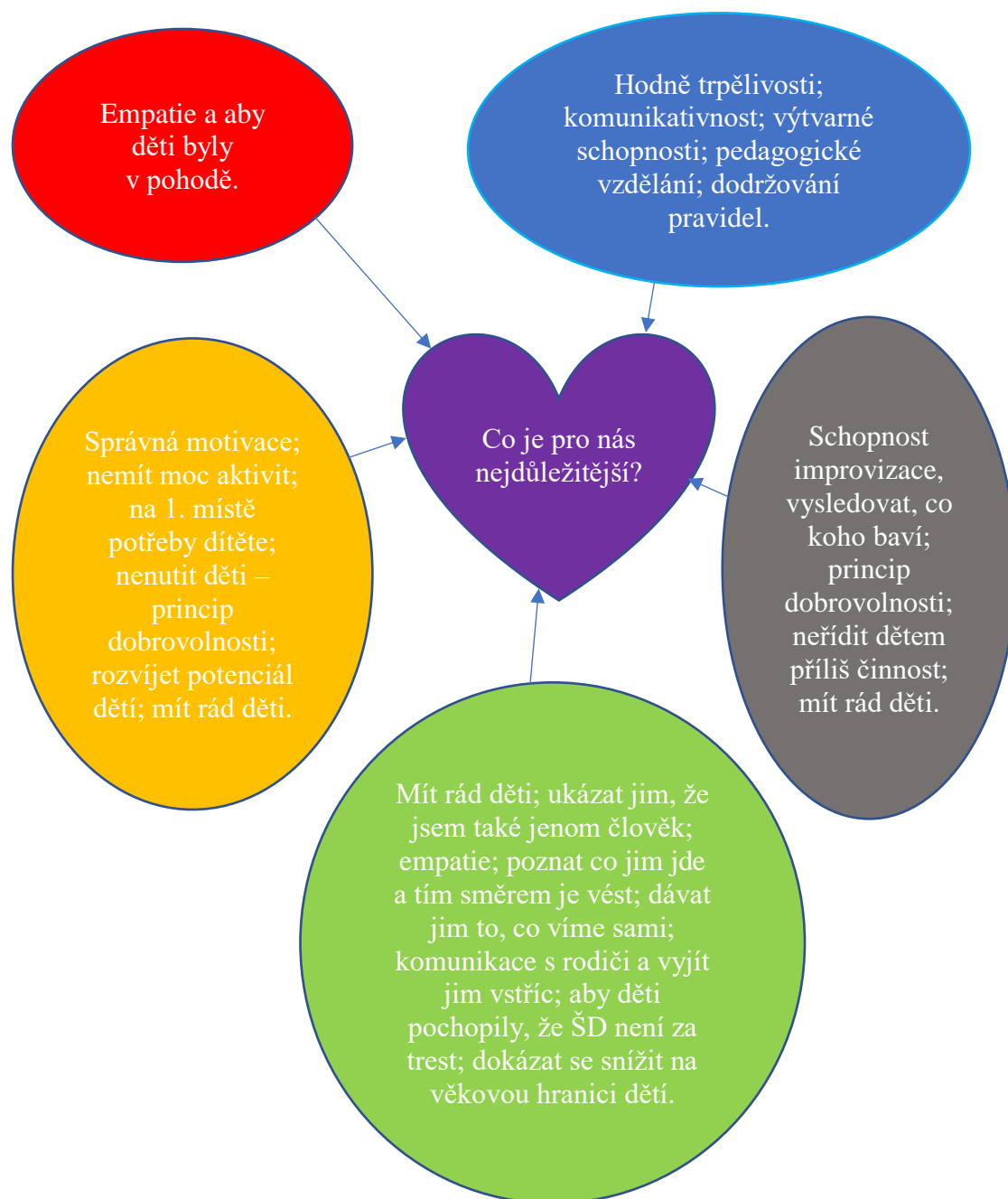
Shrnutí:

Žádný z respondentů nevyužívá toho, aby se svým oddělením ŠD vyrazil mimo prostory školy.¹²⁰ Je to hlavně proto, že v oddělení je více než 25 dětí (vychovatel může dělat doprovod pouze 25 žákům, v případě většího počtu by se musel domluvit s jiným pedagogickým pracovníkem) a také proto, že v odpoledních hodinách probíhají ve všech ŠD kroužky. Dalším důvodem je to, že tyto akce pořádají spíše učitelé pro děti v dopoledních hodinách. Většina vychovatelů to řeší tak, že pořádají akce pro děti v areálu školy či v prostorách ŠD.

¹²⁰ Pouze výjimečně to vychovatelé využívají, ale pouze tak jednou za rok.

7.5.8 Nejdůležitější pro práci vychovatele

Schéma 8: Co vidí vychovatelé jako nejdůležitější pro svoji práci?

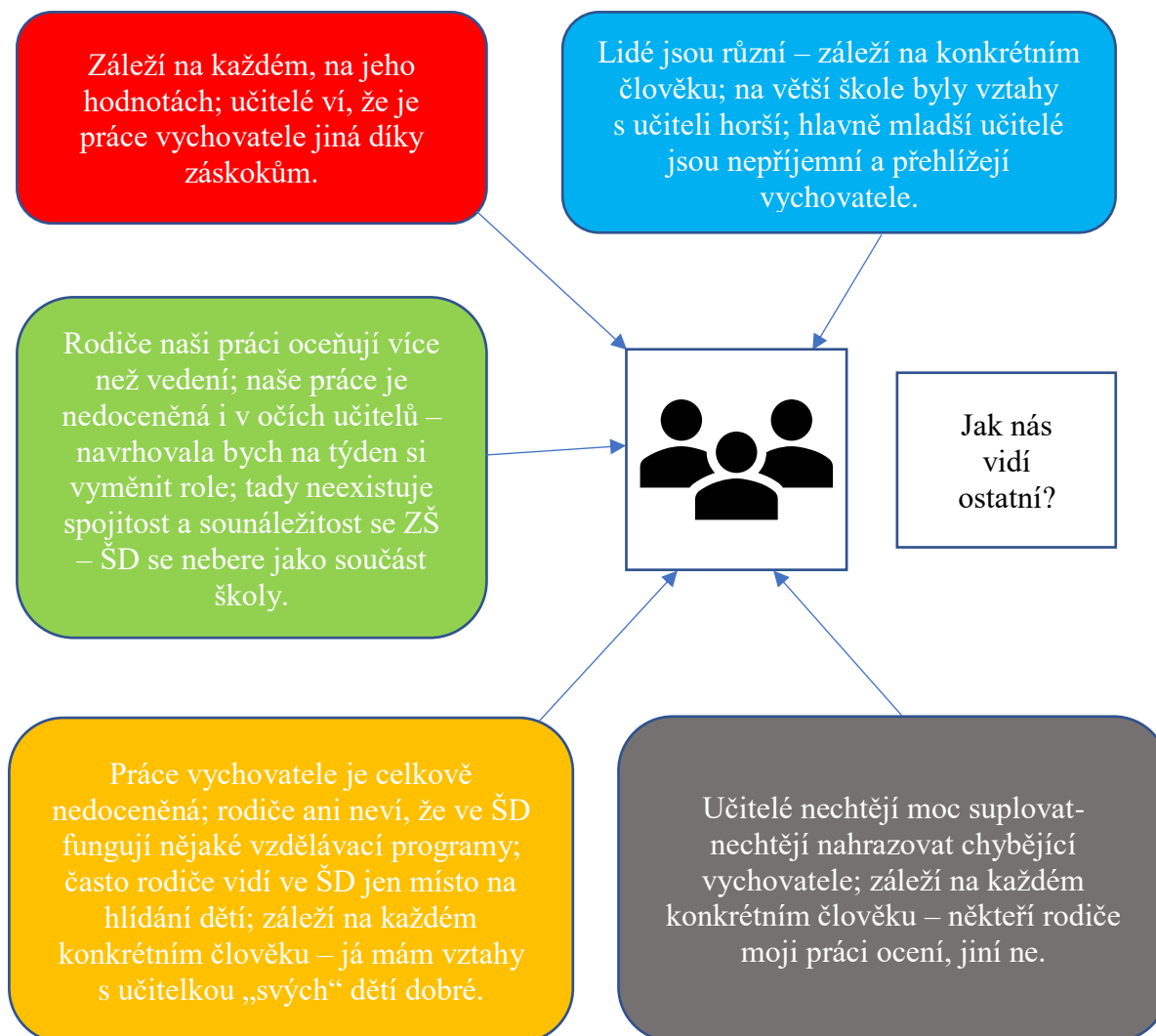

Shrnutí:

Pozitivním zjištěním této výzkumné otázky je to, že všichni respondenti myslí v první řadě především na děti. Jejich odpověď ve většině případů směřovala k tomu, že je pro tuto práci nejdůležitější mít rád děti. Dále uváděli empatii, dodržovat princip dobrovolnosti, dodržování pravidel, schopnost improvizace a schopnost komunikace, ať už s dětmi nebo s jejich rodiči.

7.5.9 Jak profesi vychovatele vidí ostatní? (rodiče, pedagogové, vedení)

Schéma 9: Jak profesi vychovatele vidí ostatní?

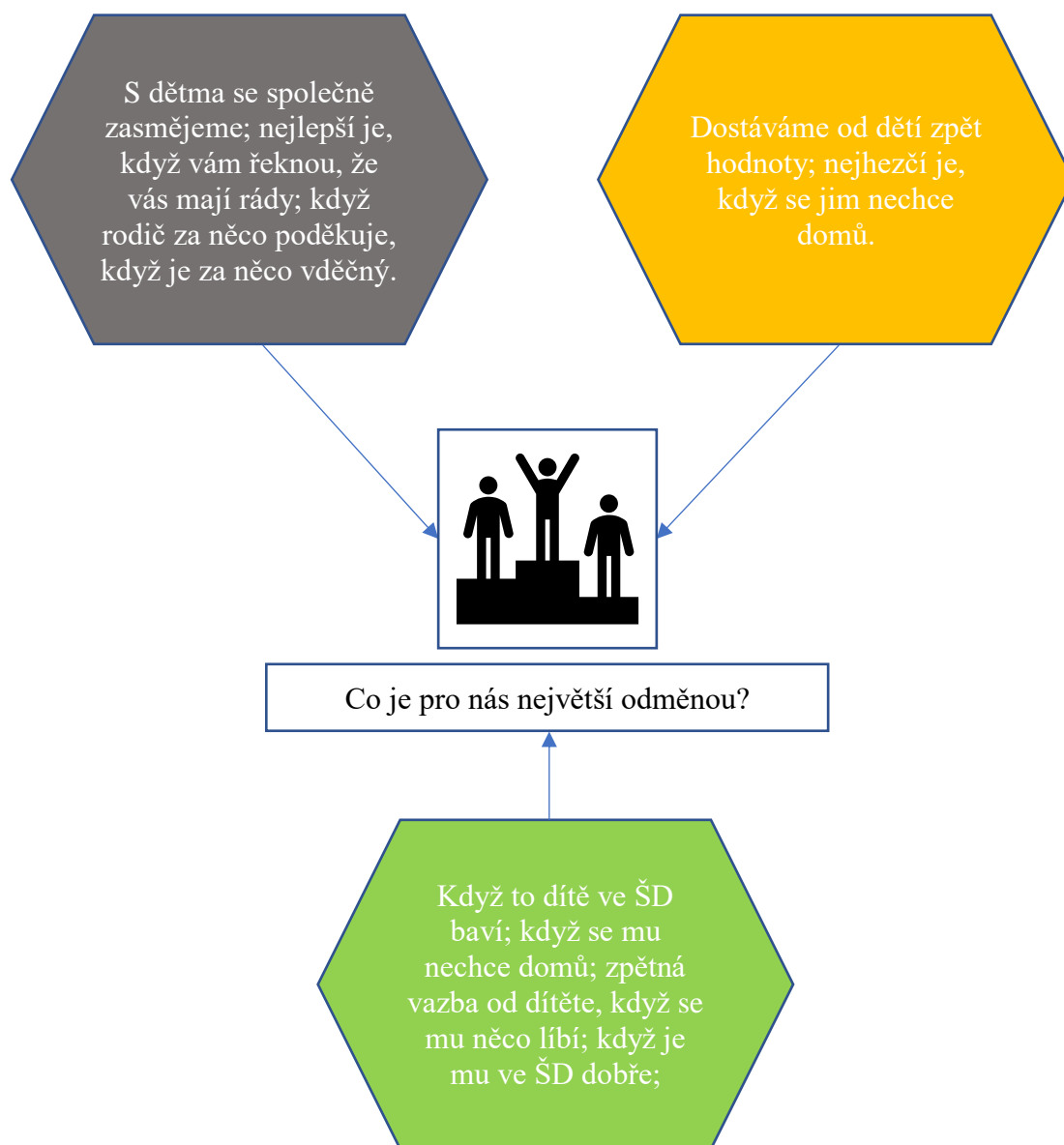

Shrnutí:

Jedná se o poměrně citlivé téma pro vychovatele, protože jde vlastně o to, jak „jejich“ práci vnímají druzí. A všichni chceme být oceňováni a mít pocit, že si naši práce ostatní váží. U vychovatelů ve velké škole došlo ke shodě v tom, že si všichni respondenti myslí, že si jejich práce váží spíše rodiče, než vedení školy. Také se většinou shodují v tom, že na větší škole je horší komunikace s třídním učitelem. O tom hovořil i respondent č. 2, který předtím pracoval ve velké škole. Problém v komunikaci bývá většinou, dle respondentů, u učitelek mladšího věku. Jedna z respondentek hovořila o tom, že nejlepší je, když se ŠD rodič absolvuje nějakou exkurzi či výlet. To, dle ní poté „*naprosto mění pohled rodičů na práci vychovatele*“.

7.5.10 Největší odměna za práci

Schéma 10: Co je pro vychovatele největší odměnou za jeho práci?

Shrnutí:

Největší odměnou za jejich práci je pro 3 respondentky hlavně zpětná vazba od dětí. Těší je, když jsou děti ve ŠD spokojené a nechce se jim ani domů. Potěší je také pochvala a ocenění od rodičů. Slovy jedné z respondentek: „Je hrozně příjemný, když přijde rodič a řekne, že vás obdivuje, že by tu práci dělat nemohl!“

A co říci závěrem? Třeba slovy jedné z respondentek: „Ze začátku praxe člověk fyzicky mohl, ale psychicky to nedával. Teď už člověk ví, jak si na to zajít, už přece ty zkušenosti jsou, ale zjišťuju, že mě to fyzicky unavuje. Jsou dny, kdy přijdu po 17 hodině domů a uvědomím si, že jsem si za celý den opravdu nesesdla! Nevím, jestli vydržím do důchodu!“

7.5.11 Srovnání práce vychovatele na malé škole a velké škole

Tabulka 26: Srovnání práce vychovatele na malé škole a velké škole

Malá škola	Velká škola
supluje celý pedagogický sbor	problém suplování
	děti z oddělení nemocné vychovatelky se rozdělí se rozdělí do zbývajících oddělení – přetíženost oddělení i vychovatele
	chaos v umístění dětí; rodiče je hledají a neví, kde jejich dítě je
vzdělávání dle potřeby	žádné kurzy pro doplnění vzdělání
maximálně 30 dětí v oddělení	přeplněnost oddělení (minimálně 33 dětí a další děti z vyšších ročníků chodí do ŠD postupně)
menší pracovní kolektiv-mají k sobě blíže	skoro žádná spolupráce s učitelem dítěte
není problém si během roku cokoli dokoupit dle potřeb ŠD-záleží na domluvě s vedením	malý finanční limit pro potřeby ŠD-částka je vyplácena na celý školní rok
rodiče se příliš nezapojují (v Nedabyle vedou rodiče kroužky)	rodiče se více účastní akcí ŠD-ceny na soutěže, dozor při akcích, besedy pro děti
malý pracovní kolektiv-není problém s komunikací s vedením	špatná komunikace s vedením-vychovatelé mají k vedení dále než v malé škole
	vedení nechce, aby si vychovatelé doplňovali vzdělání
domluva, že kroužky jsou do 14 h, poté chodí ŠD ven (neplatí pro ŠD Nedabyle)	moc kroužků – vychovatel musí hlídat čas a posílat děti do kroužků
ŠD součástí celé školy	vychovatelky se necítí být součástí ZŠ
není	pronajímání tělocvičny cizím subjektům a ŠD nemá kde sportovat
není možnost pracovní problémy konzultovat s ostatními ¹²¹	

¹²¹ V malé škole proto, že tam je jediné oddělení ŠD a proto i jeden vychovatel. Ve velké škole proto, že vychovatelky nemají čas si spolu vyměnit informace. Při nástupu do zaměstnání se ihned věnují dětem a po skončení pracovní doby již spěchají domů. Z rozhovorů také vyplynulo, že dle nařízení vedení mohou být při venkovních činnostech u sebe vždy maximálně 2 vychovatelky. Zřejmě z toho důvodu, aby spolu nepovídaly a věnovaly se dětem. Toto je tedy společný problém vychovatelů z malých i velkých škol. Jediným způsobem výměny informací zůstávají média, např. FB skupiny nebo potom různá školení, kde mají vychovatelé šanci si spolu vyměnit zkušenosti a své poznatky. Ostatně jedna z vychovatelek této velké školy začala organizovat kurzy pro vychovatele v prostorách školy. Kurzy jsou organizovány vždy v čase prázdnin, ale zatím jsou vždy rychle zaplněné a mají velký úspěch.

7.6 Zjištění z jednotlivých rozhovorů

7.6.1 Respondentka č. 1

Dle této vychovatelky je nejdůležitější funkcí ŠD zajistit to, aby bylo dítě „v pohodě“. Velice důležitá je empatie a schopnost přizpůsobit se potřebám dítěte. Klade důraz i na volný prostor pro seberealizaci dětí, nenutí děti do činnosti, důraz na dobrovolnost. V rámci jednotlivých funkcí ŠD se snaží je naplňovat všechny: výchovně-vzdělávací charakter ŠD naplňuje díky programu plným her a soutěží. Snaží se zajistit i tvořivé činnosti, do toho nenutí všechny děti, zúčastňuje se pouze ten, kdo chce. Velký důraz klade na pohyb venku na čerstvém vzduchu – každý den tráví hodinu venku. Tomu je přizpůsobena i skladba kroužků. Aby všechny děti mohly jít společně ven, končí kroužky do 14 hodin. Po obědě je ve ŠD zaveden tzv. klidový režim, kdy se zúčastňují všechny děti. Probíhá formou vyprávění či poslouchání audio-pohádek. Pro děti je tento režim povinný a dle vychovatelky to děti učí společnému naslouchání. Vychovatelka se sama zapojuje jako aktivní člen např. při hraní společenských her. S rodiči komunikuje, pokud je to třeba. Dle svých slov neřeší, zda má společně s rodiči stejný názor na výchovu a vzdělávání dětí. Jako negativum své práce hodnotí zejména to, že díky velkému výběru kroužků často děti nemohou dodělat, co ve ŠD začaly. Vadí jí, že děti odcházejí od nedodělané práce. Na druhé straně zmiňuje to, že je to výhoda pro rodiče, kteří díky široké nabídce kroužků v místní škole nemusejí vozit své děti na kroužky jinam.

7.6.2 Respondent č. 2

Jediný muž v ženském kolektivu. Dle svých slov, je to pro jeho práci velká výhoda. Často také využívá svůj hlas pro to, aby děti nějakým způsobem usměrnil. Snaží se, aby práce ve ŠD byla co nejkompexnější, aby zahrnovala všechny funkce, které má ŠD mít. Výchovně-vzdělávací funkci družiny naplňuje díky hrám, jako velký znalec karetních her se sám zapojuje do hry s dětmi, důležitý je dle něho i pobyt venku na školním hřišti. ŠD je dle něho dobře zásobena, což mu „velice usnadňuje práci“. Je aktivní také v mimoškolní činnosti, snaží se do ŠD zvát i různé osobnosti na besedy a vyplňovat čas dětí i jiným způsobem (např. ukázkami zvířat...). Je to hlavně proto, že kvůli množství kroužků je těžké s dětmi odjet např. na nějakou akci do Českých Budějovic. Snaží se jim to tedy vynahrazovat jiným způsobem. Dle tohoto vychovatele je nejdůležitější pro jeho práci hodně trpělivosti, je nutno být komunikativní, mít výtvarné schopnosti a pedagogické vzdělání. Důležité je dle něho také dodržování pravidel. I dle tohoto vychovatele je problémem ŠD především to, že děti mají hodně kroužků a na činnosti ve

ŠD zbývá pouze málo času. S rodiči dětí je v kontaktu, snaží se s nimi řešit výchovné problémy dětí, pokud nějaké nastanou a důležitá je pro něho zpětná vazba a reflexe dětí.

7.6.3 Respondentka č. 3

Tato vychovatelka považuje za nejdůležitější pro svoji práci správnou motivaci dětí, dodržovat dobrovolnost pro činnosti, snažit se zapojit všechny děti, rozvíjet potenciál dětí a hlavně mít rád děti. Na první místo klade potřeby dětí. Dítě je u ní na prvním místě. Výchovně-vzdělávací funkci ŠD naplňuje dle svého měsíčního plánu, který je v souladu se ŠVP celé družiny (v této škole je 10 oddělení ŠD). S dětmi už má „*najetý svůj systém*“, často ho ale přizpůsobuje podmínkám, ať už jde o počasí (snaží se děti otužovat a proto chodí za každého počasí alespoň na 30 minut na školní zahradu) či o náladu dětí. S dětmi probíhají v rámci odpoledních činností ve ŠD řízené i plánové činnosti. Snaží se rovněž vyjít vstříc rodičům a proto s dětmi, pokud jsou k tomu vhodné podmínky, procvičuje čtení či pomáhá s domácími úkoly. Dle této vychovatelky je celkově práce vychovatele nedocenená, rodiče většinou ani neví, že ve ŠD fungují vzdělávací programy. Často dle ní vidí rodiče ŠD pouze jako místo, kde „*hlídají*“ děti. Mluvila také o tom, že někdy je komunikace s rodiči obtížná, vždy se však snaží, aby se s nimi domluvila, nechce jít do konfliktu, protože to považuje za kontraproduktivní. Vadí jí, že si někteří rodiče ihned stěžují přímo na vedení a nekonzultují problém nejdříve s ní. S některými rodiči má však výborné zkušenosti, jsou tací, kteří rádi pomohou při různých akcích ve ŠD. Také jí vadí, že nefunguje komunikace s vedením a že se vedení přidá spíše na stranu rodičů než na stranu svých zaměstnanců.

7.6.4 Respondentka č. 4

Nejdůležitější pro práci této vychovatelky je na prvním místě, mít rád děti, schopnost improvizace, vysledovat, co které dítě baví, dodržovat prvky dobrovolnosti a nechat děti vybrat, co chtějí či nechtějí dělat. Negativa vidí spíše v rodinných vztazích, myslí si, že často se rodiče dětem doma moc nevěnují, raději je posadí před telefon nebo tablet. Kontakt s rodiči je podle ní nutností, ale díky špatnému umístění její ŠD v patře a interaktivním telefonům, se s rodiči skoro nevidí. Dle ní, záleží na přístupu každého jednotlivého člověka, s některými rodiči se domluví dobře, s některými je to problém. Problém vidí rovněž v přístupu některých učitelů. Nechtějí suplovat, pokud některá z vychovatelek onemocní, často nekomunikují s vychovatelem ohledně „jeho“ dětí. Rodiče se snaží zapojovat do činnosti ŠD, ať už při různých besedách nebo při pořádání Vánočního jarmarku.

7.6.5 Respondentka č. 5

I dle této vychovatelky je nejdůležitější pro tuto práci, mít rád děti. To několikrát i zdůraznila a z jejích slov je patrné, že to tak opravdu je i v praxi. S dětmi se snaží jednat tak, jako by byla jedna z nich. Neváhá s nimi hrát i míčové hry, aby jim ukázala, že to, dle jejích slov „*dokáže každá brambůrka*“. Osvědčilo se jí také, že jim ukazuje, že je také jenom člověk a často jim tak o sobě vypráví či se je snaží namotivovat příběhy ze svého života. Důležité je dle ní to, abychom dětem předávali, co sami víme. Největší odměnou pro ni je, když dítě pochopí, že ŠD není za trest, když se jim nechce odcházet domů. S rodiči se snaží komunikovat a snaží se jim vyjít vstříc. Výchovně-vzdělávací činnost ŠD vyplňuje různými tématy ze svých měsíčních plánů, které vycházejí ze ŠVP dané družiny. Často a ráda s dětmi komunikuje, dává dětem volný prostor k tomu, aby se vyjádřily a nebály se říci svůj názor. Nemá ráda řízenou činnost, spíše se snaží děti namotivovat, aby se zapojily samy a dobrovolně. Dle jejích slov je práce vychovatelů často nedocenená hlavně vedením školy, rodiče si práce vychovatelů často váží více. Nedocenená je tato práce i v očích učitelů, navrhovala by, aby si na týden vyměnili své role, aby učitelé poznali, kolik toho práce vychovatele obnáší.

8 Diskuse nad závěry

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, jak vnímají ŠD děti a jejich rodiče a jaká je zpětná vazba od vychovatelů. Zajímalo mne, jaké jsou rozdíly ve vnímání jednotlivých funkcí školní družiny očima dětí a očima rodičů a co si o funkcích ŠD myslí vychovatelé. Také mne zajímalo, co je vlastně pro děti ve ŠD nejdůležitější, proto by měl dotazník, sloužit i k vnitřní evaluaci příslušné ŠD, protože je tam zpracováno množství otázek, které jsou dobrou zpětnou vazbou pro lepší práci vychovatele.

Pro výzkum jsme využili kvantitativních metod analýzy dat získaných z dotazníkového šetření. Vytvořené dotazníky byly rozdány dětem i jejich rodičům. Pro dobrou práci vychovatele je nesmírně důležitá i spolupráce s rodiči, dá se díky tomu předejít řadě výchovných problémů. Toto téma mne zajímalo i z profesionálního hlediska, protože sama působím čtvrtým rokem jako vychovatelka ve ŠD.

Pravdou je, že ŠD stále zůstávají tak trochu na okraji zájmu veřejnosti. Stále ještě mnozí berou ŠD jako jakousi „hlídací službu“. Tato domněnka, tedy že ŠD slouží především k hlídání dětí, se v našem výzkumném šetření však nepotvrdila. Pouze jeden rodič ze všech 59 rodičů napsal, že by ŠD měla sloužit k hlídání dětí! Blýská se na lepší časy? Snad ano, a i díky dotazníkům víme, že většina dětí rodičům vypráví, co ve ŠD dělaly a následně z dotazníků od rodičů jsme dostali zpětnou vazbu, že rodiče ví, že jejich dítě tráví ve ŠD odpoledne plné her a pestrého programu pod pedagogickým vedením obklopené svými vrstevníky. Většina rodičů také ani nic na stávajícím fungování ŠD nechtěla měnit. Výbornou zpětnou vazbou vychovatelovy práce je i to, že se většina dětí do ŠD těší a do ŠD chodit chce ze svého vědomí a ne proto, že by ho k tomu nutili rodiče. Díky průzkumu jsme také zjistili, že pokud je to rodič, kdo rozhoduje, že bude dítě do ŠD chodit, většinou dotyčné dítě do dotazníku vyplnilo, že se do ŠD netěší a že by raději než ve ŠD bylo po skončení vyučování někde jinde, než ve ŠD. Je jasné, že děti mladšího školního věku nemohou asi úplně rozhodovat o tom, zda do družiny chodit či ne, ale to, že se na rozhodnutí podílí a ztotožňují se s ním, je poté prvním schůdkem k tomu, že se dítě ve ŠD cítí dobře.

Při vyhodnocování dotazníků jsme došli k závěru, že ve všech třech ŠD převažuje doba volnočasová, protože do ŠD děti chodí rády a z vlastního zájmu. Doba volnočasová převládá nad mimopracovní, která by nastala, pokud by ve ŠD převážila sociální funkce.¹²²

Nemůžeme s Hájkem souhlasit ani v tom, že rodič přihlašuje dítě do družiny především ze sociálních důvodů, aby bylo pod dozorem po školním vyučování v době, než odejde domů. Tuto funkci ŠD zmínil pouze 1 rodič z 59.

Potvrdilo se to, co tvrdí Hájek i Pávková o významu prostorového a materiálního vybavení ŠD. Z dotazníků od dětí i od rodičů hlavně ze ŠD Střížov vyplynulo, že by si přáli lepší prostory pro ŠD uvnitř i venku (škola nemá svou zahradu ani školní hřiště, ŠD využívá obecní hřiště nebo prostory návsi). Stejně je to i s materiálním vybavením, kdy si děti myslí, že by ŠD měla být lépe vybavena.

Vyhodnocením dotazníků jsme došli k tomu, že se nepotvrzuje to, co tvrdí Hájek, že prvotním požadavkem rodičů na ŠD je bezprostřední naplňování volného času jejich dětí, tj. výchova ve volném čase. I Pávková tvrdí, že na plnění výchovné funkce je kladen zvlášť velký význam a patří dle ní k té nejvýznamnější funkci ŠD. Ale náš výzkum ukázal, že tato funkce ŠD, tedy výchovně-vzdělávací, není pro rodiče tou nejdůležitější.

¹²² Srov. HÁJEK, B. *Školní družina*, s.15.

Výzkum ale potvrdil, že je tato funkce velice důležitá pro všechny respondenty - vychovatele, kteří se zúčastnili polostrukturovaných rozhovorů. Všichni vychovatelé potvrdili, že rozvíjejí schopnosti dětí, usměrňují, kultivují a uspokojují jejich zájmy a potřeby a snaží se formovat jejich žádoucí postoje a morální vlastnosti. Potvrzuje se tedy tvrzení, že na nejdůležitější funkci se rodiče a vychovatelé neshodnou. Pro rodiče je tou nejdůležitější funkcí ŠD funkce socializační, tedy to, že má dítě ve ŠD kamarády a může být ve společnosti svých vrstevníků.

Pokud jde o rozdíl mezi pohlavím, tedy o činnosti, které více preferují chlapci a více dívky, musíme konstatovat, že se tento rozdíl u dětí mladšího školního věku příliš neprojevuje. Z výsledků našeho výzkumu vyplývá, že obě pohlaví uvádí, že nejdůležitější ve ŠD je, že mohou být s kamarády. To se objevuje mezi třemi nejoblíbenějšími činnostmi napříč dívkami a chlapci. A ano, ve ŠD Strážov dívky na první místo v nejoblíbenějších činnostech daly malování a tvoření. A naopak chlapci ve ŠD Nedabyle mají na prvním místě hry a soutěže. Ale ve všech ostatních ŠD, ať už jsou to chlapci nebo dívky, to je opět to, že mohou být s kamarády. Rozdíl ve vnímání toho nejdůležitějšího pro děti, nebo spíše toho, co je ve ŠD nejvíce baví, může být i v přístupu vychovatele, v tom, jak děti dokáží vhodně na konkrétní činnost namotivovat.

Co se týče rozhovorů s vychovateli, všichni vychovatelé potvrdili, že chtěli vždy pracovat s dětmi a že mají rádi děti. Mít rád děti, to také všichni vychovatelé jmenovali jako první předpoklad pro úspěšné vykonávání své práce. Práce vychovatele je specifická, je odlišná od školního i předškolního vyučování a její velkou předností je, že se nemusí řídit podle nějakého přesného plánu. Vychází z rámcového vzdělávacího plánu příslušné školy, každá ŠD musí mít vypracovaný svůj školní vzdělávací program, ale záleží především na vychovateli, jak tento program bude naplňovat. To také vychovatelé hodně často zmiňovali v rozhovorech, že je to velká přednost jejich práce, že se mohou přizpůsobovat momentální náladě dětí, počasí, někdy třeba i spontánnímu nápadu. Prostě každý den ve ŠD může být jiný a to je to, co na této práci vychovatele baví a baví to i děti, které nejsou nucené, po hodinách soustředění a hodinách sezení ve školních lavicích, vykonávat další řízenou činnost, ale mohou si svobodně vybrat z nabízených aktivit. Také dobrovolnost vychovatelé velice často zmiňovali, ta je podle nich hodně důležitá a všichni respondenti z řad vychovatelů potvrdili, že děti k aktivitám nenutí.

Dalším zajímavým tématem v rozhovorech s vychovateli byly zájmové kroužky. Přestože se jednalo o podobné typy ŠD v málotřídních školách, struktura a vedení zájmových útvarů je v každé ŠD trochu jiné. Ve ŠD Strážov zajišťují personálně všechny kroužky pedagogové tamní školy. Kroužky probíhají v odpoledních hodinách a platí pravidlo, že všechny kroužky končí do 14 hodin, aby děti, které potřebují, stihly autobus domů. Z výsledků našeho výzkumu vyplynulo, že 43 % rodičů je naprosto spokojeno s nabídkou kroužků, ale zhruba 47 % rodičů je spíše spokojeno a uvítali by širší nabídku, případně i vedení kroužků externisty. Ve ŠD Sv. J. je situace odlišná. Kroužky také personálně zajišťují pedagogové školy, ale do školy pravidelně dojíždí i učitelé z Umělecké školy z Trhových Svinů. Dle vyjádření rodičů jim chybí nějaký sportovní kroužek. 50 % rodičů je s nabídkou kroužků v této ŠD naprosto spokojeno, dalších 19 % rodičů je spíše spokojeno a 19 % rodičů je spíše nespokojeno. Nejlepší je situace ve ŠD Nedabyle. Jak již bylo zmiňováno, ve škole je velké množství kroužků, celkem 14. Kroužky probíhají po celé odpoledne, až do večerních hodin. Některé kroužky vedou pedagogové školy, ale hodně kroužků vedou i rodiče dětí. Spokojenost rodičů s nabídkou kroužků je tam vysoká, 73 % rodičů je naprosto spokojeno. A 28 % rodičů je spíše spokojeno.

I z výsledků našeho dotazníkového šetření vyplývá, že děti baví chodit na kroužky. Ve ŠD Střížov je tato činnost dokonce na druhém místě ze všech činností. Mezi děvčaty je to druhá nejoblíbenější činnost. U chlapců je tato činnost na 4. místě ve ŠD Střížov i Sv. J. a na 5. místě ve ŠD Nedabyle.

Pokud se podíváme na zájmové útvary očima vychovatelů zjistíme, že tady není názor úplně jednotný. Na jednu stranu si vychovatelé na kroužky stěžovali. Hlavně z toho důvodu, že odchody dětí na kroužky narušují nejenom jejich práci, ale často je tím vyrušeno i samotné dítě, které se věnuje ve ŠD nějaké činnosti a najednou musí vše přerušit a odejít na kroužek. Často se tak vychovatelé, hlavně ve velkých školách, kde je více oddělení ŠD a také širší nabídka kroužků, cítí jen jako „hlídači“, kdy neustále hlídají seznamy dětí a čas, aby uvedené dítě včas „odeslali“ na určitý kroužek. Ale na druhou stranu sami vychovatelé uznali, že pro děti a hlavně pro jejich rodiče je daleko jednodušší, pokud dítě dochází na kroužek v rámci své ŠD. Nabídka kroužků je často také rozhodující pro výběr té určité školy pro rodiče prvňáčků. Jako prostředek větší participace rodičů na chodu ŠD mi přijde dobrý nápad, pokud mohou někteří rodiče sami i nějaký zájmový útvar vést. Má to, dle mého, hned několik výhod. První výhodou je ta, že si sám rodič, který mnohdy vůbec netuší, co práce vychovatele obnáší, vyzkouší tuto roli na „vlastní kůži“. Jak ostatně vyplynulo i z rozhovorů s vychovateli, je větší zapojení rodičů i klíčem k jejich větší spokojenosti s prací vychovatele. A druhá výhoda je určitě to, že děti mají možnost poznat i v roli vedoucího někoho jiného než pedagoga školy. A pokud je to ještě navíc muž, tak tím lépe, protože chlapečci tak mají možnost vidět i nějaký mužský vzor. Takto to funguje ve ŠD Nedabyle a také tam byli rodiče i děti nejvíce spokojeni.

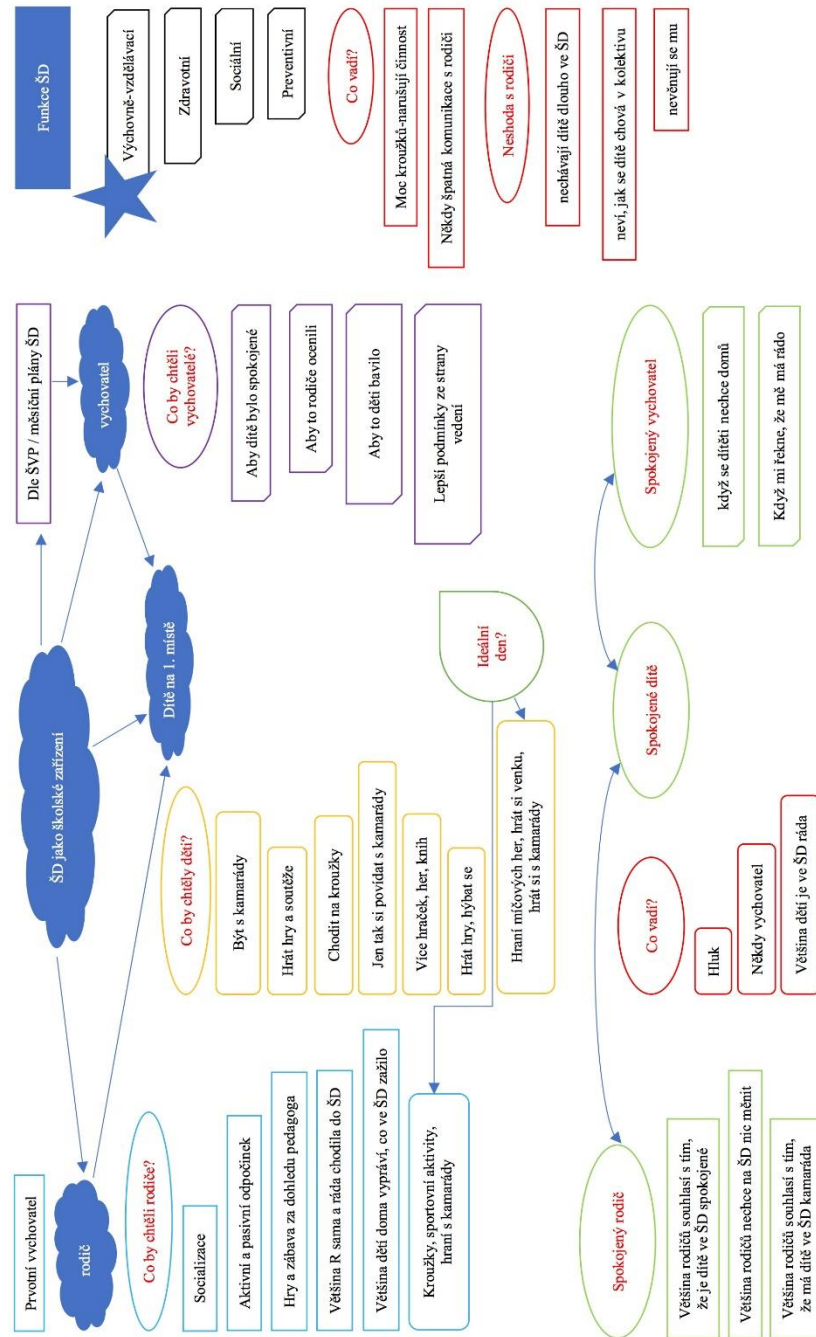
Z rozhovorů s vychovateli také vyplynulo, že se všichni snaží aplikovat požadavky pedagogiky volného času do nabídky volnočasových aktivit. Pokud jde o požadavek pedagogického ovlivňování volného času, ten všichni vychovatelé naplňují tím, že se snaží vést děti k účelnému využívání jejich volného času a také se snaží děti vychovávat k volnému času, hlavně širokou nabídkou zájmových aktivit, širokou nabídkou her, pomůcek, možnou změnou prostředí, např. vycházkou ... Všichni respondenti také potvrdili, že dodržují požadavek dobrovolnosti a snaží se děti spíše vhodně namotivovat na uvedenou činnost. Respondenti se také shodli na tom, že se snaží držet zásad participace, že program plánují, připravují i realizují společně s dětmi. Neméně důležitý je pro děti ve ŠD požadavek seberealizace. I o tom vychovatelé hovořili a shodli se na tom, že se snaží, aby podpořili každé dítě v tom, v čem vyniká. Často se i vychovatelé sami zapojují do her, aby dětem ukázali, že to jde a vhodně je i namotivovali. Pokud jsme s respondenty hovořili o odpočinkových aktivitách, tak jsou tyto aktivity ve všech ŠD dodržovány v době po obědě. V některých ŠD čtou knihy, někdy poslouchají pohádky, či si je samy děti vymýšlí, někdy hrají nenáročné společenské hry. Všichni respondenti se shodli na tom, že je důležité činnosti střídát, aby se děti nenudily a program připravovat pestrý a přitažlivý. Všichni respondenti také potvrdili, že se snaží, aby se pokud možno zapojily všechny děti, aby žádné dítě nebylo stranou ostatních.

Společné propojení kvantitativního a kvalitativního výzkumu je vyznačeno v následujícím schématu 11.¹²³ Snažila jsem se, aby byly zdůrazněny nejdůležitější myšlenky, které vzešly z dat z dotazníků od dětí, rodičů i z polostrukturovaných rozhovorů s vychovateli. Nejdůležitější věc, která z tohoto schématu vyplývá je ta, že společným zájmem rodičů i vychovatelů je *dítě*. Spokojené dítě. Dítě je středem všeho.

¹²³ Viz příloha IX. – Barevné schéma paměťové mapy – propojení výzkumu kvantitativního a kvalitativního. Jde o návrh toho, co jsem následně překreslila do schématu 11.

Středem světa rodičů a i hlavním cílem práce vychovatele. Pokud je spokojené dítě, pak je spokojený i rodič. Pokud je spokojené dítě, pak je spokojený i vychovatel. Krásně zde na konci došlo nejen k propojení celkové myšlenky této diplomové práce via dítě k rodičům a vychovatelům, ale i k propojení obou výzkumů, kvantitativního i kvalitativního.

Schéma 11: Propojení kvantitativního a kvalitativního výzkumu.

Závěr

Cílem mé diplomové práce je najít odpověď, jaká je nejdůležitější funkce školní družiny pohledem dětí, rodičů a vychovatelů.

V úvodní, spíše teoretické části, jsou jednotlivé kapitoly týkající se volného času, obecná charakteristika školní družiny a teorie funkcí školní družiny vymezených dle odborné literatury Pávkové a Hájka. Nechybějí ani kapitoly věnující se úloze vychovatele a úloze rodiny, jako prvotního vychovatele. Teoretická část je zakončena charakteristikou dítěte na 1. stupni základní školy a věnuje se zejména tělesnému, psychickému a sociálnímu vývoji dítěte mladšího školního věku.

Druhá, spíše praktická část je zaměřena na kvantitativní a kvalitativní výzkum. V rámci kvantitativního výzkumu jsem vytvořila dva dotazníky, které byly rozdány dětem a jejich rodičům na třech školních družinách v málotřídních školách. Zajímalo mne, jak školní družinu vnímají děti i jejich rodiče, jaká funkce školní družiny je pro ně nejdůležitější a co ovlivňuje spokojenost či nespokojenost s pobytem ve školní družině. Svým výzkumem v tomto malém vzorku dětí a jejich rodičů jsem chtěla i porovnat, zda se nějak liší názory na tyto otázky podle toho, z jaké školy děti jsou. V neposlední řadě mne zajímalo, jak by si samy děti a poté i jejich rodiče představovaly ideální den ve školní družině. Cílem bylo, abych zjistila, jak děti i rodiče školní družinu vnímají. Byla bych ráda, pokud by výsledky tohoto výzkumu mohly posloužit k lepšímu fungování uvedených třech školních družin a k lepší spolupráci třech zmiňovaných skupin – dětí, rodičů a vychovatelů. Výsledky výzkumu mohou dobře sloužit pro vnitřní evaluaci příslušných školských zařízení.

V rámci kvalitativního výzkumu byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru s pěti vychovateli ze školních družin. Přišlo mi zajímavé porovnat, jak se liší práce vychovatelů v málotřídní škole, kde je pouze jedno oddělení školní družiny od práce vychovatelů ve velké škole, která má 10 oddělení školních družin. V neposlední řadě bylo záměrem mé práce zjistit, co je pro práci vychovatele nejdůležitější, proč svou práci dělají, jaké volí prostředky k dosažení naplnění jednotlivých funkcí školní družiny a jak si myslí, že vnímají jejich práci děti, rodiče i nadřízení.

Seznam použitých zdrojů

- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0741-2.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- CHARMAZ, C. *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. Cornwall: Sage Publications Ltd., 2006. ISBN 13 978 0 7619 7352 2.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
- HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J. *Školní družina*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-900-2.
- HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4674-6.
- HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0030-7.
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- MAŇÁK, J. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-078-6.
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.
- MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. Jinočany: H+H, 1998. ISBN 80-86022-21-8.
- PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- ŘEZANKOVÁ, Hana. *Analýza dat z dotazníkových šetření*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-49-8.
- STEJSKALOVÁ, L. *Pohled na školní družinu očima dětí a jejich rodičů*. Diplomová práce. Olomouc, 2012. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. Ústav Pedagogiky a sociálních studií. Vedoucí práce: Mgr. Pavla VYHNÁLKOVÁ, PhD.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN: 80-7178-308-0.

VALENTA, J. *Školské zákony a prováděcí předpisy s komentářem 2015/16*. 6. aktualizované vydání. Olomouc: Anag, 2015. ISBN 978-80-7263-974-8. str. 77.

Ostatní:

MŠMT. Nejčastěji kladené dotazy v oblasti zájmového vzdělávání. [online]. [cit. 16. 1. 2018]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/casto-kladene-dotazy-2>>.

MŠMT. Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 109/2011 Sb. [online]. [cit. 2017-10-10], dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/file/19587>>.

Národní knihovna ČR: *České děti a mládež jako čtenáři v roce 2017* [online]. Praha: NK ČR, 2017. [2018-01-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.ipk.nkp.cz/docs/ctenarstvi/ceske-deti-jako-ctenari-2017>>.

Národní ústav pro vzdělávání: *Gender imbalances in the teaching profession Education Indicators in Focus*, OECD Publishing [online]. 2017 [cit. 2017-07-16]. Dostupné na WWW: <<http://www.provzdelavani.nuv.cz/clanky/ze-zahranici/oecd-o-prevaze-zen-v-ucitelske-profesi>>.

Sociologický ústav AV ČR: *Proměny české společnosti* [online]. Praha: SOÚ AV ČR, Posl. úpravy 2.10.2017 [cit. 17-10-02]. Dostupné na: WWW: <<http://www.promenyceskespolecnosti.cz/celaAktualita.php?idPolozka=31>>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). in: Sběrka zákonů České republiky [online], 2017 [cit. 1.9. 2017]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>>.

Seznam příloh

Příloha I.	Konkrétní týdenní činnost určité školní družiny
Příloha II.	Spontánní kresba na dotazníku
Příloha III.	Dotazník pro děti
Příloha IV.	Dotazník pro rodiče
Příloha V.	Ukázka vyplněného dotazníku pro děti od respondenta
Příloha VI.	Ukázka vyplněného dotazníku pro rodiče od respondenta
Příloha VII.	Otázky polostrukturovaného rozhovoru pro vychovatele
Příloha VIII.	Ruční analýza dat z dotazníků od dětí
Příloha IX.	Transkript polostrukturovaných rozhovorů
Příloha X.	Barevné schéma paměťové mapy – polostrukturované rozhovory
Příloha XI.	Barevné schéma paměťové mapy – propojení výzkumu kvantitativního a kvalitativního

Přílohy

Příloha I. – Konkrétní týdenní činnost určité ŠD

Jako vychovatelka pracuji čtvrtým rokem. Pracuji na malé škole, podobného typu, jako jsem si zvolila pro svůj výzkum. Jedná se o málotřídní školu, kde je jedno smíšené oddělení ŠD, převažují chlapci. Věkově jsou to děti od 1.-5. třídy, tj. od 6 let do 11 let.

Každý týden musím jako vychovatelka zaznamenat do třídní knihy - **“Přehled výchovně vzdělávací práce”** svou týdenní činnost. Jednotlivé činnosti v této třídní knize jsou rozdělené na:

1. činnosti zájmové
2. činnosti odpočinkové a rekreační
3. příprava na vyučování
4. jiné činnosti
5. poznámky.

Z tohoto vidíme, že i tento povinný týdenní školní výkaz obsahuje alespoň některé z funkcí, které by měla školní družina vykonávat.

Uvedu zde příklad týdenního fungování naší ŠD v týdnu od 5. 2. – 9. 2. 2018:

Tabulka 27: Ukázka z třídní knihy konkrétní ŠD

Činnosti zájmové	<p>Stavíme z Lega, z dřevěných kostek, ze stavebnice KAPLA - kdo postaví nejvyšší věž? Pexeso-procvičování angličtiny zábavnou formou. Logické hry - Matematika v kostce, Historie v kostce, Tučňáci na ledu, Autoblok.</p> <p>KROUŽKY v rámci ŠD: PO - ŠIKULOVÉ (1.-2.r.)-KARNEVAL – jednoduché geometrické tvary čtverce a obdélníky – zdobíme Pierota – výzdoba chodby na karnevalový bál. ÚT - vycházka do přírody (1.-2.r.) – pozorujeme zimní krajinu, zkusíme namalovat obrázek toho, co jsme venku viděli. ST – Čtenářský klub (3.-5.r.) – „Čertice Dorka“ – Klára Smolíková – rčení – rozumíš tomu, co čteš? Povídání o přečteném. ČT - Angličtina (1.-2.r.)- L3- at school - slovní zásoba - procvičení, malujeme šk.pomůcky do penálu dle diktátu,poslech příběhu a jeho rekonstrukce dle obrázků. ČT – Etická výchova (1.-2.r.) – vyrábíme skřítčí kluky a holčičky, vymýslíme pro ně jméno – vyprávíme si o svých jménech a jak se jmenují naši rodiče a prarodiče. PÁ - Pohybové hry – míčové hry v tělocvičně – hrajeme záchranáře;</p>
-------------------------	--

.Činnosti odpočinkové a rekreační	<p>PO čtení pro 1.třidu: kniha “Pavouček ČENDA“ – od Pavla Čecha; PÁ čtení pro 1.-2. třídu: kniha „Babička Dršňačka“ od Davida Walliamse.</p> <p>Pobyt venku na návsi za příznivého počasí – hrajeme na schovávanou, míčové hry;</p> <p>Hýbeme se ve ŠD: PO-PÁ 14:30- 15:10 – míčové hry v tělocvičně.</p> <p>Odpočinkové činnosti - deskové hry - Žížalky, CINK, karty, šachy,</p> <p>Antistresové omalovánky - vybarvujeme sovu a zebra.</p>
Příprava na vyučování	<p>Domácí úkoly - pomoc s přípravou 3.-5. r.</p> <p>Půjčení didaktických pomůcek - ANG - procvičování slovní zásoby</p>
Jiné činnosti	<p>Týdenní téma družiny – MASOPUST a KARNEVAL</p> <p>„<i>Kruh přátelství</i>“: povídáme si společně o tom, jak se slaví masopust u nás doma, jaké masky můžeme vidět v průvodu a proč, co je to za tradici, odkud se vzala, zda se také zúčastňujeme, ukázka masek v časopise.</p> <p><i>Příprava na masopust ve ŠD</i> – vyrábíme masky, dle své fantazie či za pomoci návodu; jednoduchá výroba masek z papírových talířů (environmentální výchova: jak lze využít to, co máme doma aneb nic nevyhazujeme).</p> <p>Příprava na masopustní karneval – vymysli nějaký jednoduchý tanec a nauč ho i ostatní – soutěž, kde hlasují samy děti.</p>
Poznámky	<p>“Kruh důvěry ve družině” - jak se mám chovat ke spolužákům, slušné chování v době oběda, jak se mám chovat v autobuse, když jedu domů.</p>

Příloha II. – Spontánní kresba na dotazníku

9. Vyprávíš rodičům, co jsi dělal ve školní družině?

ano

ne

někdy

10. Představ si, že máš kouzelnou hůlku Harryho Pottera a můžeš vykouzlit úplně úžasný den ve školní družině, jak by podle Tebe vypadal?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

MYŠ

KŮŇ

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Bc. Hedvika Jechová, studentka Jihočeské univerzity, fakulty Teologické v Č. Budějovicích

Příloha III. – Dotazník pro děti

Dotazník 1 - pro děti

Ahoj,
prosím Tě o pravdivé vyplnění tohoto dotazníku, který slouží jako podklad pro
moji diplomovou práci. Zakroužkuj správnou odpověď, vybarvi smajlíky, či
odpověď doplň.

1. Do jaké chodíš třídy? 1. 2. 3. 4. 5.

2. Pokud bys měl/a na výběr, tak po skončení vyučování bys byl/a
raději:

a. ve školní družině

b. někde jinde, třeba

3. Do školní družiny chodím, protože:

a. musím, chtějí to rodiče

b. to chci sám

4. Jak se ti líbí, co ve školní družině děláte?

Zakroužkuj smajlíky. Čím více smajlíků zakroužkuješ, tím více se ti ta činnost
líbí.

být s kamarády

hrát hry a soutěžit

chodit ven a hýbat se

něco tvořit nebo malovat

číst

jen tak si povídat s kamarády

chodit na kroužky

něco dalšího :
.....

5. Těšíš se obvykle do školní družiny?

- a. ano
- b. ne

6. Máš ve školní družině kamarády?

- a. ano
- b. ne

7. Hraješ si s kamarády z družiny ještě někde jinde, než ve školní družině?

- a. ano
- b. ne

8. Opakuješ doma některé hry nebo jiné činnosti (např. malování, vyrábění), které ses naučil/a ve školní družině?

- a. ano
- b. ne

9. Je něco, co Ti na školní družině **vadí**?

Zakroužkuj smajlíky. Čím více smajlíků zakroužkuješ, tím více se Ti ta činnost **nelíbí**.

prostředí školní družiny - jak to tam vypadá

vybavení - stolní hry, hračky, knihy

program - to co obvykle ve školní družině děláme

hluk, zlobení dětí

povinnosti - uklízet, řadit se, poslouchat pokyny

ostatní děti - nemám ve družině kamaráda

vychovatel - vychovatelka

něco dalšího :

10. Vyprávíš rodičům, co jsi dělal ve školní družině?

ano

ne

někdy

11. Představ si, že máš kouzelnou hůlku Harryho Pottera a můžeš vykouzlit úplně úžasný den ve školní družině, jak by podle Tebe vypadal?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Bc. Hedvika Jechová, studentka Jihočeské univerzity, fakulty Teologické v Č. Budějovicích

Příloha IV. – Dotazník pro rodiče

Dotazník 2 - pro rodiče

Vážení rodiče,

prosím Vás o pravdivé vyplnění tohoto dotazníku, který slouží jako podklad pro výzkumné šetření zaměřené na zmapování funkcí školní družiny. Zakroužkujte správnou odpověď, popřípadě odpověď doplňte. Děkuji.

1. Jak často navštěvuje Vaše dítě školní družinu?

- a. každý den
- b. několikrát do týdne
- c. několikrát do měsíce

2. Navštěvoval jste Vy sám/a někdy školní družinu?

- a. ano, rád
- b. ano, ale nerad
- c. ne

3. Jaké úkoly by podle Vás měla školní družina především plnit?

(ohodnoťte pomocí maximálního počtu 10 bodů, kdy 10: nejvíce prioritní, 1: nejméně prioritní)

	body
socializace (dítě má ve ŠD kamarády)	
výchovně-vzdělávací charakter (rozvoj dovedností, znalostí, vědomostí dítěte)	
hry a zábava pod vedením pedagoga	
hry a zábava za dohledu pedagoga, spontánní činnosti dětí	
aktivní a pasivní odpočinek	
vypracování domácích úkolů, doučování	
jiné (doplňte):	

4. Vyjádřete svou míru souhlasu s těmito výroky:

	Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím
Mé dítě je ve školní družině spokojené					
Mé dítě se přátelí s ostatními dětmi ve školní družině					
S nabídkou kroužků ve školní družině jsem spokojený/á					

5. Vypráví Vám Vaše dítě, co nového či zajímavého ve školní družině dělalo?

ano

ne

někdy

6. Jak by podle Vás vypadal ideální den ve školní družině plně spokojených dětí?

.....

.....

.....

.....

.....

7. Je něco, co byste ve školní družině zlepšili? Nebo Vám něco ve školní družině chybí?

.....

.....

.....

.....

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Bc. Hedvika Jechová, studentka Jihočeské univerzity, fakulty Teologické v Č. Budějovicích

Příloha VI. – Ukázka vyplněného dotazníku od respondenta - rodiče

1.

Dotazník 2 - pro rodiče

Vážení rodiče,
prosím Vás o pravdivé vyplnění tohoto dotazníku, který slouží jako podklad pro výzkumné šetření zaměřené na zmapování funkcí školní družiny. Zakroužkujte správnou odpověď, popřípadě odpověď doplňte. Děkuji.

1. Jak často navštěvuje Vaše dítě školní družinu?

a. každý den
b. několikrát do týdne
c. několikrát do měsíce

2. Navštěvoval jste Vy sám/a někdy školní družinu?

a. ano, rád
b. ano, ale nerad
 c. ne

3. Jaké úkoly by podle Vás měla školní družina především plnit?
(ohodnoťte pomocí maximálního počtu 10 bodů, kdy 10: nejvíce prioritní, 1: nejméně prioritní)

	body
1 socializace (dítě má ve ŠD kamarády)	10
2 výchovně-vzdělávací charakter (rozvoj dovedností, znalostí, vědomostí dítěte)	10
3 hry a zábava pod vedením pedagoga	10
4 hry a zábava za dohledu pedagoga, spontánní činnosti dětí	10
aktivní a pasivní odpočinek	10
5 vypracování domácích úkolů, doučování	8
6 jiné (doplňte):	

Příloha VII. – Otázky polostrukturovaného rozhovoru pro vychovatele

1. Jak dlouho tuto práci vykonáváte?
2. Jak jste se k této práci dostal/a? Byla to Vaše volba či jste se k této práci dostal/a náhodou?
3. Kolik dětí máte v oddělení? Z jakých ročníků? Je tam více chlapců či dívek?
4. Měla jste před nástupem na místo vychovatelky jasno v tom, co tato práce obnáší?
5. Jaké máte vzdělání? Zúčastňujete se nějakých doplňujících školení či kurzů v rámci Vašeho vzdělávání?
6. V případě, že jste absolvovala nějaký kurz či fakultu, jaké znalosti z těchto kurzů jsou Vám nejvíce k užitku při Vaší práci?
7. Co, dle Vás, děti **nejvíce** v odpolední družině baví?
8. A co děti, dle Vás, baví ve družině **nejméně**?
9. Ráda bych se zeptala na funkce ŠD, které jsou námětem mé diplomové práce. Snažíte se v týdnu splnit všechny funkce ŠD? a) podporujete nějak vzájemné interakce dětí? A snažíte se naplnit sociální funkce družiny ještě nějak jinak? b) Jak podporujete výchovně – vzdělávací charakter ŠD (rozvoj dovedností, znalostí a vědomostí)? c) Zajímalo by mne, zda ve Vaší ŠD převažují spíše hry a zábava POD vedením pedagoga nebo pouze ZA dohledu pedagoga (tj. spontánní činnosti)? d) Jak děti ve Vaší ŠD tráví svůj aktivní a pasivní odpočinek? (aktivní odpočinek – náročnější pohyb, sportovní, turistické a manuální prvky; pasivní odpočinek – odpočinkové činnosti jako předčítání, stolní či námětové hry) e) Mohou si děti ve Vaší ŠD vypracovávat své domácí úkoly? Existuje nějaké omezení?
10. Vypracováváte si týdenní či měsíční plány pro činnost ŠD?
11. Co dalšího Vaše ŠD pořádá mimo rámec svého působení ve škole? (např. společná návštěva kina, divadla či muzea, společné sportovní odpoledne jinde než v místě ŠD).
12. Zapojují se rodiče dětí ze ŠD nějak více do činnosti ŠD? Pokud ano, jak? Pokud ne, proč?
13. Je, dle Vás, důležité být s rodiči dětí v kontaktu? Tzn. informovat je o akcích ŠD, o chování jejich dětí
14. Jsou, dle Vás, rodiče dost informováni o tom, co jejich dítě ve ŠD dělá? Jak to udělat, aby byli rodiče případně informováni lépe či více?
15. Shodujete se s rodiči v názorech na výchovu a vzdělávání jejich dětí?
16. Pokud byste měla možnost něco změnit, co by to bylo?
17. Práce s dětmi ve ŠD Vás uspokojuje? Co je největším problémem této práce, dle Vás? Co je pro tuto práci nejdůležitější?
18. Co je pro Vás osobně nejdůležitější pro práci vychovatele/vychovatelky ve ŠD?
19. Je práce vychovatele/vychovatelky dostatečně oceňována v očích rodičů? A co v očích učitelů, vedení školy i široké veřejnosti?

Příloha VIII. – Ruční analýza dat z dotazníků od dětí

Střížov - vyhodnocení dotazníků:
30.12.2017

Děti celkem: 30 (chlapců: 16), (dívky:14)

Třída: 1.r. - , 2.r. - , 3.r.- , 4.r. - , 5.r. -

Rodiče: **3** ještě chybí!!!! Plus VERČA!!!

DOTAZNÍK DĚTI:

2. otázka - Pokud by jsi měl na výběr....?

a) ve školní družině: 24x (CH: 11, D: 13)

b) někde jinde, třeba... 5x (CH: 5, D: 0)

kde: doma (1x), na zahradě (1x), u dědy a babičky (1x), u kamaráda (1x), nespecifikováno (1x) - žádné specifické místo se neopakovalo.

2.tř.-1x
3.tř.-1x
4.tř.-2x
5.tř.-1x

3. otázka - do ŠD chodím, protože:

a) musím, chtějí to rodiče: 11x (CH:7, D: 4)

b) to chci sám: 17x (CH: 8, D: 9)

Jeden chlapec zaškrtl obě možnosti - i že musí i že to chce sám.

Rozpor v otázce č. 2 a 3: I když děti v otázce č. 2 uvedly, že pokud by měly na výběr, tak by raději byly ve ŠD než někde jinde, i tak v otázce č. 3 potě uvedly, že MUSÍ chodit do ŠD, protože to chtějí rodiče: v celkem 9-ti případech.

Další rozpor byl, že např. v otázce č. 2 uvedly, že by raději než ve ŠD chtěly být jinde, ale přitom v otázce č. 3 uvedly, že chodí do ŠD, protože to chtějí samy: v celkem 3 případech.

Takže celkově 2 děti by evidentně byly raději někde jinde než ve ŠD, ale do ŠD chodit musí, protože si to přejí rodiče.

Handwritten notes:

TUŽKOU
1.r. = 9x (7H, 2CH)
2.r. = 5x (3H)
3.r. = 7x (4H)
4.r. = 5x (3H)
5.r. = 3x (2H)
29x (7x R, 22x D)

PROPIŠKOU
1.r. = 12x (4H, 8CH)
2.r. = 12x (8H, 4CH)
24x děti, 11x rodiče

Handwritten calculations:
20x (CH: 9, D: 11) 2x v dopravě
3x = TARY (4H, 1D), 3x = DOMA
7x (6x CH, 1D) ⇒ domov uveřejněno
1x dítě nespecif.
1.tř. = 2x
2.tř. = 2x
3.tř. = 5x
4.tř. = 11x
5.tř. = 1x
1.tř. = 1x (1H) x 2CH
2.tř. = - + 4CH
3x nespecifikováno máve na 3 otázku !!! (1.tř.)
a) 13x (CH: 7, D: 6)
b) 13x (CH: 7, D: 6)
12x (CH: 5, D: 7)
18x (CH: 6, D: 12)
5x ZAŠKRTNUTO OBE MOŽNOSTI 1x D?

Příloha IX. – Transkript polostrukturovaných rozhovorů

Vzhledem k tomu, že se jedná o 5 polostrukturovaných rozhovorů, které jsou poměrně obsáhlé, nejsou přepisy těchto rozhovorů součástí písemné formy této diplomové práce. Transkript polostrukturovaných rozhovorů je však součástí DVD.

Respondentka č. 1: Transkript polostrukturovaného rozhovoru ze dne 11.12.2017, Stopáž: 18:32 minut.

Respondent č. 2: Transkript polostrukturovaného rozhovoru ze dne 11.12.2017, Stopáž: 23:40 minut.

Respondentky č. 3 a 4: ohnisková skupina – Transkript polostrukturovaného rozhovoru ze dne 9.1.2018, stopáž: 01:05:47 hodin.

Respondentka č. 5: Transkript polostrukturovaného rozhovoru ze dne 10.1.2018, stopáž: 51:47 minut.

Abstrakt

JECHOVÁ, H. *Funkce školní družiny očima dětí, rodičů a vychovatelů*. České Budějovice 2018. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogická. Vedoucí práce R. Macků.

Klíčová slova: dítě, volný čas, zájmové vzdělávání, zájmy, školní družina, volnočasové zařízení, vychovatel, rodina, spolupráce, spokojenost, funkce školní družiny

Práce se zabývá funkcemi školní družiny pohledem dětí, rodičů a vychovatelů na základě kvantitativního výzkumu zpracovaného ve třech školních družinách na málotřídní škole a kvalitativního výzkumu na základě vedených polostrukturovaných rozhovorů s pěti vychovateli školní družiny.

Teoretická část charakterizuje téma volného času a dva konkrétní sociologické výzkumy. Dále popisuje fungování školní družiny a zabývá se funkcemi školní družiny na základě teorie funkcí školních družin vymezených dle odborné literatury Pávkové a Hájka. Další část se zabývá úlohou vychovatele a úlohou rodiny. Poslední část teoretické části je věnována vývojovému stupni dětí na 1. stupni základní školy.

Praktická část je rozdělena na kvantitativní a kvalitativní výzkum. V kvantitativní části jsou zpracovány dotazníky od dětí a jejich rodičů a vyhodnoceny do podoby grafů a tabulek. Výzkumné otázky se zabývají tím, co vnímají děti i rodiče jako nejdůležitější funkci školní družiny, jak by si představovali ideální den ve školní družině a co by si přáli na fungování školní družiny případně zlepšit. Kvalitativní část je věnována analýze polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumné otázky této části se týkají práce vychovatelů, jejich vztahů s rodiči, s dětmi i s nadřízenými.

Abstract

Children's, parents' and supervisors' views on before and after school club's purpose

Key words: child, leisure, leisure activities, interests, after school childcare education, childcare provision for 6-11 years old, breakfast club, after school club, holiday club, educator, family, survey, cooperation, satisfaction, function of after-school club.

My thesis aims at the function of breakfast and after school clubs based on children's, parents' and supervisors' views. The quantitative research took place in three different clubs in three different local primary schools, and the other part of the qualitative research is based on semi structured interviews with 5 different after school members of staff.

The theoretical part of my thesis analyses the topic free time before and after school and two concrete sociological researches. Furthermore it describes the function of before and after school clubs based on Pavkova and Hajek literature. The next part is aimed at supervisors' and family function. The last part of my theoretical thesis is aimed at pupils' milestones at primary schools.

The practical part is divided into qualitative and quantitative research. In the quantitative research the questionnaires for parents and children have been analysed and seen in tables and graphs. The research questions aim at to find out what is perceived as the most important function of before and after school clubs and what they liked to be improved. The qualitative part is aimed at analysing a semi-structured questionnaire. It aims at supervisors' purpose, relationships between them and the parents, relationships between the pupils and members of staff.